

ŞURKAV

Sanlıurfa

Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi

sayı
43
MAYIS
2022

Urfa Kalesi Hakkında Kazı Başkanı
Prof.Dr. Gülriz Kozbe ile Röportaj

Urfa'da
Saraç Ailesi

Harran İçkale
2021 Yılı Kazı
Çalışmaları

"Türkiye Sineması"nın
Valentinosu:
Urfalı Hüseyin Peyda

Urfalı Bestekârlar: 38
Mehmet Ziya DEMİRBAŞ

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

Atatürk

SAHİBİ
Salih AYHAN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
Yeliz MERCAN / Vali Yardımcısı
Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ
Cevahir Asuman YAZMACI
Abdulkadir AÇAR
Selami YILDIZ
İ. Halil KAYA

DERGİ YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Prof. Dr. Abdulvahap YILDIZ
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ
Doç.Dr. Levent BİLGİ
Dr. Öğr. Üyesi İ. Halil TANIK
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Müslüm C. AKALIN
M. Bakır KARADAĞLI

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Yusufopaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
Web adresi: www.surkav.org.tr

Yazı Gönderim Mail Adresi:
surkav@hotmail.com

Ön Kapak
Urfa Kalesi ve Rizvaniye Camii Minaresi
(Fotoğraf: S.Sabri KÜRKÇÜOĞLU)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Elif Matbaası - ŞANLIURFA
TLF: 0414 314 14 68

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

- 2 Sunuş
Salih AYHAN / Şanlıurfa Valisi
- 3 Harran İçkale - Saray 2021 Yılı Kazı Çalışmaları
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
- 10 Göbeklitepe "Beyoğlu Kültür Yolu" Etkinlikleri
Kapsamında Galataport'ta Sergilendi.
Mustafa AKGÜL
- 13 Urfa Kalesi Hakkında
Kazı Başkanı Prof. Dr. Gülriz Kozbe ile Röportaj
Mehmet SARMIŞ
- 21 Urfalı Ressam YAŞAR YAYLA
Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
- 24 URFA'da Buğdayın Kabuğundan Ayrıldığı Yer:
Madar
Bekir URFALI
- 26 Orta Çağ'da Bir Urfa Hükümdarı:
Hetum Oğlu Toros
Selahattin E. GÜLER
- 29 Urfa'da Saraç Ailesi
Müslüm C. AKALIN
- 36 SURUÇ Diye Bir Yer...
Sait ALİOĞLU
- 40 "Türkiye Sineması"nın Valentinosu:
Urfalı Hüseyin Peyda
Mehmet KURTOĞLU
- 46 TRT Tarafından 2019 Yılında Şanlıurfa'da
Yapılan Türkü, Uzun Hava ve Oyun Havaları
Derleme Çalışmaları
Abuzer AKBIYIK & Sabri SABUNCU
- 53 Urfalı Bestekârlar: 38
Mehmet Ziya DEMİRBAŞ
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
- 61 ŞURKAV Etkinlikleri
Salih KAPLAN

Uygarlığın Doğduğu Şehir Şanlıurfa'dan Selâm!

Tarım, sanayi ve turizm gibi önemli potansiyele sahip Peygamberler Şehri Şanlıurfa'da Vali olarak görev ve başlamakta büyük bir onur duyduğumu ifade etmek isterim. Dünya uygarlık tarihinin 12.000 yıl önce başladığı Neolitik Çağ'a ait Göbeklitepe, Karahantepe, Seferteppe, Sayburç, Harbetsuvan gibi "Taş Tepeler"de yapılan arkeolojik kazılarla dünyanın ilgi odağı haline gelen bu tarihi şehre hizmeti bize nasip ettiği için Rabbime şükrediyor ve görevimin hakkını verebilmeyi diliyorum.

Medeniyetlerin buluştuğu ve binlerce yıldan bu yana zengin kültürlerin harman olduğu, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin bu önemli kentine; üstün görev anlayışı içinde en doğru, akılcı, etkin ve verimli bir şekilde, mesai mefhumu gözetmeksizin hep birlikte hizmet etme azmi ve gayreti içerisinde olacağız.

Hazine ve Maliye Bakanlığı himayelerinde Şanlıurfa Valiliği ev sahipliğinde, Harran Üniversitesi ve Karacadağ Kalkınma Ajansı paydaşlığında 13-14 Haziran tarihleri arasında düzenlenen "Urfa 4.0 Zirvesi"nde; tarım, turizm, tekstil ve teknoloji alanında kentin potansiyelinin değerlendirilmesi ile istihdamın artırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın oluşturulması için çok faydalı bir çalıştay gerçekleştirildi. Bu zirve Şanlıurfa'da yeni bir heyecan oluşturdu. Tarım, turizm, tekstil ve teknoloji alanında hazırlanan raporlarda yer alan öneriler doğrultusunda eksikliklerimizi bir an önce gidermeye çalışacağız.

Birçok alanda eşsiz bir şehir olan Şanlıurfa'da görev süremiz boyunca eğitim, tarım, sanayi ve turizm çalışmalarına her zaman ağırlık vereceğiz. Bu alanlardaki örnek projelerle hayallerimizi gerçeğe ulaştırmak ve Şanlıurfa'mızı daha ileriye taşımak için insanımızla birlikte var gücümüzle atanmış gibi değil, adanmış gibi çalışacağız. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarımız yanında sivil toplum kuruluşlarımızla iş birliği içinde olarak ilimiz adına yeni fikir projelerine maddi manevi tüm desteği sağlayacağız.

Şanlıurfa'mızın yatırımı, üretimi, istihdamı ve ihracatı ile Türkiye'de söz sahibi olacağına inanıyorum. İstihdam ve üretim alanlardaki iyileşme ile gelişen ekonomi huzuru ve refahı da beraberinde getirecektir. Bu nedenle şehrimizde istihdam oluşturacak yatırımları destekleyerek, yatırımcılarımıza kolaylaştırıcı bir anlayış ve kucaklayıcı bir hizmet sunacağız.

57 İslam ülkesinin üye olduğu İslam İş Birliği Teşkilatı'nın 27-29 Haziran 2022 tarihinde Bakü'de gerçekleştirilen İslam Konferansı Turizm Bakanları 11. Oturumunda Şanlıurfa'nın "2023 Yılı İslam İş Birliği Teşkilatı Turizm Kenti" ilan edilmesi ilimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Kararın alınmasında Sayın Cumhurbaşkanımıza şükranlarımızı, Sayın Kültür ve Turizm Bakanımıza, Sayın Dışişleri Bakanımıza ve adaylık başvurusunu hazırlayan paydaşlara da teşekkürlerimizi sunarız.

Şanlıurfa'nın "2023 yılı İslam Dünyası Turizm Kenti" payesini almasının Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yıl dönümüne denk gelmiş olması kentimiz için ayrı bir gurur vesilesidir. Bu karar Şanlıurfa'nın İslam Dünyası'ndan geçmiş yıllara nazaran daha fazla ziyaret edilmesini sağlayacak ve bu paye kentin uluslararası sahada bilinirliğini arttıracaktır.

Şanlıurfa'nın uluslararası alanda inanç turizminden de hak ettiği noktaya ulaşması ana hedefimizdir. Arkeoloji, Tarih, Kültür ve İnanç Turizmi açısından sahip olduğumuz önemli merkezlerimizi ziyaretçilerimizin kolay ulaşabileceği ve rahatça gezilebileceği, ihtiyaçlarını karşılayabileceği hale getireceğiz. Gününbirlik ziyaretlerin değil, kalıcı ve uzun süreli turist ziyaretleri için çalışmalarımızı yürüteceğiz.

Tüm kurumlarımız ve sivil toplum kuruluşlarımızla birlikte ortak akıl ve istişare ile kentin kalkınabilmesi için ne gerekiyorsa yapacağız. İnsanımızın "iyi ki bu şehirde yaşıyorum" demesi için elimizden gelen gayreti göstereceğiz. Şanlıurfa'mız için birlik ve beraberlik içerisinde gücümüzü birleştireceğiz. Geleceğe dair kurduğumuz güzel hayalleri projelendirmek suretiyle gerçeğe dönüştürüp hedeflerine ulaşmış bir şehri hep birlikte inşa edeceğiz.

Yönetim anlayışımızda; halkımızın sorunlarını ele alan, çözüm odaklı ve toplumun bütün kesimlerini kucaklayan bir çalışma modelini uygulayacağız. Sorunları mutlaka taraflarıyla konuşarak, görüşerek çözme gayreti içerisinde olacağız.

İstiklal Madalyası sahibi Şanlıurfa'nın sahip olduğu zengin kültür ve turizm değerlerini görmeleri ve tarihi misafir severliğimizi yaşamaları için tüm insanlarımızı şehrimize bekliyoruz. Tüm Şanlıurfalılara ve Şanlıurfa sevdalarına selam, sevgi ve saygılar sunarım.

Salih AYHAN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

Harran İçkale'nin 1921 yılında Güney Batıdan görünümü / K .A.C. Creswell

HARRAN İÇKALE-SARAY

2021 Yılı Kazı alışmaları

Prof. Dr. Mehmet NAL
Harran Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fak. Arkeoloji Bl.
Harran Kazı Başkanı
monal@harran.edu.tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, şanlıurfa ili, Harran ilçesi, Harran ren Yeri'nde Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türk Tarih Kurumu'nca imzalanan protokol gereğin-ce "Harran ren Yeri Kazıları'nın Yıl Boyu Desteklenmesi Projesi" kapsamında Harran ren Yeri'nde 2021 yılında kazı ekibimizce kazı, restorasyon ve konservasyon çalışmaları(1) yapıldı(2). Arş.Gör. İrem MUTLU ve Uzman Semih MUTLU Kazı Başkan Yardımcıları, Dr. Nurettin YARDIMCI hocamız kazımızın Onursal Başkanıdır.

Harran İçkale, kentin güneydoğusunda 130x90 m. ebadında yamuk planlıdır. Üç katlı, 30 m yüksekliğinde olan kale oldukça heybetlidir. Orta ağ'da hendekten bir küp-ryle kaleye ulaşılmaktaydı. Kalenin batısında ana giriş kapısı ve koruma kuleleri bulunur. Kalenin dört köşesinde yer alan çokgen kulelerden (11 kenarlı) iki tanesi büyük oranda korunmuştur. Her katta galeriler, seyir-

Fotoğraf 1: Harran İçkale-Saray'ın batıdan görünümü. F.oto. S. Mutlu

dim yolları, yay ve okun kullanıldığı mazgal pencereler vardır. 2. katta Kale Mescidi, Kale Hamamı ve aslan başı protomlar mevcuttur. Ayrıca, köpek kabartmaları ve Yunanca yazıtın bulunduğu Güneydoğu Kapısı yer alır. Burada Nmeyri sultanı Mani'ye ait 1059 tarihli Arapça yazıt bulun-

muştur. Büyük kısmı korunmuş olan 3. katta ise avlu etrafına dizilmiş büyük salonlar ve galeriler ile birlikte oturma odası vardır. Bu kat yöneticilerin ikamet ettikleri bölümdür. Duvarlar kesme blok taştan, bazı bölümlerde tonozlarda ve kemerlerde tuğla kullanılmıştır. Harran İçkale 

Fotoğraf 2: Harran İçkale-Saray'ın güneyden üstten görünümü. Foto.S. Mutlu

Fotoğraf 3: Köprü Kazısı'nın Görünümü. Harran 2021. Foto. İ. YILMAZ

katlı planıyla bilinen kalelerden farklıdır. Önceleri farklı işlevi bulunan merkezindeki çekirdek yapı etrafına soraları galeriler, dehlizler, salonlar, beden duvarları, çokgen ve dikdörtgen kuleler inşa edilerek kaleye dönüştürülmüştür.

Orta Çağ'da İçkale'ye şehirden ulaşımı sağlayan köprünün bulunduğu hendekte ve İçkale'nin 1. kat'ında hamam ile sarayı oluşturan çekirdek yapı arasındaki holde ve çekirdek yapının eyvanında kazı çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalar şunlardır:

A.1.1 Köprü Kalıntısı

Harran İçkale'de şehre bağlantıyı sağlayan hendek üstündeki köprü kalıntısını meydana çıkarmak amacıyla arkeolojik kazı çalışmaları, Türk Tarih Kurumu personellerinden Arkeologlar İbrahim Yılmaz ile İsa Azak, Restoratör İsmail Aslan Serbest Arkeolog İshak Temelli, Sanat Tarihçi Mehmet Almas ve Harran Kaymakamlığı'ndan temin edilen 14 işçi ile yapılmıştır.

Anılan kazı çalışmasında meydana çıkarılan kalıntılar projelendirilip koruma kurulu onayından sonra bu-

Fotoğraf 4: VII. Seviyenin görünümü. Foto. İ. Yılmaz

Fotoğraf 5: Vinçle açmalardaki taşların alınması. Foto. İ. Yılmaz.

raya bir köprü yapılması tarafımızdan planlanmaktadır. Bu köprü ziyaretçilerin İçkale'ye ulaşımını sağlayacaktır. Anılan çalışma ayrıca İçkale hakkındaki arkeolojik ve tarihi bilgilere de ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kalenin şehre bağlantısını sağlayan ana kapının ve kulelerin önünde, hendek içinde 12j-4b,4c ve 12J-5b açmalarında kazı çalışması yapıldı (Fotoğraf 3-4). Açmalardaki derinleşme çalışması şu şekilde gerçekleşti. Toprağın alınmasıyla, önce kesme blok taşlar meydana çıkarıldı. Sonra bu mimari parçalara buluntu numarası verildi. Daha sonra da bu taşlar vinç yardımıyla açma dışına alındı. Vinçle alınan her çalışma bir seviye olarak belirlendi ve bu seviyenin de yükseklik ölçüsü alındı. Anılan açmalardaki kazı çalışmalarının ilk iki seviyesi 2020 yılındaki kazı çalışmalarında kaldırılmıştı. 2021 yılındaki çalış-

Harran İçkale'nin 1921 yılında Batı cephesinin görünümü / K .A.C. Creswell

malarda elde edilen seviyeler ve açma özellikleri ise şu şekildedir:

III. Seviye (+379.80 - +378.60): Çalışmada köprü, giriş kapısı ve kulelerin 2. ve 3. katına ait yoğun kesme blok taşlara rastlanıldı. Bu seviyede fghij-4,5,6,7,8,9,10 nolu plankarelerde 1 nolu birimde kahve renkli toprakta yapılan derinleşme ve genişleme çalışmalarında kapı ve kulelerden düşen kesme blok taşlara rastlanıldı. D10 plankaresinde devşirme bazalt mimari parçaya rastlanıldı. 12j-4b B,C/9,10 plankarelerinde oldukça iri ebatlı bir kesme blok taşta rastlanıldı.

Bu açmada +379.80-378.60 (III. Seviye) Arapça yazılı bir kitabe (3. kitabe) bulundu (HRK. HRK.20.12j-4b (3).402). Çalışmalarda pişmiş toprak sırlı ve sırsız seramik parçaları, cam bilezik parçaları, ok uçları, çivi buluntusu ve kapı ile ilişkilendirilen demir

buluntularına rastlandı. C4 plan karesinde orta çağ dönemine tarihlenen saban demirine rastlandı. Saban demiri 379.69 ile 379.40 seviyelerinde ortaya çıkarıldı. Saban demiri Y biçiminde olup iki kola sahiptir.

IV. Seviye (+378.60+378.40): Köprü, giriş kapısı ve kulelerin 2. ve 3. katına ait yoğun kesme blok taşlara rastlanıldı. Bu çalışmada 12j-4c, 3 açmasında ana girişin kuzey bitişiğindeki kulenin alt kısmı ve mazgalın yapısı daha da ortaya çıkardı. Bir dönem burası hayvan barınağı olarak kullanıldığı için mazgal tahrip edilerek kapı yapılmıştır.

Mazgal alt seviyesinden itibaren beden duvarının dışı meyilli olduğu görüldü. Ayrıca beden duvarı örgüsünde kullanılan kesme blok taşları bosajlı olmayıp düz şekildedir. Bu duvarın 8. seviye tabanından yüksekliği 1.60 m kuzey güney yönlü uzunluğu

7.10 m'dir. Ayrıca meyilli kısım yaklaşık 25 derecedir. Bu kısımda, daha sert kesme blok kireç taşları duvar örgüsünde kullanılmıştır. Bu seviyede 2 adet Arapça yazılı kitabe ele geçti.

Benzer kazı çalışması V-VIII. Seviyelerinde de gerçekleştirildi. Bu seviyelerde de köprü, giriş kapısı ve kulelerin 2. ve 3. katına ait yoğun kesme blok taşlara az sayıda tuğlaya rastlanıldı. Arapça sülüs tarzında yazılan kitabeler bulundu. Mazgalın altında 7. taş sırasından itibaren düz örülmüş kesme taş blokların devamında 377.40 seviyesinde bosajlı taş sırası açığa çıkmaya başladı. Düz taş örülü duvar örgüsünden sonra bosajlı taş örgüsü çıkması muhtemelen hendek içerisinde akan suların oluşturduğu gelgitlerin taş tahribatını önlemek için yapılmış olmalıdır.

Kazı çalışmalarında düzgün kesme taşlara yazılmış 9 adet sülüs

Fotoğraf 7: Merdiven Kulesinin görünümü, Batı Kulesi. Foto. M. Önal.

Fotoğraf 8: Merdiven, Batı Kulesi. M. Önal.

Fotoğraf 9: Merdiven boşluğu, Batı Kulesi. M. Önal.

Fotoğraf 11: 2 No'lu Holde kazı çalışmaları. Foto: M. Önal.

Fotoğraf 10: Hol'ün üstün görünümü. Harran kalesi 2021. Foto: İ. Yılmaz

Fotoğraf 12: 2. No'lu Holde sonraki yerleşimcilerin (Memlük) yaptığı küp ve tandırların görünümü. İçkale 2021 Foto: R. Kılıç.

Arapça kitabe bulundu (Fotoğraf 6). Bu kitabelerden bazısında Melih el Adil tarafından Harran Kalesi'nin restore edildiğinden bahsedilmektedir(3). Çalışmada, sırlı ve sırsız seramik parçaları, demir objeler, mızrak uçları, ok uçları, çiviler, kapı menteşeleri, cam bilezik parçaları ve kandiller bulunmuştur. Çıkan buluntular Orta Çağ'a tarihlenmektedir.

Bu seviyede kalenin ana kapısı önündeki açmalarda taban suyuna rastlanması nedeniyle(4), bu alandaki kazı çalışmalarına ara verilerek, çalışmalar güneye, II. savunma sistemi'nin kuzeybatısına kaydırılmıştır. Harran Ovası'ndaki tarım sulamasının durmasıyla birlikte taban suyu da çekileceği için, aralık ayında anılan açmalarda kazı çalışmasına tekrar başlayıp, yaklaşık 1 m aşağıda olduğu düşünülen hendeğin tabanına ulaşılması planlanmaktadır.

Kazı çalışmalarına ise, açmanın güney bitişiğinde devam edildi.

A.1.2. II. Köprü Kalıntısı

Ana köprü'nün güneyinde II. savunma hattı'nın ön kısmındaki hendeğe yapılan çalışmada f.g-4 plan-karelerinde savunma hattının duvarında bir sivri kemer açıklığı gözlemlendi. Düzgün kesilen kireç taşlarından yapılan bu kemer başlangıçta kalesarayın batı cephesinin önüne savunmayı güçlendirmek için yapılan savunma sisteminin giriş açıklığı iken sonradan ihtiyaca binaen kemer gö-

zünün kesme blok taşlar ile kapatıldığı, sonraki yerleşimciler tarafından kuzey ve güneyine dik yerleştirilmiş düzgün kesme taşların zemin şekline dönüştürülerek hayvan barınağı olarak kullanıldığı mevcut izlerden anlaşılmaktadır.

Beden duvarındaki kapının güneyinde 1.12 m genişliğinde kemer bağlantı yeri 0.13-0.17 m dışa çıkıntılı olup, üstten bu taş ayaklarına doğru kavilidir. Bu kapının 6 m uzağında hendeğin içinde bakışlı iki adet taş ayak meydana çıkarıldı. Kesme blok taşlarla örülü 1.26x0.85 m ölçüsündeki bu taş ayaklar köprü ayakları olmalıdır. Bu ayakların kuzeyinde de diğer taş ayaklara rastlanıldı. Bu taş ayaklar muhtemelen bir kemerle birbirine bağlanmış olmalıydı. Anılan köprü, Harran İçkale'nin M.S. 1260 yılında Hülagu Han tarafından yıkılan hendek köprüsünün 9.50 m uzağına 2. köprü olarak yapılmış olmalıdır. 2. Köprü, 1. katın 2. savunma sisteminin beden duvarına bağlanmış olmalıdır.

A.1. 3 Batı Kulesinin Su Kuyusu

Batı Kulesi'nin ortasındaki onbirgen merdiven kulesinde kazı çalışması yapılarak, ortasında bir kuyunun olduğu belirlendi. Anılan çalışma arkeolog İbrahim Yılmaz ve 5 işçi ile yapılmıştır.

Kuyu içindeki kahverengi dolgu toprağı ve az sayıda moloz ve kesme

blok taş dışarı alınarak suya ulaşıldı (Fotoğraf 9). Kule içindeki bu kuyu kuledeki askerlerin su ihtiyacını da karşılamış olmalıdır. Kuyu boşluğu en üste 1.00 m çapında 15.20 m aşağıda ise 1.40 m çapındadır. Bu boşlukta zemin ve 2. kat girişlerinin karşısında olmak üzere 3 adet aydınlatma ve su çekme penceresi günümüze sağlam kalmıştır. En altta ise suya ulaşan 2.10x0.60 m ölçüsünde kapı geçişi bulunur. Kule'nin 3. kat tabanı ise su seviyesinden 16 m yüksektedir. Düzgün kesilmiş taşla örülen bu dairevi formu kuyunun duvarı 0.45 m kalınlığındadır.

Kule zemin katının altına yönelen merdiveni meydana çıkarmak için merdiven uzantısında da derinleşildi. Bu çalışma sonucunda zemin altına, suya uzanan 10 adet taş basamak açığa çıkarıldı (Fotoğraf 8). Basamaklar 0.80x0.35 m ölçüsündedir. 6. basamak hizasında havalandırma açıklıklarına rastlanıldı. Kuzeydeki açıklık 0.43x0.17 m ölçüsündedir. Açıklığının basamaklardan yüksekliği 1.51 m'dir. 10. basamağın sonunda da su seviyesine ulaşıldı. Buradaki kazı çalışmasında yoğun küllü toprak görüldü. Toprak ince taneli olup herhangi bir taş ya da tuğla katkısı gözlemlenmemiştir.

Taş basamaklı merdiven kulesi iniş ve çıkış olmak üzere helezonik şeklindedir. Silindirik şeklindeki kuyu gövdesindeki pencereler, üç katı birbirine bağlayan merdivenin ışık ve

Fotoğraf 13: Taşıyıcı bandın Harran Kalesi'ne yerleştirilmesi. Haran Kalesi 2021. Foto: M. Önal.

Fotoğraf 14: Kale içinde Taşıyıcı bandın kullanımı / 2021. Foto: M. Önal.

temiz havasını da sağlamaktadır. Bu çalışmayla bu gövdesinin kuyu işleminde de olduğu belirlendi.

A.1.4. 1 Nolu Hol

2020 yılı kazı çalışmalarında batısının kazı çalışması yapılmış olan bu hol, İçkale'nin güneyinde, merkezi yapının köşe çıkıntılarının arasında yer alır. Bu holün kazısı arkeologlar İbrahim Yılmaz, İshak Temelli ve 7 işçi ile yapıldı. 12J/10d ve 12J/10e açma sınırlarında yapılan çalışmaların amacı güneyde hamam yapısına kuzeyde ise çekirdek yapıya geçişi sağlayan kapıları ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda anılan açmanın g,h,i,j/ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 plan karelerinde ve 12J / 10e açmasının a,b,c,d / 2, 3, 4, 5, 6, 7 plan karelerinde kademeli olarak kazı çalışmaları yürütüldü.

Açmanın a,b,c,d/5,6,7,8 plan karelerinde gözlenen grimsi kül yapısı üzerinde sıkıştırılmış toprak zemine ulaşıldı. Sıkıştırılmış toprak zeminde yer alan grimsi kül katmanı yanğın tabakası izlenimi vermektedir. Hamamın odunluk-cehennemlik bölümüne açılan dikdörtgen formlu kapısı tamamen açığa çıkarıldı. Kapı 0.82 m genişliğinde ve 1.64 m yüksekliğindedir.

Sarayın çekirdek yapısına girişi sağlayan kemer önünde yürütülen çalışmalar neticesinde kemerli kapı

girişinin kesme taş yığını ile kapatıldığı gözlemlendi. Bu kesme taşlar genel olarak 1 m uzunluğunda 50 cm genişliğindedir. Çalışma esnasında bu taşlar kaldırılarak sarayın içine girilmiştir.

1. katın güney koridorlarından kalenin çekirdek yapısına iletişimi sağlayan bu holün uzunluğu 25.86 m, genişliği ise iç kısımda batıda 4.58 m, doğuda ise 4.31 m'dir (Fotoğraf 10). Duvar kalınlığı güneyde 1.80 m'dir. Duvarları düzgün kesilmiş kesme blok taşlarla örülmüştür. Üstünü örten tonozu tamamen çökmüştür. Kuzey duvarındaki 0.25 m çıkıntılı tonoz yatağı belirgindir. Holün güneyde üç, kuzeyde bir olmak üzere dört tarafında kapı bulunur. Güneydeki beşik kemerli girişlerden biri Kale Hamamı'nın koridoruna, diğeri bazalt taş örgülü aslan kabartmalı kapıya uzanan koridora açılmaktadır. Ayrıca güneyinde hamama geçişi sağlayan dikdörtgen kapı nişi yer almaktadır. Kuzeyinde ise eyvana giriş mevcuttur. Bu girişin hemen solunda 12J-10d açmasına dahil olan i/1 plan karesinde bir adet bazalttan heykelcik, cam bilezik parçaları, metal obje ve seramik parçaları açığa çıkarıldı.

A.1.5. 2 Nolu Hol

Harran Kale-Saray'ın 1. Katındaki holün kazısının tamamlanmasının ardından, holden açılan sivri kemerli girişten ulaşılan 2 No'lu Hol'ün kazı

çalışmasına başlandı. Bu çalışma sanat tarihçi Ruhan Kılıç ve 5 işçiyle yapıldı. 2 No'lu Hol'ün tamamen (yaklaşık 7 m yüksekliğinde) toprak ve taş molozlarından oluşan kültür katıyla dolu olduğu görüldü. Bu malzemenin bir kısmının 2012 yılında yapılan üst kat restorasyonu esnasında fenerden bu hole atıldığı düşünülmektedir.

2 No'lu Hol'ün kuzey kenarlarında sekiler görüldü. Bu uygulamanın benzeri doğu duvarının kuzey ucunda da görülmüştür. Taştan ziyade tuğla ile yapılmış bu uygulama yine +389.78 seviyesinde ölçülen taş döşeli taban üzerine yapılmıştır. Her iki sekide ilk dönem yerleşimcilerinin yaptığı kireç taşı zemini kullanarak mekânın farklı kullanımlarına ait izler olmalıdır.

Batı duvarı üzerinde kuzeyde yer alan mekâna ait giriş açıklığının içinin yatay bir taşla eşik gibi, dikey taşlarla daraltıldığı görülmüştür. 1.92 m olan kemer genişliği boyunca yerleştirilmiş bu masif üç kireç taşı ile 72 cm düşürülmüş, muhtemelen mekânın ısıtılmasını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Bunlarla tandir ve küplerin aynı dönem yerleşimcileri tarafından yapıldığı düşünülebilir. Çamurun şekillendirilip, içinde yanan odunların sıcaklığı kadar bir sıcaklıkla pişmiş olan tandirler ile dikdörtgen mekânı doğu-batı yönlü geçen kireç taşı duvarın doğu ucunun hemen önünde arkadan bu duvara yaslandırılmış,

Fotoğraf 15: Ahşap köprü taslağının görünümü. Tasarım: Cevher Mimarlık.

Fotoğraf 16: Harran İçkale ahşap köprü taslağının görünümü. Tasarım: Cevher Mimarlık

önde ise tuğla ve moloz taşların çamur harcıyla oluşturduğu dolguyla dayandırılmış, başka bir yerde yapılmayıp sanki çamurun hemen oracıkta duvar ve dolgu uygulamasına göre şekillendirildiği, özensiz bir işçiliği olan küpler görülür (Fotoğraf 12). Açmanın b,c-IX,X nolu plankarelerinde küplerin ve tandırların hemen ortasında etrafları çamur harcı kullanılarak kaba yonu taş ve tuğla ile yapılmış dolguyla güçlendirilmiş, birbirlerinin sırtlarına dayandırılmış ve bu duruma göre şekillendirilmiş iki küp ve bir tandır da ele geçmiştir. Hem bir mutfak hem de hububat saklamak için depo olarak kullanıldığı düşünülen tandır ve küplerin ikinci dönem yerleşimcilerine ait olduğu düşünülmektedir.

12j-9e ve 12j-8e açmalarının bulunduğu mekân, 4 ayrı doğu-batı doğrultulu uzanan mekânın açıldığı bir dağılım mekânı olarak inşa edildiği içindeki toprağın boşaltılmasıyla anlaşılabilir. Bunun yuvarlak kemerli tonozunun üzengi hattının üstüne kadar masif kesme taş kaplamalı moloz taş duvar, tonoz karnında ise tuğla malzemenin kullanıldığı görülür. Doğu batı duvarları üzerinde üçüncü katında simetriği olan daha önce yürütülen çalışmalarda görülen açıklıklar gibi dört adet giriş açıklığı gözlenmiştir. Birbirleri ile mimari ve konstrüksiyon olarak benzerlik göstermelerinin yanında 3. kat ile de mimari ve malzemede benzerlikler göstermektedirler. Doğudaki odada dolgu toprağın üstüne 2012 yılı res-

torasyonunda üst katın tonozunu sağlamlaştırmak amacıyla ahşap direkler yerleştirilmiştir. Diğer odaların içi ise tamamen toprakla doludur.

13.90x5.23 m ebadındaki dikdörtgen planlı eyvana (Fotoğraf 11,14) holden geçilerek girilir. 2.00 m'lik giriş açıklığı kuzeyde 2.48 m'ye çıkmış, giriş kemeri derinliği ise 2.33 m. olarak ölçülmüştür. Kapı açıklığı ile mukavemeti zayıflayan masif güney duvarının tonoz ağırlığına karşı taşıyıcılığı girişteki dolgu ile güçlendirilmiş böylece hem güneydeki kapı önünde bulunan 1 No'lu Hol'ün (günümüzde yıkık olmasına rağmen duvar üst hizasında görülen bingi taşları ile doğu batı yönlü mekânın üst örtüsünün tonoz olduğu anlaşılır) üst örtüsünü hem de dikdörtgen hacimli dağılım mekânının üst örtüsüne ait düşey yükleri taşıyacak duruma getirilmiştir. Mekân içerisinde güney, doğu ve batı yönlerinde duvar bulunurken, kuzey yönünde bulunmaz buradan çekirdek yapının orta kısmına geçilir.

Kireç taşından hem mimari hem de taşıyıcı olan eğrisel üst örtünün düşey yükünü taşıyan masif duvarların yanında yığma yapının üst örtüsünde de tuğla malzeme dikkat çeker. Kesintisiz devam eden dikdörtgen mekân üzerinde kemer profiline göre tonoz sivri kemerlidir. Eğrisel üst örtünün kuzey ucunda tuğla tonoz içine kireç taşı ile yapılmış güçlendirici destekleme kemeri görülür. Destekleme kemeri öncesinde, tonozun kuzeyine doğru tuğla süsleme

ile ortadan dışarıya doğru genişleyen kareler ile yeknesaklığın kırılıp hacim kazandırılmaya çalışıldığı görülür. İç içe geçen karelerin köşelerinin yarattığı görüntü ilk etapta çapraz tonoz izlenimi verse de tonozun tek bir doğrultuda akması bunun süsleme ile yapılmış bir illüzyon olduğunu gösterir.

Çalışma esnasında kültür katında pişmiş toprak pipo parçalarına, metal obje parçalarına, sırlı-sırsız seramik parçalarına, mancınık taşlarına, bir adet taş ağırlığa, taş kap parçasına ve kemik parçalarına rastlanılmıştır.

Harran İçkale'de yığılı kazı toprağını kale dışına tahliye etmek için Şanlıurfa Valiliği, Harran Kaymaklığı ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından taşıyıcı bant kazıya hibe edildi (Fotoğraf 13-14). Anılan bantlar 30+10+10 olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Mevcut bantlar 2 No'lü Hol'e ve avluya kurulmuş olup, mekanların topraklarını tahliye etmek için kullanılmaktadır.

B. HARRAN İÇKALE'DE RESTORASYON ÇALIŞMALARI

B. 1 Harran İçkale'nin Restorasyon İşİ

Harran İçkale'ye ziyaretçiler henüz girememekte, görkemli mimarisini, sarayı, aslan ve köpek kabartmalarını yakından görememektedir. Ziyaretçilerin burayı gezebilmesi için doğu kısmının restorasyonunun ta-

Fotoğraf 17: Harran İçkale köprüsünün yapılacağı yerin üstten görünümü.

mamlanması gerekmektedir. Bu amaçla Harran Kazı Başkanlığı restorasyon projesi hazırlanmış, Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Kurulu ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü onayını almış ve Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan geçmiştir. Anılan projenin uygulama işinin ihale edilmesi beklenmektedir.

B. 2 Harran İçkale Köprü Yapım İşi

İçkale'ye rahat bir ulaşımın olmaması nedeniyle ziyaretçiler burayı gezememektedir. Çünkü, İçkale etrafındaki hendekten İçkale'nin 1. katındaki ana girişine ulaşmak çok zordur. Ziyaretçiler hendeğin beri tarafından İçkale'ye sadece bakmakla yetinmektedir. Orta Çağ'da hendekten

İçkale'ye ulaşım bir köprüyle sağlanmaktaydı. Hendek üstündeki köprüsü günümüze sağlam kalmış kaleler de bulunmaktadır. Örneğin Halep Kalesi bunlardan biridir. Harran İçkale'nin de köprüsünün bu proje kapsamında yapılması planlanmaktadır.

Anılan hendekte yaptığımız kazı çalışmasında iki koruma kulesi arasındaki kapının zemin kat duvarında kemer izlerine rastlanmıştır. Bu çalışmalarda kapıya ait mimari parçalar ile 9 adet kesme blok taş üzerine yazılı kalenin restorasyonuna ait Eyyubiler Dönemi'ne ait Arapça kitabe bulunmuştur. Ele geçen bu buluntular da burada kalenin ana giriş kapısı ile köprünün bulunduğunu teyit etmektedir. Kapı önünde köprü kalıntısına ait başka izleri bulmak için arkeolojik kazı çalışmaları yapılmaktadır.

İçkale beden duvarının yaklaşık 20 m karşısına, hendeğin diğer kenarına birleştirecek olan ahşap köprü yapım işi planlanmaktadır. Bu köprü İçkale'nin batısında, iki kuleyle korunan ana kapıyı 1. katın suriçi'ne bağlayacaktır. Anılan köprünün taslak projesi hazırlanmıştır (Fotoğraf 15-17). Köprü projesi uygulaması gerçekleştirildiğinde ziyaretçiler İçkale'ye rahatça ulaşabileceklerdir.

SONNOTLAR

- 1) Harran Ören Yeri 2021 yılı kazı çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, DOSİM ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yatırım bütçesi'nin maddi katkısıyla, Türk Tarih Kurumu'nun uzman personel ve maddi desteğiyle, Şanlıurfa Valiliği İŞKUR ve Göç İdaresi işçi desteğiyle, Harran Kaymakamlığı'nın işçi ve taşıyıcı bant desteğiyle, Harran Üniversitesi HUBAK Harran Kazıları Eş Finansman Projesi'nden 3D lazer tarama, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin servis ve iase katkıları ve Harran Belediye Başkanlığı'nın taşıt desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü, Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ile Şanlıurfa Müze Müdürlüğü kazımıza her konuda destek olmuşlardır.
- 2) Şanlıurfa Valisi sayın Abdullah ERİN'e, Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Zeynel Abidin Beyazgül'e, Harran Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Sabri Çelike, Fen-Edebiyat Fakültesi

Dekani Prof. Dr. Ekrem Bektaş'a, Harran Kaymakamı Cihat Koç'a, Harran Belediye Başkanı Mahmut Özyavuz'a, Şanlıurfa Kültür ve Turizm Müdürü Aydın Arslan ve personellerine, Şanlıurfa Müze Müdürü Celal Uludağ ve uzmanlarına, Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Müdürü Ramazan Baylan'a ve ekibine, anılan kurul üyelerine, Gaziantep Rölöve ve Anıtlar Müdürü Kemal Yenmez'e ve ekibine, Bakanlık Temsilcilerimiz Oğuzhan Yıldırım ve Tuğba Alpay'a, Kazı Başkan Yardımcısı Arş.Gör. İrem Mutlu ve Uzman Semih Mutlu'ya, Arş.Gör. Sevcan Ölçer, Dr. Enver Akın ve Neslihan Kayaya ve kazı ekibimize sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

- 3) Anılan kitabeler Neslihan Kaya tarafından çalışılmaktadır.
- 4) Harran Ovası'nın sulanması nedeniyle mayıs ayında yeraltı suları yükselmektedir. Bu nedenle anılan açmada suya rastlanıldı. Ocak-Mayıs ayları arasında yeraltı suları düşmüş olduğundan, bu aylarda derinleşme çalışmasına tekrar başlanabilecektir.

GÖBEKLİTEPE, “Beyoğlu Kültür Yolu” Etkinlikleri Kapsamında Galataport’ta Sergilendi.

Mustafa AKGÜL
Turizm & Tanıtım Uzmanı
mustafaakgul@visiturfa.com

Bölgemizde son 20 yıl içerisinde yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen Şanlıurfa’da turizm sektöründe pek çok olumlu gelişmelerde yaşanmıştır. 1995 yılı itibarıyla Göbeklitepe’de kazıların başlayıp buluntularla ilgili sonuçlar paylaşıldıkça bilim dünyası ve akabinde turizm camiasında büyük bir ilgi uyandırmış ve bu durum Şanlıurfa’nın Uluslararası alanda bilinirliğine büyük katkı sağlamıştır. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi’nin 2015 te açılmasının yanı sıra her geçen gün artan talebe karşılık turizm yatırımlarının paralel bir şekilde artması diğer önemli hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şanlıurfa’nın turizm alanında yaşanan bunun gibi olumlu gelişmeler kentimizin turizmde hak ettiği seviyelere ulaşmasını sağlayarak bölgenin ekonomik ve sosyal olarak kalkınmasını sağlayacağından dikkate alınması gereken önemli hususlardır.

2016 yılında Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti ortaklığında başlatılan “Şanlıurfa’da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi”nin nihai bir çıktısı olarak 2018 yılında Şanlıurfa Turizmi Geliştir-

me AŞ. (ŞTGAŞ) kurulmuştur. Turizm yönetişimi alanında da hizmet vermek üzere Şanlıurfa Valiliğini temsilen ŞURKAV ile ŞURÇEV vakıflarıyla beraber Şanlıurfa Büyükşehir Belediye’sinin yanı sıra turizm sektörü ana paydaş kurum ve STKların ortaklığında kurulmuş olan bu şirketin kuruluşundan önce Dünya’da destinasyon yönetim modelleri içerisinde ayrıntılı araştırmalar yapılmış, benzer yer ve yapılar incelenmiş ve nihai olarak Türkiye’de turizm yönetişiminde örnek bir model olan; ortak-akıl, ortak-payda ve ortak-vizyon ile yönetmek ve Şanlıurfa’nın turizmini hak ettiği noktalara taşımak amacıyla kar amacı gütmeyen bir Anonim Şirket kurulması kararlaştırılmıştır. Bu şirket Şanlıurfa’daki turizm sektörünün ana paydaşlarının katılımıyla turizm için belirlenen ortak hedeflere yönelik faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Zira bu tarihi kentin turizm yoluyla kalkınarak halkın refah seviyesinin artırılması ve turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması ortak akıl ile birlikte hareket edebilmekle mümkündür.

Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2019 yılının

“Göbeklitepe Yılı” ilanı ile birlikte Şanlıurfa’da oldukça düşük bütçelerle yüksek etkisi olan 70’e yakın ulusal ve uluslararası nitelikte etkinlik gerçekleştirilerek Göbeklitepe ve Şanlıurfa’nın tanınırlığına önemli düzeyde katkıda bulunmuştur.

ŞTGAŞ; 2023 Şanlıurfa Turizmi Master Planı’nda öngörülen faaliyetleri gerçekleştirerek Şanlıurfa’nın “Türkiye’nin lider kültür ve inanç turizm des-

İlimizin “İslam Dünyası Turizm Başkenti” ilanı sonrası Kültür ve Turizm Bakanlığı’na Şanlıurfa heyet ziyareti

Şehir Kültürü Arş. S.Sabri Kürkçüoğlu ile Turizm-Tanıtım Uzmanı Mustafa Akgül Heritage İstanbul 2022 etkinlikleri kapsamında "Şanlıurfa'da Kültürel Mirasın Korunması" konulu sunumlarını yaparken

tinasyonu olması" için İslam Dünyası İşbirliği Teşkilatı nezdinde Şanlıurfa'nın "İslam Dünyası Turizm Başkanlığı" adaylığı başvuru süreçlerini yürüterek bakanlıklarımız ve ortak kurumların desteğiyle 2023 yılı için Şanlıurfa'nın İslam Dünyası Turizm Başkanlığı seçilmesini sağlamıştır. Buna benzer olarak Göbeklitepe'nin Dünya Kültür Mirası Listesine dahil edilmesi ve Şanlıurfa'nın AB Konseyi Megalitik Kentler Birliğine dahil edilerek Göbeklitepe dolayısıyla Taştepelilerin bu ünlü turizm rotasına dahil edilmesine öncülük etmiştir. Ayrıca şirket Şanlıurfa UNESCO Müzik Kenti, UNESCO Gastronomi Kenti, UNESCO Karacadağ Jeopark ve Harran UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi ile ilgili yeterlilik ve başvuru süreçleriyle ilgili çalışmalarını sürdürmektedir. Tanıtım ve pazarlama alanlarında yöresel nitelikli ürünler için geliştirmiş olduğu "Tasteofurfa" markasıyla yüksek kaliteli ürünler üretmek sektörde örnek bir girişimi hayata geçirmiştir. Bu markayla üretilmiş olan Urfa İsoet Seti, Urfa Baharat Seti ve Urfa Fıstığı gibi ürünler dünyaca ünlü pa-

zaryerlerinin yanı sıra tasteofurfa.com e-ticaret sitesinde ve turizm destek ofisinde satışa sunmuş durumdadır. Kentin tanıtımı için visiturfa.com adlı bir kent portalı, sosyal medya sayfaları ve mobil gezi rehberini hayata geçirmiş durumdadır. Turizm stratejilerinin ilçeler düzeyinde belirlenmesi ve bu stratejiler çerçevesinde gerekli yatırımların sağlanması için çalışmalarını sürdüren ŞTGAS kentin öne çıkan değerlerinin yurtiçi ve yurtdışında tanıtımı konusunda da önemli misyonlar üstlenmektedir.

Şirket 2022 yılında da önemli faaliyetlere imza atmaya devam etmektedir. ŞURKAV ile beraber İstanbul Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nda düzenlenen "Heritage İstanbul 2022" kapsamında önemli kültürel mirasa sahip Şanlıurfa tanıtımı için bir stand açılmış ve Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜĞÜ ile Turizm ve Tanıtım Uzmanı Mustafa AKGÜL'ün katılımıyla "Şanlıurfa'da Kültürel Mirasın Korunması" konulu seminer gerçekleştirilmiştir.

Göbeklitepe Sergisi Galataport'ta

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından organize edilen şehrin tüm kültürel mirasını geleceğe taşıyan bir kültür-sanat projesi olan "Beyoğlu Kültür Yolu" etkinlikleri kapsamında İstanbul dışında Şanlıurfa'yı temsilen "Back to Realverse Göbeklitepe" adlı sergi açılmıştır. AKM'den Galataport'a uzanan aks üzerindeki bütün kültür-sanat mekânlarında her yönüyle yaşayan bir festival olma özelliği taşıyan bu etkinlik kapsamında Dünya'nın her yerinden gelen üst gelir grubundaki ziyaretçilerin tercih ettiği dev cruise gemilerine ev sahipliği yapan Galataport'ta O2 Salonu'nda düzenlenen Back to Realverse (Gerçekliğe Dönüş) Göbeklitepe Sergisi büyük ilgi ve beğeni toplamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve Bakan Yardımcısı Ahmet Misbah Demircan'ın katılımıyla açılmıştır. Sergide Göbeklitepe'nin inşa sürecinin anlatıldığı Göbeklitepe maketi, Göbeklitepe'nin doğuşunu sağlayan iklim, yiyecek ve jeolojik koşullar anlatıldığı bilgilendirme panoları, Göbeklitepe tanıtım videolarının yanı sıra Şanlıurfa'dan getirilen 30 ton Urfa taşı ile 23 metre çapındaki D yapısı birebir ölçüleri ile inşa edilmiştir. Ayrıca Katar Dünya Kupası'nda sergilenecek olan P18 Sitenin ½ replikası Galataport bahçesinde sergilenmiştir. Bu sergi ile Şanlıurfa ve Göbeklitepe yerli ve yabancı ziyaretçilerin önemli bir durağı olan bir alanda ilk defa bu düzeyde tanıtımı sağlanmıştır. Kruatörlüğünü

Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Mehmet Nuri Ersoy, Galataport'ta "Realverse to Göbeklitepe" sergisi esnasında ulusal basına demeç verirken

Genel Müdür Mehmet Uncu Bakan beye, sergi hakkında bilgilendirme yaparken

Şanlıurfa Valisi Salih Ayhan, B. Belediye Başkanı Z. Abidin Beyazgül, Milletvekili Z. Gülender Açıanal, Akparti İl Bşk. Abdurrahman Kırıkçı ve İlçe Belediye Başkanlarının Galataport'taki sergiyi ziyaretleri

ŞTGAŞ Genel Müdürü Mehmet Uncu tarafından yapılan serginin geliştirme ekibinde ise Arkeolog ve Kültürel Miras Uzmanı Dr. Hellen Almoustafa, Turizm ve Tanıtım Uzmanı, Tasarımcı Mustafa AKGÜL ile Restoratör Mimarı Barış Atamış GÖRAY görev almıştır. Sergiyi ziyaret eden ziyaretçilerin temel olarak Göbeklitepe'yi duymaları sağlanmış ve Göbeklitepe'nin hikayesini ve etkisini öğrenmeleri sağlanmış, Göbeklitepe mimarisi hakkında fikir sahibi olmaları sağlanmış ve ziyaretçilerin Göbeklitepe'deki dilek ağacına benzer şekilde daha iyi ve daha sağlıklı bir çevre için bir dilek tutmaları sağlanmıştır.

Back to Realverse Göbeklitepe'nin hikayesi ise şöyledir;

İnsanlığın bu hakimiyeti yapay zekanın gelişmesi ile yavaş yavaş farklı boyutlara dönüşmektedir. Bir sanal dünya platformu olan metaverse son dönemlerde yeni bir mecra olarak çok fazla konuşulmaktadır. Ekranlardan ve 2 boyutlu sanal ortamlardan 3 boyutlu sanal ortamlara geçiş yaşanmaktadır.

Bu geçiş gün geçtikçe nesillerin değişimi ile Fernand Braudelin bahsettiği zamanın akış hızı artmasıyla beraber hızlanmaktadır. Bir tarafta yeni bir evren olan metaverse'e geçerken peki ya gerçeklik (realverse) ve ya gerçek dünya ne durumda?

Günümüzden 12.000 yıl önce mini iklim değişikliği bize tarımı, mimariyi, inançları ve medeniyeti inşa etme olanağı sundu. Bugün insanlığın kendi eliyle yarattığı iklim değişikliğinden dolayı gerçek dünyayı yok ettiğine şahit oluyoruz. İnsanlık, doğaya yıkıcı sonuçları olan çok fazla baskı uygulamakta. Doğa açık mesajlarla durumun sürdürülebilir olmadığını haykırmaktadır. İnsanlığın geleceği için doğaya özen göstermeliyiz ve tüm küresel toplum ortak rotasını bu yönde belirlemelidir. Doğanın vazgeçilmez bir kaynak olduğunu kabul ederek, doğayla ilişkimizi yeniden inşa etmemiz gerekiyor. Doğal dünyamızı yok etmek yerine, ekosistemimizin sürdürülebilirliği sağlamak ve iklim değişikliğinin getirdiği yıkıcı etkilerle başa çıkmak için doğaya

dayalı çözümler üretmeliyiz. Gelin hep beraber satın alıp kullandıklarımızı tekrar düşünelim; Sürdürülebilir alışkanlıklar, tarım ve iş modellerini benimseyelim. Kalan vahşi yaşam alanlarını koruyalım ve yeşil sürdürülebilir bir gelecek taahhüt edelim. Bu, doğayı tekrar müttefikimiz yaparak sağlıklı toplumlar ve müreffeh bir dünya yaratma davetidir. sadece daha güvenli, daha sağlıklı ve daha adil değil, aynı zamanda müreffeh bir dünya yaratmamıza yardımcı olmak için bir davettir. Gerçekliğe Dönüş, dünya miras alanı Göbeklitepe'den bazı kesitler sunarak bizi insanın kökenine, medeniyetin kökenine götüren bir sergidir. Ruhun, zihnin ve kalbin ilk yolculuğunun başladığı yer. Sergi, Göbeklitepe'nin geçmişin hazinesi ve geleceğin ustası olma hikayesini anlatıyor.

Ziyaretçiler ve ulusal medya tarafından yoğun ilgi gören sergi, bakanlıktan gelen talep üzerine 1 Temmuz'a kadar uzatılmış toplamda 25 bini aşkın ziyaretçi tarafından ziyaret edilmiştir.

Galataport'taki Realverse to Göbeklitepe Sergisi'nde Urfa taşıyla inşa edilen D Tapınağı İmitasyonu ziyaretçilerden büyük ilgi gördü

ŞTGAŞ tarafından geliştirilen Göbeklitepe Koleksiyonu ürünlerinin sergilenmesi

Mustafa AKGÜL

URFA KALESİ Hakkında Kazı Başkanı Prof. Dr. GÜLRİZ KOZBE ile Röportaj

Mehmet SARMIŞ
Eğitimci-Yazar
mehmetsarmis@gmail.com

2020'den beri Urfa Kalesi'nde kazıya başlayan ekibin başkanı Prof. Dr. Gülriz Kozbe ile 2 Haziran 2022 Perşembe günü Karaköprü Şenevler Mahallesi'ndeki kazı evinde buluştuk. Gülriz Hanım 5 kişilik genç bir ekiple evi paylaşıyor. Onlara hem hocalık hem de sanıyorum annelik yapıyor. Evin salonunu bir çalışma ofisine çevirmişler. Herhalde bir mesai sınırlaması olmadan çalışıyorlar. Röportaja başlayınca diğerleri bizi yalnız bıraktılar. Gülriz Hanım da büyük bir samimiyetle sorularımızı cevaplandırdı.

M. Sarmış: Sayın Hocam, konumuz Urfa Kalesi ve kazıları, ama önce sizi biraz yakından tanımak isteriz.

G. Kozbe: 1963 İzmir doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi İzmir'de tamamladıktan sonra 1985 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünden mezun

oldum. 1987 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisansımı; 1993 yılında Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi Anabilim Dalı'nda doktoramı tamamladım. Ön Asya arkeoloğuyum. Ön Asya dediğimiz coğrafya, Anadolu'da Ankara'nın doğusunu ve Mezopotamya topraklarını içermektedir. Ben, Mezopotamya kültürleri üzerine uzmanım. Doktoramı bitirdikten sonra 1994'de Ege Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak göreve başladım. Aynı kurumda 2000'de doçent, 2006'da profesör oldum. 26 yıllık hizmetten sonra 2012 yılında kendi arzumuyla Ege Üniversitesi'nden emekli oldum. 2014 yılında Batman Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyeliğine geri döndüm. Sanat Tarihi Bölüm Başkanlığı, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı, Fen Edebiyat Fakültesi Dekanlığı ve Rektör Yardımcı-

lığı gibi görevleri de 7 yıl boyunca yürüttüm. Ömrüm kazı yapmak ve üniversitede ders vermekle geçti. Evliyim. Newyork'ta yaşayan elektrik elektronik mühendisi bir oğlum var.

M. Sarmış: Mutluluklar dilerim. Şimdi bize, biraz da kazı çalışmalarınızdan ve eserlerinizden söz eder misiniz?

G. Kozbe: Tabii... Biz yaptığımız kazı çalışmalarını yayına çevirmek durumundayız. Yoksa bilgi, atıl bilgi olarak kalır. Benim kitaptan çok makale ve kitap bölümü çalışmalarım yoğun. Türkçe ve İngilizce olarak çok sayıda bilimsel yayınam oldu. Hep bu bölgede yaptığımız kazıların, araştırmalarının, projelerin sonuçlarını ele aldığımız ve değerlendirdiğimiz çalışmalar. Van, Malatya, Diyarbakır, Elâziğ, Gaziantep, Şanlıurfa, Batman, Şırnak, Siirt ve Mardin illerinde çok sayıda arkeolojik kurtarma kazıları, yüzey araştırmaları, kültürel miras ve kültür

Prof. Dr. Gülriz Kozbe ve Araştırmacı Yazar Mehmet Sarmış

envanteri çalışmaları, jeomorfolojik, arkeometrik ve müze araştırmaları yaptım. Tabii bunlara dair yayınlarım da var.

Şu sıralar 2001-2011 yılları arasında Diyarbakır Bismil'de, Ilisu Baraj alanında kalan Kavuşan Höyük'te yaptığım kazı çalışmasının kitabı üzerine çalışıyoruz. 2016-2018 yılları arasında Doğanpınar Baraj alanında kalan Gaziantep/Dede Harabeleri kurtarma kazılarının kitabı 2020'de çıktı. 2013-2016 yılları arasında danışmanlığını yaptığım Cizre Kalesi kazılarının kitabı da yayına hazır durumda, matbaaya gidecek.

M. Sarmış: İnternette araştırma yaparken Göbeklitepe ile ilgili bir açıklamanızı okumuştum.

G. Kozbe: Klaus Schmidt öldükten sonra, benim ve Göbeklitepe'nin şimdiki kazı başkanı olan Prof. Necmi Karul'un ve ikimizin de hocası olan Prof. Mehmet Özdoğan'ın olduğu bir eş danışma kurulu oluşturuldu. Ben bu kurulda üye olarak katkıda bulunuyorum. Fakat ben Neolitikçi değilim. O alan benim uzmanlık alanım değil.

M. Sarmış: Gerçi bir kısmını söylemiş oldunuz ama bugüne kadar yapmış olduğunuz daha başka kazı çalışmaları neler?

G. Kozbe: Nerdeyse tüm Güneydoğu Anadolu'da ve Doğu Anadolu'nun birçok ilinde çalıştım. Mes-

leğimin ilk yıllarında 10 yıl kadar Van'da çalıştım. Doktoradan sonra Mezopotamya kültürlerinden Asur uzmanı olmayı hedeflediğim için Güneydoğu Anadolu'ya geçtim. Diyarbakır, Mardin, Şırnak ve Cizre'de uzun yıllar çalıştım. Batman'da üniversitede görev yaptığım için orada da birtakım projeler ve çalışmalarım oldu.

Tabii Urfa'nın da benim mesleki hayatımda çok ayrıcalıklı bir yeri var. Buradaki çalışmalarım Urfa Kalesi'nden önceye dayanıyor. Doktoramı tamamlarken Bozova'da Amerikalı bir hocanın yaptığı Tıtrış Höyük'te çalıştım. Daha sonra başkan yardımcısı olduğum ilk kazı, Birecik'teki Yarım Höyük'tür.

Sultantepe'de ve çevresinde 2011'de yüzey araştırması yapıp kazıya çevirecektik. Ancak arazinin kamulaştırma problemi olduğu için oranın kazılmasına Bakanlık onay vermedi. Ben "Tunç Çağları" dediğimiz M.Ö. 3000'lerden başlayıp MÖ 1200'lere kadar gelen Tunç Çağların uzmanıyım. Tıtrış ve Sultantepe, Tunç Çağları açısından çok ayrıcalıklı yerlerdi. Gerçi Urfa'nın ayrıcalıklı olmadığı bir dönem yok zaten. Şimdi de Neolitik kültür zonu öne çıkıyor. Fakat bölge, Mezopotamya'nın Tunç Çağları için de çok veri veren bir bölge. Bir de bir Asur Dönemi çalışanı olarak söyleyeyim; Asur İmparatorlu-

ğu'nun buralara kadar yayılımı sonucu bu topraklarda kurulmuş kaleler var. Sultantepe de bunlardan biri. Müzeyi gezdiğinizde gördüğünüz tabletler mesela o yerleşimdeki bir arşivden. O açıdan, yazılı belgeler açısından da çok zengin bir yerleşim. Dolayısıyla Urfa benim için vazgeçilmez bir bölge. Mesela Şanlıurfa Kalesi'ni kazıyorum; burada Hıristiyanlık ve İslami dönemler ağırlıklı olarak ortaya çıkıyor. Nitekim Urfa'nın Edessa Krallığı olarak Hıristiyanlık dünyasında da ayrı bir yeri var. Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul eden ilk krallık burası.

M. Sarmış: Şimdi artık Kale konusuna geçebiliriz. Önce bu iş nasıl başladı? Projenin adı nedir?

G. Kozbe: "Şanlıurfa Kalesi Kazıları" şeklinde adlandırabileceğimiz projemizi ilk 2019 yılında oluşturduk ve Aralık ayında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na şahsi olarak benim başkanlığım altında yapılması için müracaat ettim. Prosedür bu şekilde; projenizi hazırlayıp müracaat ediyorsunuz. Onlar da sizin yetkinliğinize, mesleki tecrübenize, yayınlarınıza bakarak onay veriyorlar. Bizde arkeolojik kazılar iki türdür. Biri kurtarma kazılarıdır. Bir yerde yol, köprü, baraj gibi şeyler yapılırken söz konusu alanlarda yapılan kazılar. Adı üstünde, oralardaki tarihi kalıntıları bulmak ve kurtarmak amacını taşır. Bu kazıları müze müdürlükleri yürütür, hocalar bilimsel danışmanlık yapar. Urfa Kalesi kazısı öyle değil; ikinci grup arkeolojik kazıya giriyor yani Cumhurbaşkanlığı Kararlı Kazı. Yaptığım müracaat Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanıp Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verdiği izin ve destekle gerçekleşiyor.

M. Sarmış: Yani bu işin yolu genelde böyle midir?

G. Kozbe: Evet tabii. Hocalar müracaat eder, Cumhurbaşkanlığı onaylarsa, Bakanlığın izni ve desteği ile çalışmalar başlar. Dolayısıyla o proje, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile hoca hangi üniversitede ise o üniversitenin ortak projesi olur. Doğal ola-

Urfa Kalesi kazı çalışması / 2022 / Fotoğraf: Ramazan Aygat

rak bunun için bir bütçe gerekiyor. Bunu müracaatımız sırasında ekonomik kalemlere göre şekillendirip teklif ediyoruz. Hemen belirteyim ki bizim bu kazılardan elde ettiğimiz bir ücret yok. Üniversitemizin kazı alanına görevlendirmesi ile çalışıyoruz. Bakanlık teklif ettiğimiz bütçenin genellikle bir kısmını gönderiyor. O bütçeyi başka kaynaklardan tamamlamak da bize düşüyor. Dolayısıyla Şanlıurfa Kalesi kazıları, Cumhurbaşkanlığı kararlı bir kazı olup Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ben görev yaptığım için Batman Üniversitesi'nin ortak bir projesidir.

Projemiz 2020'de onaylandı ve aynı yıl başladık. Pandemi'ye rağmen o yıl dört buçuk ay çalıştık. 2021'de ise altı ay çalıştık. Bakalım bu sene ne gösterecek? Hedefimiz minimum beş-altı ay çalışmak. Öyle bir iki ay çalışıp dönmek istemiyoruz.

Şunu da belirteyim; Bakanlıktan gelen bütçenin dışında Şanlıurfa Valiliği YİKOB (Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı) idaresinden destek talep ettik. Bakanlığımız da uygun gördü. Bütçenin bir kısmını YİKOB üzerinden sağladık. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün Valilik doğrultusunda bize yolladığı -çok sayıda olmasa da- İŞKUR işçi desteği var. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nin katkıları çok önemli; unutmak mümkün

değil. Kazı evi ve kazı aracı kiralamasını yapıyorlar ki çalışmaların sürdürülebilirliği açısından çok değerli. Batman Üniversitesi'nin de aynı ve nakdi katkıları da göz ardı edilemez. Tüm kurumlara çok teşekkür ediyorum.

M. Sarmış: Kale uzun zamandır kapalı. Ne zamana kadar devam edecek?

G. Kozbe: Benim en çok istediğim şeylerden biri de bu. Bir an önce ziyarete açmak. Biliyorsunuz 2018'den beri ziyarete kapalı. Şunu da özellikle belirteyim ki, Kale öyle zannedildiği gibi kazı yüzünden değil, o tarihte meydana gelen ve ölümle sonuçlanan elim bir kaza yüzünden kapalı. Bakanlık, gerekli tedbirler alınıncaya kadar güvenlik gerekçesi ile kapatmış. Düşülen yerin de Kale ile hiçbir ilgisi yok. Geçtiğimiz yıllarda Kale'nin üzerinde görülen o dev kolonlardan başka mimari açıdan pek bir şey yoktu. Biz, kazı yapalım, ortaya görülmeye değer bir şeyler çıksın. Sonra da kazıları engellemeyecek bir yürüyüş yolu belirleyelim ve kaleyi tekrar turizme kazandıralım istiyoruz. İnsanlar gelip ziyaret etsinler. Burası Balıklıgöl ve bütün o tarihi çevre ile yakından alakalı, onun ayrılmaz bir parçası. Böyle kapalı kalmasın. O eski, çok ziyaret edildiği günlere geri dönsün. Onun için çalışıyoruz.

M. Sarmış: Ne aşamada peki?

G. Kozbe: Epey bir müddet önce gerekli yazışmaları yaptım. Geçen yıl "Taş Tepeler" tanıtım programı için Urfa'ya gelen Sayın Bakanımız'a durumu ilettim. "Derhal açılınsın" diye talimat verdi. Tabii ki işin belli bir süreci var. Söz konusu olan bir ören yeri, onun için temizlik gösterilmesi normal. İlgili kurumlar gerekli incelemeleri yaptılar. Yürüme yolu, koruma tedbirleri ve diğer revizyonlar nasıl olacak diye projelendirme yapıldı. Geçen ay kuruldan gerekli izni aldık, şimdi iş ihale aşamasında.

Hedefim Kurban Bayramı'na yetiştirmekti. Ama belirttiğim süreç nedeniyle ağustos ayı sonunda olacak sanıyorum.

M. Sarmış: Kazıya dönecek olursak; burada yapılan daha önceki kazı çalışmaları hakkında bilgi verebilir misiniz?

G. Kozbe: Kale'de daha önce sistemli ve uzun soluklu bir kazı yapılmamış. Bizimle başlıyor. Daha önce, yağışların sebep olduğu çökmeler dolayısıyla iki defa, 2013 ve 2016 yıllarında müze tarafından kurtarma kazıları yapılmış. Dolayısıyla toprağın altında hangi bulgular var, hangi evreler var, henüz tam olarak bilinmiyor.

M. Sarmış: Onları size daha sonra soracağım. Oraya girmeden bize kazı ekibinden söz eder misiniz? Bu tarihi çalışmada kimlerin emeği var? Bilinsin, kayda girsin.

G. Kozbe: Ben kazı başkanlığım. İki yardımcım var; Akarcan Güngör ve Yunus Akgün. Her ikisi de arkeolog, Akarcan benim gibi Batman Üniversitesinde görevli. Akarcan Vanlı, Yunus Batmanlı. Zaten bütün ekibimiz bölgeden. Arkeolog Habip Uçar Batmanlı, sanat tarihçisi Emrah Çelebi Diyarbakırlı. Restorator İsmet Caymaz da Gaziantep doğumlu ama köken olarak Urfalı. Merve Uçar ise İstanbul'dan geldi. Eski Çağ mezu- nu, kazımızın seramik ve küçük buluntu çizim işlerini yapıyor.

M. Sarmış: Bu sabah Kale'ye yaptığım gezi sırasında arkadaşlar sizin için de İzmir'de doğduğuna bakmayın, o da buralardan sayılır demiş-

Urfa Kalesi kazı çalışması / 2022 / Fotoğraf: Ramazan Aygat

lerdi.

G. Kozbe: Doğru. Uzmanlık alanım gereği hep buralarda çalıştım. 1982'den beri, 40 yıldır bölgede çalışıyorum.

M. Sarmış: Bu kadar geniş bir alan için bu ekip yeterli mi? Sayı fazla olsa daha iyi olmaz mı?

G. Kozbe: Uzman ekibin kalabalık olmasına çok gerek yok. Ama işçi çok az. Beş altı işçimiz var. Valilik İş-Kur kanalıyla işçi aldığı zaman bize takviyede bulunuyor. İşçi ne kadar çok olursa kazı o kadar hızlı ilerliyor.

M. Sarmış: Şimdi artık kazı çalışmalarına geçebiliriz. Fakat daha önce şunu sormak istiyorum: Biliyorsunuz, Kale hakkındaki bilgiler de Urfa'daki pek çok yer gibi dinlerle efsanelerle iç içe geçmiş durumda. Turistlerin büyük bir kısmı inanç turizmi kapsamında geliyor. İşte Urfa Kalesi'ndeki sütunlar, Nemrut'un Hz. İbrahim'i ateşe atmada kullandığı mancınıklardır. Balıklıgöl onun düştüğü yerde oluşmuştur. Sütunların birinin altında büyük bir su kaynağı, diğeri'nin altında çok büyük bir hazine vardır, ama hangisinin altında ne olduğu bilinmediği için kazılamıyormuş. Çünkü, altını bulayım derken yanlışlıkla suyun olduğu taraf kazılırsa şehri su basarmış gibi...

G. Kozbe: Benim onları bulup kaleyi kapattığımızı söyleyenler bile varmış. (Gülüyoruz)

M. Sarmış: Öyle mi? Duymamıştım. Çok ilginç. Evet, yani siz bilimsel bir şey yapıyorsunuz belgelere dayalı

konuşursunuz. Benim bahsettiğim konularla ilgili de söylemek istediğiniz bir şeyler olur mu?

G. Kozbe: Bu konuları bu kadar erken yazmak doğru olmayabilir ama ben yine de bir bilim insanı olarak görüşümü söyleyeyim. Bir kere biz arkeolojik olarak veriyi bulmadan önce, efsane ne demiş, şehir efsanesi ne demiş, hatta yazılı kaynaklar ne demiş, bunlara mesafeli bakarız. Yazılı kaynaklar bizim için çok önemli yol göstericidir ama onları değerlendirirken de çok dikkatli olmak gerekir. Çünkü onlar da dönemin idarecileri tarafından yazdırıldığı için onlara da yüzde yüz güvenemeyiz. Mesela her savaşı zaferle sonuçlandırdıkları gibi. Elbette istifade etmek gerekir, ama elimizde arkeolojik veri olması lazım.

Şimdi biz orada bunu yapmaya çalışıyoruz. Bugün dikkat ettiyseniz, o iki kolonun arasını kazmaya başladık. Çünkü bugüne kadar yazılı kaynaklar doğrultusunda yapılan çalışmalar, incelemeler bize o kolonların bir mekânın parçası, bir mimarinin ön sütunları olması lazım geldiğini gösteriyor. Bir anıtsallık var. Edessa Kralığı'nın kışlık sarayıdır deniliyor. Fakat ne tür bir mimari olduğunu bilmiyoruz. Kazıların sonucunu görmek için daha bir iki sezon beklemek lazım. Alt tabakalara inmemiz gerekiyor. Şimdilik o sütunların bir mimarinin parçası olduğunu öngörebiliyoruz.

M. Sarmış: Peki, artık tarihi veriler konusuna geçebiliriz. Kale'nin geçmişinin Neolitik döneme kadar gitti-

ğine dair iddialar var. O döneme ait bir höyüğün üzerine inşa edildiği söyleniyor.

G. Kozbe: Daha elimize Neolitik'i gösteren bir şey geçmedi. O döneme ait taş aleti veya başka bir kalıntı bulacağız ki, "Evet, Neolitik" diyelim. Fakat kalelerin bulunduğu yerde genelde daha erken dönemlere ait bir höyük olabilir. Başka yerlerde yaptığımız kale kazılarında bu böyledir. Ancak şu ana kadar burada Neolitik döneme dair kesin bir şey tespit edebilmiş değiliz. Arkeoloji Müzesindeki Neolitik Döneme ait o "Balıklıgöl Adamı"nın Kale'nin hemen kuzeyinde (Balıklıgöl'ün kuzeyindeki yol inşaatı) çıkmış olması buranın, bu mekânın o döneme ait olduğunun bir göstergesi olabilir. Yine mesela kazıda tam da bugün o döneme ait bir çakmak taşı alet bulundu. Fakat yine de bu aletin buraya o döneme ait bir yerden toprak çekilirken mi geldiğinden, yoksa bizzat Kale'ye ait bir bulgu mu olduğundan emin olamayız. Böyle bir iddiayı tek bir bulgudan hareketle söyleyemeyiz. Sonuçlar kendini yavaş yavaş gösterecektir, o çakmak taşı Neolitik dönemin burada yaşandığına dair tek başına delil olamaz. Bizim bunu söyleyebilmemiz için bunları bir tabaka halinde ve daha çok sayıda bulmamız lazım. Bu tek örnekler üzerinden hem çok şey anlatılabilir hem hiçbir şey anlatılmaz. Dolayısıyla iki yıllık bir kazı adına konuşmak için çok erken. Belki Kale'nin eteklerinde, özellikle doğu kesiminde bir

şey yakalamak mümkün olabilir. Benim şimdiki önceliğim, erken katlara ulaşmak üzere aşağıya bir sondaj atmak değil. Böyle bir teknik vardır, fakat biz şimdilik yukarıdan aşağıya inmeye çalışıyoruz. Hedefim o üst mimariyi ortaya çıkarıp kaleyi turizme açmak. Neolitik'e dair bir şey çıkacağına dair umudumuz da az da olsa var.

M. Sarmış: Peki Seleukoslara gellelim. Kale'nin tarihi genellikle onlarla başlatılıyor.

G. Kozbe: Bildiğiniz gibi bölge İskender'in ölümünden sonra generallerinden Seleukos'un eline geçmiş. Seleukosların (M.Ö. 323-M.Ö. 63) Urfa'da izleri var ama Kale'de izlerine henüz rastlanmadı. Onların zayıflamaya başladığı dönemde, Urfa'da Arami kökenli Edessa (Abgar/Osroene) Krallığı kuruluyor. Urfa onların başkenti. Urfa Kalesi diye adlandırdığımız alan, "sitadel" dediğimiz iç kale. Kale üzerindeki çift sütun da bilindiği gibi Edessa Krallığı zamanına ait. Doğu sütununun kuzeye bakan yüzündeki Süryanice kitabe bunu açıkça ortaya koyuyor. Fakat Abgarların izi o iki sütundan ibaret değildir. Az önce de söylediğim gibi bu sütunların üzerine oturduğu o döneme ait bir mimarının de olması gerekiyor. Yazılı kaynaklardan buranın Abgarlara ait olduğu çok net bir şekilde biliniyor. Bu yüzden sütunların arasını kazmaya başladık. Derinlere indikçe onlara ait daha başka bulgulara ulaşacağımıza inanıyoruz.

Yine sizin de bahsettiğiniz gibi Urfa'nın inanç tarihinde de çok önemli bir yeri var. Üç ilahi din açısından da ayrıcalıklı bir yere sahip. Yahudiler Hz. Musa'nın Soğmatar'a kadar geldiğine inanıyor. Yine Edessa Krallığının Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul eden ilk devlet olması, Hıristiyanlık tarihi açısından son derecede önemli. Bugün de öyle. Mesela, benim Mardin'de tanıdığım Süryani aileler var; nisan ayının 15. gününü "Abgar Günü" olarak kutluyorlar ve oruç tutuyorlar. Müslümanlar için de ne kadar önemli olduğu

Urfa Kalesi / Fotoğraf: Mustafa AKGÜL

malum; Urfa'nın "Peygamberler Şehri" olduğuna inanıyorlar.

M. Sarmış: Bir de biliyorsunuz Hz. İsa'nın iyileşmesi için Abgar Kralı'na gönderdiği, üzerinde yüzünün sureti bulunan kutsal mendil konusu var. Bizim Ulu Cami'nin içindeki kuyuya atılmış ya da düşmüş. Hakkında romanlar yazılmış, filmler yapılmış.

G. Kozbe: Evet, onun Torino Katedrali'nde olduğuna dair bir söylenti var ama doğru olduğunu düşünmüyorum.

M. Sarmış: O doğu sütunu üzerindeki kitabe bana eskiden beri çok şiirsel gelir. Müsaadenizle bir hatırlatmak istiyorum: "Ben askeri komutan Barşamaş (Güneşin oğlu) oğlu Aftuha. Bu sütunu ve üzerindeki heykeli

veliaht Prens Manu'nun kızı, kral Manu'nun eşi, hanımefendim ve velinimetim Kraliçe Şalmet için yaptır-dım." Burada heykelden de söz ediliyor. Fakat şimdi o heykeller yok. Ne olmuş?

G. Kozbe: O sütunların üzerindeki heykeller. Her ikisinin de o korint başlıklar üzerinde izleri var. Demek ki zamanla düşmüş, kırılmış veya tahrip edilmiş. Zaten bir projemiz de o anıt sütunları restore etmek. Başlıklar kötü durumda.

M. Sarmış: Sütunların üzerindeki heykeller İslami dönemde mi yıkılmış? Hani puttur, günahtır diye...

G. Kozbe: Öyle olabilir. Nitekim o iki kolonun arasında ortaya çıkardığımız bir duvar var. O duvarın üzerinde grafiti dediğimiz kazıma resimler var.

Urfa Kalesi sütunu üzerinde yer alan Süryanice kitabe

Asker resimleri ve askerlerin kalkanlarında haç işaretleri çok açık görülüyor. Duvarın üzerini İslami dönemde sıvamışlar. Biz özellikle kazımadık ama kazı sırasında o sivaların kendiliğinden yer yer döküldüğünü gördük. Altından o resimler çıktı. Demek ki haçlı resimler dini düşüncelerle sıvanmış olmalı.

M. Sarmış: Aftuha, o sütunları kral için değil de kraliçe için yaptırmış, bununla ilgili bir aşk söylentisi de var. Ne diyorsunuz?

G. Kozbe: Aşkı duymadım ama çok akıllıca tabii.

M. Sarmış: Günümüzde de görüyoruz, hükümdarın eşi üzerinden yerini sağlamlaştırmak veya bir üst makama gelmek için böyle şeyler olabiliyor.

G. Kozbe: Biz başka dönemlerde de kadın unsurunun kullanıldığını görüyoruz. Mesela Hititler Mitannilerle baş edemediği zaman hemen oradan bir kız alıyor veya veriyor. Akrabalık bağı kurulunca da barışa, anlaşmaya sebep oluyor. Avrupa'da veraset yoluyla topraklar el değiştiriyor. Osmanlı'da da var. Mesela çeyiz yoluyla toprak alınıyor. Dolayısıyla Abgar komutan da kraliçesine hoş görünmek adına o sütunları yapmış

olabilir.

Komutanın aşkını bilemeyiz ama günümüzde hâlâ gelenler bu sütunların üzerine isimleri ve kalpleri kazımaya, boyamaya devam ediyorlar. Sütunların üstü kalp ve sevdiklerinin isimleri ile dolu.

M. Sarmış: Her yerde var maalesef. Gezdiğim birçok yerde tarihi eserlerin üzerinde rastladım.

G. Kozbe: Her seferinde diyorum bunu taşta kazıyacıklarına kalplerine kazısalar, çok daha iyi olacak. Biz 2020 yılında dış duvarların üzerinden dört ay boyunca spreylere boyayarak yazılmış yazıları temizlemek zorunda kaldık maalesef.

M. Sarmış: Peki çalışmaların hedefinde restorasyon da var mı?

G. Kozbe: Var tabii. Bizim kazımız üç tane iş paketinden oluşuyor. Birincisi malum kazı çalışmaları. İkincisi ortaya çıkardıklarımızın restorasyon ve konservasyon çalışmalarını yapmak. Üçüncüsü de mimari çizimlerini tamamlamak, haritalandırma ve modelleme yapmak. Sur duvarlarının çizimini tamamladık. Haritalandırma yaptık. Şimdilerde yeni moda olan 3D modelleme ile uğraşıyoruz. Her tür yeni teknik uygulamaları da yaparak ilerliyoruz. Dolayısıyla resto-

rasyon da önemli bir iş paketi olarak karşımıza çıkıyor. Halkın “değirmen” dediği, batı burcunun altında tonozlu bir yapı var. Ana giriş kapısının o taraftan olması gerekiyor. Aradaki hendegin üzerinde asma köprü olması gerekiyor. Biz de belediyeye bir köprü projesi sunduk. Böylece ziyaretçiler batıdaki otoparktan yürüyerek o köprüden geçip gelsinler diye. Özellikle yaşlılar, çocuklar... Yoksa kuzeydeki merdivenlerle kaleye giriş çıkış çok zor. Avrupa'daki örneklerini de araştırarak alanın dokusuna uygun bir şey yapmaya çalışacağız.

M. Sarmış: Tarihte olduğu gibi inip kalkan seyyar bir köprü mü?

G. Kozbe: Hayır. Sabit bir köprü. Alandaki ve kale tarafındaki kültür toprağının zarar görmediği bir köprü tipi üzerinde çalışılacak ve Koruma Kurulu'ndan onay alınarak gerçekleştirileceğiz.

2021 yılında ilk yaptığımız şeylerden biri, çok vahim halde bulduğumuz batı burcunu sağlamlaştırmak oldu. Gerekli kaynağı temin etmek için aylarca uğraştık. Ancak gönderilen bütçe ile sadece yerinde sağlamlaştırma dediğimiz yöntemle yıkılmaktan kurtardık.

M. Sarmış: Yani bittiği zaman ortaya içinde gezilebilecek orijinal kale mimarisi mi çıkacak?

G. Kozbe: Tabii tabii. O yüzden çıkan taşları öbek öbek koruyoruz. O taşları insan gücü ile taşıyamayız. Geçen sene olduğu gibi bu sene de Büyükşehir Belediyesi'nden örümcek vinç getireceğiz. Kazı çalışmalarına paralel restorasyon çalışmalarını da yürütüp kale mimarisini ziyaretçi tarafından algılanacak duruma getirmeyi hedefliyoruz. Örneğin saray dediğimiz yapıyı orijinalindeki gibi iki katlı hale getirmek amaçlarımızdan biri.

M. Sarmış: Tarihi sürece geri dönelim isterseniz. Abgarlarda kalmıştı. Oradan günümüze doğru tarihi süreci anlatabilir misiniz?

G. Kozbe: Tamam. Tarihte Urfa bölgesi, daha doğrusu Urfa'nın da kıyısında olduğu Fırat Nehri doğu ve

batı dünyası arasında doğal bir sınır olmuştur. Batıda Roma, doğuda Part ve Sasaniler sürekli bir mücadele içindeydiler. Dolayısıyla Urfa bölgesi, bazen doğunun bazen batının eline geçiyordu. Kim güçlüyse onun tarafında oluyordu. Roma'nın 395'te ikiye ayrılmasından sonra uzunca bir dönem Roma hakimiyetinde kalıyor. Urfa'da şimdilik Part izlerini göremiyoruz ama yazılı kaynaklardan onların döneminde de önemli bir kale olduğunu biliyoruz.

İnternette sur duvarlarının Abbasiler döneminde yapıldığına dair bir takım bilgiler dolaşıyor. Neye dayanarak yazıyorlar bilmiyoruz. Biz bugüne kadar Abbasilere dair herhangi bir veri bulamadık. Ama konuşmak için çok erken tabii. Her yeri kazmadığımızı göre ileride çıkabilir. Kalede Abbasilerin kitabesi var ama arkeolojik malzemesi yok.

Eyyubilerin varlığı kesin. Eyyubilerin hem kitabesi hem de dönem sikeleri söz konusu. Selahaddin Eyyubi'nin bölgedeki varlığı zaten biliniyor. Memluk Dönemi de mevcut. Sütunların doğu tarafında, bizim "D sektörü" dediğimiz alanda on bir basamaklı merdivenle inilen anıtsal bir yapı var. Güney sur duvarındaki Memluk yazıtıyla bu yapı aynı eksen üzerinde. Alandan çıkan seramiklerden hareketle mekânın 15. yüzyıla ait bir Memluk sarayı olabileceğini düşünüyoruz. Kale'nin tipi de Mısır'daki Memluk saraylarıyla çok paralellik gösteriyor. Ayrıca Anadolu Selçuklu var. Osmanlı var.

M. Sarmış: Sonra ne olmuş?

G. Kozbe: "Dizdar" denilen şehrin asayişinden sorumlu kale komutanları burada aileleri ve askerleri ile beraber yaşamışlar. Sanıyorum onların soyundan gelenler de Erken Cumhuriyet döneminde burada yaşama-ya devam etmişler. Kale Mahallesi adıyla 1950'lerin sonuna kadar burada yaşam devam ediyor. Kazıdaki en üstteki mekânlar, Erken Cumhuriyet mekanları.

M. Sarmış: Ne olmuş da böyle harabeye dönmüş?

G. Kozbe: Terk edilince doğal olarak yıkılıyor. Su yok, elektrik yok, okul yok. İnmesi çıkması çok zor. Onun için terk ediyorlar. Tabii insanların böyle ören yerlerine verdiği zararlar da söz konusu. Özellikle define aramak gibi sebeplerle tarihi yerlere çok zarar verildiğini biliyorsunuz.

M. Sarmış: Doğru. Bir ara evsiz barksız kimselerin de oralarda yaşadığını duymuştum. Sonra onlar da terk etmiş.

M. Sarmış: Değerli Hocam, böylece tarihi süreci tamamlamış olduk. Şimdi kazı konusuna dönebiliriz. Restorasyon çalışmaları ne zaman başlar, ne zamana kadar devam eder?

G. Kozbe: Eserler ortaya çıkarıldıkça restore edilecek. Fakat restorasyon dediğimiz şey, kazıdan pahalı bir iştir. Dolayısıyla destek görmek lazım. İlk hedeflerimizden biri kolonların üstü. Orası korkunç tahrip olmuş durumda. Bunda insan etkisinin yanı sıra doğal sebeplerin de etkisi var. Kale, özellikle de o iki anıt sütun Urfa'nın bir simgesi. Son zamanlarda Göbeklitepe'yi kullanıyoruz ama daha önce o iki kolon Urfa'ya temsil ediyordu. Sayın Valimiz Kale'yi ziyaret etti; kültür varlıklarına daima destek olacaklarını belirttiler. Valilik bünyesindeki YİKOB bütçesinden, kolonların restorasyon işini takip edeceğiz.

M. Sarmış: Hendek konusuna gelecek olursak... Kale ile aynı tarihte mi kazılmış? Ne zamandan kalmış?

G. Kozbe: Kale'nin ne zaman ve kimler tarafından yapıldığını kesin olarak bilmediğimizi belirtmiştim. Ancak hendeğin Romalılar sonrası kazıldığını söyleyebiliriz. Kalenin etekleri tıpkı yakın çevrede gördüğümüz gibi Romalılara ait nekropol alanı. Kızılkoyun, Yakubiye ve Eyyübiye taraflarında gördüğümüz kaya mezarları burada hendek çevresinde de var. Roma sonrası dönemde savunma amaçlı olarak kalenin doğu, batı ve güney kesimine hendek kazınca daha erken döneme ait olan kaya mezarları da kesmişler diyebiliriz. Zaten

hendek duvarlarında kesilen, tahrip edilen kaya mezarları açık bir şekilde görülüyor.

M. Sarmış: Hendeğin temizlenmesi, turistler için bir yürüyüş yoluna dönüştürülmesi, içinde kafelerin ve hediyelik eşya satan dükkanların açılması söz konusu olabilir mi? Bir ara bazı arkadaşlarla böyle bir hayal kurmuştuk.

G. Kozbe: Hendeğin temizlenip ziyarete açılması tabii ki mümkün. Bunu biz de planlıyoruz, istiyoruz. Ancak içinde sizin dediğiniz şeyler uygun olmaz. Üste köprü yapınca, Kale'nin bir Orta çağ kalesi havası yaratabilmesi için hendek de ziyarete açılmalı. İsteyenler altında da gezip dolaşabilmeli. Tabii temizlenmesi ve güvenliğinin sağlanması şartıyla... Sıraya koyduk, yavaş yavaş yapacağız.

M. Sarmış: Bir de kuzey tarafından aşağıya inen tünel var. Eskiden yukarıya kayaların üzerindeki keçi yolu benzeri bir patikadan çıkılırdı. 1970'lerde betondan basit bir merdiven yapıldı. 1990'lı yıllarda başlatılan "Dergâh-Balıköl Çevre Düzenleme Projesi" kapsamında o eski mer-

Urfa Kalesi'nin Kuzey Cephesinden genel görünüm / Fotoğraf: Mustafa AKGÜL

divenler yıktırılıp yerine şimdiki taş merdivenler yapıldı. Yine o proje çerçevesinde uzun süre kapalı olan ve yer yer çöken toprakla dolan o tünel temizlendi ve hizmete açıldı. Fakat ben bir türlü oradan geçemedim. O tünel ne zamana ait? Orada da bir çalışma var mı? Ne zaman açılacak?

G. Kozbe: Ne zamana ait olduğunu şimdilik bilmiyoruz. Bizim kazımızdan önce içi temizlenmiş; 2020 yılında bizim kontrolümüzde içine aydınlatma döşendi. Kullanılmasının önünde bir engel yok. O da Kale ile beraber ziyarete kapatılmış. Yine Kale ile beraber açılacaktır.

M. Sarmış: Kale ile ilgili olarak soracaklarım bunlardı. Şimdi sizin Urfa ile ilgili genel düşüncelerinizi almak isterim. "Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi" kapsamında 24.09.2021 tarihinde yapılan "Taş Tepeler" tanıtım toplantısında Şanlıurfa'da 7000 civarında kültürel varlığın olduğundan söz etmişsiniz.

G. Kozbe: Ben Diyarbakır'ın bazı ilçelerinde, Mardin ve Batman'ın ise tüm il kapsamında kültür envanterini çıkardım. Bu ilin de bir envanterinin çıkarılması lazım. Her geçen gün yapılaşma ve modernleşme çerçevesinde kültür varlıklarımız bir şekilde tahribata uğruyor. Bundan dolayı illerdeki kültür varlıklarının, arkeolojik alanların ve anıtların yazılı, görsel ve dijital belgelemesi yapılmalıdır. O toplantıda söylediğim 7000 rakamı az bile olabilir. Kayıtları yok ki toplamı bilelim.

M. Sarmış: Yani Mardin'in, Diyarbakır'ın, Batman'ın var, koca Urfa'nın yok...

G. Kozbe: Yok. Fakat çok zordur bu iş. Birçok ilimizin yok. Şüphesiz bütün illerimiz önemlidir de Urfa bu açıdan çok ayrıcalıklı bir şehir. Maalesef her geçen gün sahip olduğumuz değerler kaybolup gidiyor. Envanter işini bir an önce yapıp kayıt altına almamız lazım. Şimdiye kadar yapamadık ama inşallah yapacağız.

M. Sarmış: Şüphesiz zordur ama onların varsa Urfa'nın hayli hayli olmasıdır. Sizin bu konuda bir girişiminiz var mı?

G. Kozbe: Oldu. Ben bu amaçla Karacadağ Kalkınma Ajansı ile birlikte bir Avrupa Birliği Projesi yapmak istedim. Harran Üniversitesi'nden Dr. A. Cihat ve Öğr. Gör. Sabri Kürkçüoğlu kardeşlerin bu alanda çalışmaları var. Sabri Hoca'yı heyete dahil ettik. Cihat Bey de sağ olsun, elindeki 2000-2001 yılında yapmış oldukları envanter verilerini bize verdi. Proje için Avrupa'dan altı tane de ortak bulmuştuk. Sadece proje yazdırma işi uzman bir ekip istediği için Avrupa'dan bir ofise yazdırmak üzere proje yazma konusunda çağrısı olan TÜBİTAK'a müracaat ettik. Ancak onlar projemizi uygun görmediler.

M. Sarmış: Neyi gerekçe gösterdiler? Diğer illerinki oluyor da Urfa'nınki niçin olmuyor?

G. Kozbe: Projelendirmemizi uygun görmediler. Olacak inşallah!

M. Sarmış: Peki benim soracaklarım bu kadar. Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

G. Kozbe: Sık sık söylüyorum, Urfa tarihi ve kültürel açıdan çok önemli bir şehir. Benim için de Urfalılar kadar kıymet taşıyor. Ama seviyo-

ruz, kıymet veriyoruz demek yetmiyor. Gerekli ilgiyi yeterli bütçeler çerçevesinde göstermek lazım. Malum bütçe olmadan sonuç alınmıyor. Örneğin biraz önce anıt sütunları söyledim. Üstündeki başlık kısımları her geçen gün eriyip gidiyor. Bir an önce tam anlamıyla bütçesi olan bir restorasyon projesi ile o işi başlatmamız lazım. Yıkıldıktan sonra dövünmenin pek anlamı yok.

M. Sarmış: Her şey gelip bütçeye dayanıyor.

G. Kozbe: Sadece bizde değil, bütün dünyada öyle. Dünya zor bir sürece girdi. Her şey karıştı. Ekonomi, siyaset, sosyal ilişkiler, her şey... Hiçbir şey düşündüğümüz gibi olmuyor. Gündem her sabah değişiyor. Yine de biz burada yapmaya hazırız. Güzel, çalışkan, özverili bir ekibimiz de var. Zaten yaz kış bölgedeyiz. Yani uzaklardan gelmek gibi bir sorunumuz da yok. Yerelin de güçlü bir şekilde sahiplenmesi lazım. Nitekim Valiliğin, Büyükşehir Belediyesi'nin sahiplenmesi bize güç veriyor. Bunlar şüphesiz önemli ve güzel işler yapmak için önem arz eden destekler.

M. Sarmış: Peki, hem bu röportaj için ve hem de tabii Urfa'ya yaptığınız hizmetlerden dolayı size ve ekibinize çok teşekkür ederim.

G. Kozbe: Biz de gösterdiğiniz ilgiden dolayı size teşekkür ederiz.

Urfalı Ressam

YAŞAR YAYLA

(1939-1994)

Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Sanat Tarihçi
Harran Üniversitesi E.Öğretim Üyesi
cihatkurkuoglu@gmail.com

Urfa'da 1939 doğumlu üç sınıf arkadaşları resim sanatında ön plana çıkmışlardır. Bunlar Yaşar Yayla, Abdurrahman Aksoy ve Dr. Burhan Vural'dır.

Abdurrahman Aksoy 1964'de Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Urfa ve İstanbul'da orta öğretim kurumlarında Türkçe ve resim öğretmeni olarak görev yaptıktan sonra 1987 yılında emekli oldu. İstanbul'un eski görünümünü, özellikle de eski sokak ve evlerini tuvallerine aktardı. İstanbul'da 30'dan fazla kişisel sergi açtı, karma sergilere katıldı. Aksoy, çalışmalarını halen İstanbul'daki atölyesinde sürdürmektedir(1).

Yaşar Yayla İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü Cemal Tollu Atölyesi'nde eğitim gördü ve 1966-67 döneminde mezun olduktan sonra ressam olarak hayata atıldı.

Burhan Vural ise o yıllarda ressamlığı bir meslek olarak değil, müzik dinlemek gibi bir hobi olarak gördüğü için İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğrenim görerek doktor oldu. Tıp Fakültesi'nde okurken Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü Cemal Tollu atölyesinde eğitim gören Yaşar Yayla, Burhan Vural'ı Akademiye desen dersi gördükleri salona götürdü. Öğrenciler model karşısında kara kalem desen çalışıyorlardı. Burhan'a; "Sen de gelip derslerimize devam etsene" diye bir teklifte bulundu. O yıllarda misafir öğrenci olarak derslere girmek mümkündü. Burhan Vural hemen misafir öğrenci kaydını yaptırdı ve bir yıl Cemal Tollu atölye-

sinde misafir öğrenci olarak derslere devam etti. Yaşar'ın bu teşviki sonucunda resim sanatını daha çok sevmeye başladı. Doktor olduktan sonra resimden kopmayarak hep resimle iç içe oldu. Resmin yağlı boya, akrilik boya, sulu boya dallarında özgün eserler verdi, tezhip, çini mürekkep desen ve ebru çalışmalarında bulundu. Burhan Vural 5 Aralık 2020 tarihinde 82 yaşında Urfa'da vefat etti. Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun İnşallah.

Yaşar Yayla, Akademiden mezun olduktan sonra 1978-1986 yılları arasında kendisi gibi ressam olan eşi Suzan Hanım'la Türkiye ve Libya'da 9 yıl resim öğretmenliği yaptı. 1987 yılında Libya'dan yurda döndü ve resim çalışmalarını İstanbul'da sürdürdü. Yurtiçi ve yurtdışında birçok kişisel sergi açtı ve karma sergilere katıldı.

Resim sanatına ilgi duymam dolayısıyla Yaşar Yayla'yı hep merak etmiş ve kendisi ile tanışmayı arzu etmişim. Harran Üniversitemizin kurucu rektörü Prof. Dr. Servet Armağan İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okurken Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde okuyan Yaşar Yayla ile ortakuldan beri başlayan dostluklarını devam ettirmiş, 1992-1996 yılları arasında Harran Üniversitesi kurucu rektörü olduğu sırada Yaşar Yayla'yı birkaç kez Urfa'ya davet etmişti. Ben de bu ziyaretlerinde kendisine ören yerlerimizi gezdirmiş ve bu vesile ile aramızda bir samimiyet oluşmuştu. Daha sonraları Urfa'ya her gelişinde kendisi ile görüşüp sohbet etme imkânım oldu ve aramızda ağabeykardeş derecesinde samimi bir dost-

Yaşar Yayla Atölyesinde

luk oluştu. Birlikte Harran, Şuaybşehri ve Soğmatar ören yerlerimizi gezmiş, uzun uzun sohbet etme imkânı bulmuştum. Bana Libya'da Devlet Başkanı Kaddafi döneminde çalıştığı yıllarda Libya'nın ürettiği silahların ressamlığını yaptığını, silah projelerinin sırlarını bildiği için uzun süre Türkiye'ye dönmesine izin verilmediğini, bu yüzden çok sıkıntı çektiğini, bir vesileyle kurtularak Türkiye'ye dönebildiğini anlatmıştı.

Yaşar Yayla, üniversitemizde Güzel Sanatlar Fakültesi'nin açılmasını çok arzu ediyordu. Bu fakültenin açılması halinde Rektör Prof. Dr. Servet Armağan'la görüşmelerde bulunarak kendisi gibi ressam olan eşi ile birlikte ellerinden gelen yardımı esirgemeyeceklerini, "Bu fakülte açılırsa omuz omuza verir, güzel işler başarırız" diyordu.

Sulu boya, yağlı boya ve guaj boya ile portre, natüremort ve peyzaj türlerinde eserler vermiş olan Yaşar Yayla gerek figüratif resimlerinde, gerekse daha çok vazoda çiçekleri

konu edinen natürmort türü resimlerinde sarı, kırmızı ve mor gibi sıcak renklere önem vermiş, ancak bu renkler arasına mavi ve yeşil gibi dinlendirici soğuk renkleri de katarak resimlerinde renk armonisi sağlamıştır. Tümüyle sarıya boyadığı, ancak sarının çeşitli tonlarıyla hareket kazandırdığı “Vazoda Sarı Papatyalar” tablosunda olduğu gibi aynı rengin tonlarıyla da bu armoniyi verebilmiştir.

Urfa ziyaretlerinin birinde kendisiyle ağabeyim ressam Nihat Kürkçüoğlu'nun atölyesine gittik. Orada uzun uzun resimleri inceledi ve gayet yerinde tenkit ve tavsiyelerde bulundu. Yağlı boya ve kara kalem portre sanatının inceliklerini anlattıktan sonra bizleri karşısına alarak yağlı boya portremi, ağabeyimin de kara kalem portresini çalıştı. Her ikimiz de bu resimlerimizi kendisinden kalan önemli bir armağan ve hatıra olarak saklamaktayız.

Yaşar Yayla 1993 yılında Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde bir resim sergisi açtı. Bu sergisi için sulu boya ile tek tek soyut kompozisyonlar çalışarak imzalayıp dağıttığı 300 adet davetiyesinin her biri başlı başına bir tablo idi. Birçok sanatsever hemşehrimiz o zaman kendilerine gelen bu davetiyeyi çerçeveleterek odalarına asmışlardı. Ben de bu davetiyeyi halen saklıyorum.

Urfa'ya her gelişinde üniversitemizi ziyaret ederek birçok hocamızla samimi bir diyalog kurup gönüllere

Yaşar Yayla 1993 Urfa Sergisi Davetiyesi

giren, alçakgönüllü, hoşsohbet, kültürlü, hitabet kabiliyeti olan, inançlı, dünyalar tatlısı bu insan Bodrum'un Yalıkavak köyündeki evinde 30 Temmuz 1994 tarihinde geçirdiği kalp krizi neticesinde 56 yaşında vefat etti. Herkes tarafından çok sevilen ve ismi Yalıkavak Belediyesi tarafından evinin bulunduğu sokağa verilen Yaşar Yayla'nın vefatı tüm dostlarını üzdü. Ben de çok yakınım birini kaybetmiş gibi üzüldüm. O'nun vefatı üzerine Harran Üniversitesi Bülteni'nde(2) ve Harran Kültür Sanat ve Folklor Dergisi'nde birer yazı yazdım(3).

Vefatı üzerine Prof. Dr. Servet Armağan; kabiliyetli, güler yüzlü, arkadaş canlısı, kültür birikimi ile hep takdir uyandıran bir insan olduğunu, kendisiyle gerek Urfa'da gerek İstanbul'da ve gerekse kısa bir süre için de olsa Suudi Arabistan'da geçen günlerinin güzel hatıralarla dolu olduğunu belirterek; “Yaşar Yayla benim bir numaralı dostumdu. Kendisi gerek asistanlığım sırasında, gerekse daha

sonraki yıllarda karşılaştığım güçlüklerde hep yanımda olmuştur. Sürekli olarak beni teşvik etmiş, yükselmemi, yücelmemi arzulamıştır. Benim profesör, dekan, rektör olmam onu da benim kadar sevindirmiştir. Geçen yıl Urfa'ya geldiğinde rektör olarak kendisini ağırlamamın onda büyük bir haz meydana getirdiğini müşahade ettim. Yaşar Yayla sürekli olarak doğruyu tavsiye eden bir mizaca sahipti. Bana yaptığı tavsiyeleri ve gösterdiği istikametleri hep değerlendirmiş ve hak vermişimdir. Bulduğum yere gelmemde bir yönlendirici olarak büyük emeği geçmiştir. Kendisiyle geçirdiğimiz günler hayatımın müstesna günleridir.” Demişt(4).

Yaşar Yayla'nın giyimden, modadan, dekorasyondan ve beşerî münasebetlerden çok iyi anlayan çağdaş bir insan olmasının yanında mütedeyyin bir münevver olduğunu da söyleyen Prof. Dr. Servet Armağan; “Kendisine üniversitemizde çalışma-

Yaşar Yayla'nın Dr. Burhan Vural portresi

Y. Yayla'nın Cihat Kürkçüoğlu portresi

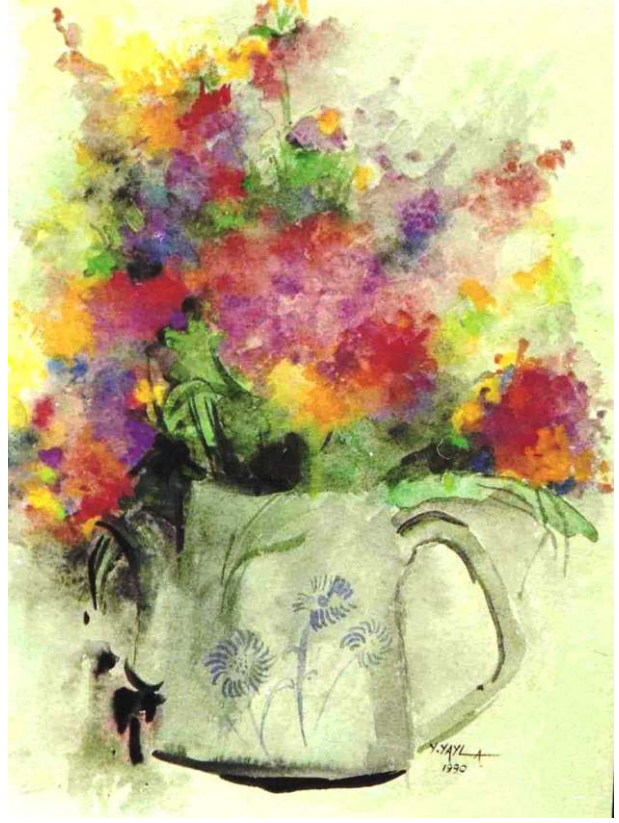

Yaşar Yayla / Natürmort

Yaşar Yayla / Vazoda Sarı Papatyalar.

Yaşar Yayla / Kır Çiçekleri.

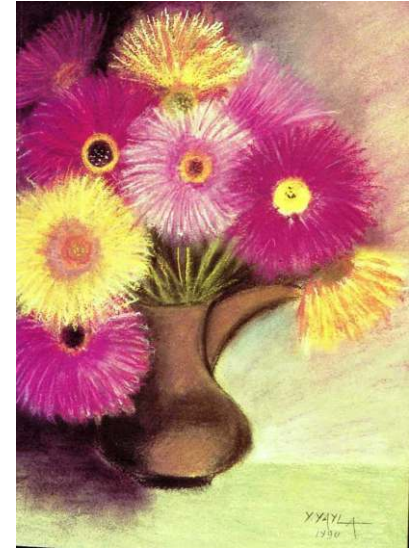
sını ve arkadaşlara yardımcı olmasını teklif ettiğimde evvela kabul etti. Fakat daha sonra "Dedikodu yaparlar, arkadaşını işe alıyorsun derler" diyerek vaz geçti. Yazık ki oldukça genç bir yaşta ve verimli bir çağda hayata veda etti. Vefatı da zannediyorum çok az insana nasip olan bir şekilde olmuş. İzdırıp çekmemiş, uzun bir hastalığa düşer olmamış. Komşu-

suna gidip Kur'an tefsiri okumuş ve bir müddet sonra vefat etmiş. Vefatını öğrenince mezarına giderek dua ettim. Fatihalar ve Yasinler okuyup bağışladım. Yaşar'la inşallah cennette buluşuruz. Allah rahmet etsin diyor, muhterem refikası Suzan Hanım'a da başsağlığı diliyorum." diyerek arkadaşını yad etmişti(5).

Merhum Abdullah Balak hocamıza ait bir Urfa türküsünde geçen; "Geç buldum tez yitirdim hala ona yarıyorum" dizesinde olduğu gibi ben de merhum Yaşar Yayla'yı daha önceleri tanımadığıma, geç bulup çabuk kaybedişime yanmışımdır. Allah rahmet eylesin mekânı Cennet olsun İnşallah.

Yaşar Yayla / Çiçekçi Kadınlar

Yaşar Yayla / Vazoda Kasımpatılar

SON NOTLAR

- 1) Necmi Kaya, "Şanlıurfa'da Cumhuriyet Dönemi Resim Sanatı", ŞANLIURFA Uygarlığın Doğduğu Şehir, Ankara, 2002, sf: 181.
- 2) A. Cihat Kürkçüoğlu, "Urfalı Ressam Yaşar Yayla Vefat Etti", Harran Üniversitesi Bülteni, Sayı 9, Ocak 1995, Ankara, sayfa, 19.
- 3) A. Cihat Kürkçüoğlu, "Urfalı Ressam Yaşar Yayla'nın Ardından", Harran Kültür Sanat ve Folklor Dergisi, Sayı 52, İstanbul 1996, sf: 20, 21.
- 4) A. Cihat Kürkçüoğlu, "Urfalı Ressam Yaşar Yayla Vefat Etti", Harran Üniversitesi Bülteni, Sayı 9, Ocak 1995, Ankara, sf: 19.
- 5) A. Cihat Kürkçüoğlu, aynı makale, sf: 19.

URFA'da Buğdayın Kabuğundan Ayırıldığı Yer: **MADAR...**

Bekir URFALI
Şair-Halk Kültürü Araştırmacısı
bekirurfali@mynet.com

Toprak damlarımızda yoğurt çiçekleri açmaya başlayınca Urfa'ya bahar gelmiş demektir. Kuşlarda, çiçeklerde, insanlarda bir hareket başlar, kapalı alanlar artık insanları sıkımsamaya başlar. Uzun kıştan sonra karıncaların toprak yüzüne çıkması gibi kırılara, dağlara gidilmeye başlanır, dağ yatıları zamanı gelmiş olurdu. Yatı gecelerinde dağdan dağa hoyrat atışmaları olurdu. Analarımız, kışın ağırlığını atmak, yazın getireceği hummalı çalışmaya hazırlanmak için baharı fırsat bilip, Ayıbın Düzü'ne, Baboyn Dağı'na, Sileman Pıyarı'na ve sair piknik alanlarına, bazen kadın kadına, bazen maile giderlerdi.

Bahar çabuk geçer, sıcaklar yüzünü göstermeye başlayınca önce toprak damlarımızda biten nebat ve açan türlü çeşit çiçekler kururdu.

Artık ikinci çayları, ağaçların, asmaların gölgesinde ya da taş süslemeli eyvanlarda içilir, çay kaşıklarının ince belli bardaklardan çıkardığı ritim eşliğinde sohbetler uzar gider, yaz hazırlığının planları yapılırdı.

Yaz demek herkes için yorucu bir mevsimdi. Bağbanlar bağa, bahçeciler bahçeye çıkar, naçarlar yaz yatacağı tahtlar yapar; demirciler çiftçiler için kazma, kürek kara sapan, tırmık gibi gereçler hazırlar; kürkçüler suya deri basar, tabaklar; keçeciler, çulcular, köşkerler bütün esnafta bir hareketlilik görünürdü. Yaz ayında yapılacak işlerin en ağır kısmı analarımıza düşerdi. Tâ güz gelip yağmurlar düşünceye kadar kış hazırlığı için harıl harıl çalışırlardı.

Daha fabrikalaşmadığımız, daha marketlerin hayatımızı işgal et-

mediği, daha tembelleşmediğimiz, avm'ler gezme yerlerimiz olmadığı zamanlarda kışlık erzaklar ve zahireler evlerde hazırlanır, ev halkının elinden çıkardı. Domates, biber salçası, kuru isot, kurutmalıklar, şehriye, köftelik-pilavlık bulgur, nişasta, gün pekmezi, peynir basmak, yaprak basmak ve daha bir sürü şey evlerde yapılırdı.

Her zamanların ve özellikle kış gecelerinin olmazsa olmazı olan çiğköftenin bulgurunun hazırlanma macerası çok zahmetli bir işti...

Arasa'dan gelen buğday kuyu başında güzelce yıkanır, hazırlanmış kaynar kazanlarına doldurulup, altı yakılır. Kulplu taslarla karıştırılarak karıştırılarak hedik kıvamına getirilirdi. Daha kazanlardan boşaltılmadan bu hedikten dostlara ve komşulara dağıtılı-

lır. Altı söndürülen hedik damlara serilip, kurutulmaya bırakılır. Evin küçükleri sıra ile kurutulmaya bırakılan bulgurun başında nöbet tutarak, kuşların bulguru yemesine engel olur.

Kuruyan haşlanmış buğday yerinde toparlanıp, en yakın madara haber salınır, madar çalışanları gelip bulguru çuvallarına doldurup, atlarla veya merkeplerle dövülmek üzere madara götürülürlerdi.

Madar, kaynatılmış bulgurun çekilerek köftelik ve pilavlık bulgur haline getirmesi için, bulguru kabuğundan ayırma yeriydi. O zamanlar her mahallede en az bir tane bulunurdu.

“Ocak” denen bulgur dövme yeri silindir şeklinde taş olup, yerden yüksekliği yetişkin bir insanın göbek hizası boyundadır. Genişliği iki-iki buçuk metre arasındadır. Derinliği ocağın büyüklüğüne göre 20-30 santim derinliğindedir. Sert taştan yapılan ocağın orta göbeğinde kara taştan yontulmuş silindir şeklinde “alt taş” denilen taş olurdu. Daha ağır, daha büyük ve kalın olan üst taş “bilezik taşı” bu taşın üzerinde dönerdi. (Karaköprü ve Kasaptaşı mevkiinden yontulup getirilen silindir şeklindeki bu kara taşlar, değirmenlerde ve madaarlarda kullanılırdı.) Dikey olarak alt taşın göbeğine yerleştirilen ve üst taşın göbeği boyunda olan kalın ve dayanıklı ağaç mil, (bazı madaarlarda bu döner milin bir ucu ocaktaki alt taşın göbeğinde olur, diğer ucu da ocağın üzerine gelecek şekilde tavana yakın, iki duvar arasına sabitleştirilmiş kalınca bir direğin ortasındaki yuvada olurdu) bu milin ortasından yatay geçen başka bir ağacın kısa ucu üsteki büyük taşın göbeğinden geçirilip, sabitleştirilir, diğer uzun kısmı, ocağın dışına gelecek şekilde ayarlanırdı. Bu uzun kısma “terazi” denilen bir aparat takılır. Teraziye takılı “koşum” a da taşı çevirecek at bağlanırdı. (nadir de olsa şam eşeği veya katır da bağlanırdı) At, ocak etrafında dönerken başı dönmesin diye gözleri bağlanırdı.

Dövülecek bulgur ocağa boşaltılır, bulgurun çokluğuna-azlığına göre su serpilir (bu işlem, kuru bulgurun kırılmaması ve kabuğunun ıslanması içindir. Bir kile bulgur 8 timin, bir

timin bulgur 28 kilodur. Her timine bir kova su serpilir.) ve at hareket eder, taş bulgurun üzerinde dönmeye başlar. “Ocakçı” denilen işçi elindeki uzun “bulgur küreği” ile atın peşinden bulguru devamlı karıştırır. Bu işlem de bulgurun kırılmaması ve bütün bulgurun taşın altından geçmesi içindir. Bu işleme “toplama ve açma” denir. Bir kile bulgurun işlem süresi yaklaşık iki saattir. (bu süre bulgurun cinsine göre değişir. Yumuşak cinsli bulgur daha çabuk, sert bulgur daha geç dövülür. Bulgurun iyi kaynatılmış olması da önemlidir) Ocakçı, kepeklenmeye başlayan bulguru zaman zaman eline alıp, avucunda ovalayarak, dövülme işleminin hangi aşamada olduğunu kontrol eder. Bulgurun az dövülüp kabuklu kalmamasına ve çok dövülüp kırılmamasına dikkat ederdi. Tüm bu işlemler ustalık-bilgi isterdi. “Madar”da çalışan her işçi ocakçı olamazdı.

Dövülme işlemi bitince ocakçı, atın gözlerini açar ve yemlenmesi için yemliğine bağlar, kendisi de dinlenmeye çekilir. Farfarçı denilen işçiler hemen dövülmüş bulguru ocaktan boşaltıp kuruması için uygun yere sererler. Boşaltma işi bitip, sıradaki bulgur tekrar ocağa dökülüp, suyu serpildikten sonra, ocakçı tekrar işinin başına döner.

Kuruması için serilen bulgur, arada farfarçılar tarafından karıştırılır, ıslaklığının gittiği anlaşılınca toplanıp, farfarlanmaya başlanır. Farfar, (harman makinası) dövülen bulguru kepeğinden ayırmaya yarayan makine. (Eskileri insan gücüyle çalışırdı. Sonradan elektrikle çalışanları çıktı.) bir işçi farfarı çevirir, bir işçi de tekneye bulgur dökerdi. Bu işleme “bulguru farfara vurma” denilirdi. Kepeğinden ayrılan bulgur, çuvalara doldurulup, ağız dikildikten sonra, yükçülere (taşıyıcılara) teslim edilir, atlara veya eşeklere yüklenerek sahibine teslim edilmek üzere yola çıkardı.

Taşıyıcıların sevmediği şeylerden biri, bulgurun gelecek ve gidecek mesafesinin madara uzak olması ve bulgurun damdan indirilip, tekrar dama çıkarılmasıdır.

Bir sürü basamağı sırtta dolu çuvalarla inmek-çıkarmak her yiğidin kârı

değildir. (Bazı damların taş merdiveni olmadığından, ağaç merdivenlerle çıkılıp inilirdi) Düşme tehlikesi, ağır çuvalın altında kalıp sakatlanma-ölme tehlikesi vardı. Getirirken de ıslanmış, daha ağırlaşmış yükü o kadar basamaklardan çıkarmak güç ister. Uzak mesafede yükün atlardan düşme tehlikesi de var. Düşen çuvaları bir kişinin kaldırıp, tekrar yüklemesi imkânsız olduğundan, genelde iki kişi yüke giderdi.

Madarda, ocakçı, farfarçı ve taşıyıcılardan oluşan işçiler çalışırdı. Genelde ocakçı madar sahibinin kendisi olurdu. Madarda mesai güneşle başlar, ikinci sonrası biterdi. İşçiler yevmiye ile ocakçılar da ocak başı ücret alırdı. İşçilerin yemek işi anlaşmaya bağlıydı. Ya patron karşılar veya yemek işçinin kendisine ait olurdu.

Öğlen paydosuna kadar ocakta çalışan at değiştirilir, dinlenmeye alınır, öğleden sonra da paydosa kadar başka at bağlanırdı ocağa. Her madaarın önünde mutlaka bir solukbinek taşı olurdu. Buraya yük bırakılır ve yük kaldırılırdı.

Urfa’da hemen her mahallede madar bulunurdu. Madarlar sahiplerinin adı veya lakabıyla tanınırdı. Çakalozun Madarı, Hacı Farızın Madarı, Gâvur Reşoyn Madarı, Malxutun Madarı, Karaların Madarı gibi. Soyadı “Madarçı” olan aileler de vardı.

Urfalıca; “Madar bégiri kimin a şama eder dönüp duri, ortada bi şé yo .” Sözü de, çok çabalayıp bir şey elde edemeyenler için söylenir.

Madar da bu şehrin mutfak kültürünün bir parçasıydı. Bakkalların marketlere yenilmesi gibi, madaarlarda teknolojiye-bulgur fabrikalarına yenildi.

Ve biz her gün biraz daha bizden olandan uzaklaşıyoruz...

Orta Çağ'da Bir Urfa Hükümdarı: HETUM OĞLU TOROS

Selahattin E. GÜLER
Kütüphaneci - Yerel Tarih Araştırmacısı
selahattin_guler@hotmail.com

A. Toros Öncesi Urfa'nın Durumu

Hetum oğlu Toros'un Urfa hükümdarı olmadan önceki Urfa'nın siyasi durumunu gözden geçirelim. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah 1086 yılında Musul üzerinden Harran'a gelmiş, orayı Selçukluların müttefiki Musul ve Halep hâkimi Müeyyedüdevle İbrahim'in valisi Muhammed b. Şatır'dan alarak Rahbe ve Suruc ile birlikte Muhammed b. Müslim'e iktâ etmişti.

Bu sırada Urfa hâkimi olan Barsama, Melikşah'a bir heyet göndererek şehri kendisine teslim edeceğini bildirdi. Melikşah da oraya adı belirtilmeyen bir valisini gönderdi. Ancak daha sonra bu vali kötü idaresiyle ve mallarına el koyarak Urfa halkının isyanına sebep oldu. Urfa halkı şehri Melikşah'a teslim eden Ermenilerle emniyet memurunu birlikte tutukladılar ve valiyi de şehirden dışarı çıkardılar. Sultan bu durumu öğrendiği zaman komutanlarından Emir Bozan'ı büyük bir kuvvetle Urfa'nın fethine gönderdi. Emir Bozan şehri üç ay sıkı bir şekilde kuşattı. Dışarıdan yardım alamayan halk çaresiz kaldı ve Barsama'ya isyan etti. Barsama tehlikeden kurtulmak için Bozan'a sığınmak üzere kendini surlardan aşağıya bıraktı. Ağır yaralanan Barsama birkaç gün sonra öldü. Sonunda İbn Kudana adlı Hristiyan bir tacir halkla anlaşarak Mart 1087 tarihinde şehri Bozan'a teslim etti. (1)

Böylece Urfa'da 7 yıl sürecek olan Büyük Selçuklu hâkimiyeti başlamış oldu. Bu arada Urfa'nın idaresi de Emir Bozan'a verildi. Emir Bozan yerine vekil olarak Salar Huluh adlı bir komutanını bırakmış ve İran'a dönmüştür. (2)

1089 yılında bir Fatimî ordusunun Suriye ve Filistin Selçuklularının elinde bulunan birkaç şehri işgal edip vali atadıktan sonra Mısır'a dönmeleri üzerine bir şey yapamayan Melik Tacüdevle Tutuş, bağlı olduğu Sultan Melikşah'a bir heyet göndererek durumu bildirdi ve devletin Kuzey Suriye valileri olan Bozan, Aksungur ve Yağısıyan'ın Fatimilere karşı düzenleyeceği seferde kendisine yardımcı olmaları hususunda birer ferman göndermesini istedi. Beklenen ferman valilerin eline geçti, valiler askerleriyle Tutuş'a katıldılar. Selçuklu ordusu Humus'u kuşatarak ele geçirdi. Trablusşam üzerine gidildi ve şehir kuşatıldı. Burada çıkan bir anlaşmazlık üzerine Tutuş'la Aksungur'un arası açıldı ve Aksungur kuşatmayı kaldırarak askerleriyle Halep'e, Emir Bozan da Urfa'ya döndü. (3)

Sultan Melikşah 1092 yılında öldüğünde Emir Bozan bu sırada İznik'i kuşatan orduda savaşıyordu. Sultanın ölümünü duyunca kuşatmayı bırakıp Urfa'ya döndü.

Kısa bir süre sonra Büyük Selçuklu Devleti'nde taht mücadelesi başladı. Bu mücadelede Emir Bozan ve Halep valisi Aksungur önce Tutuş'u desteklediler; ancak daha sonra tahta yeni çıkan Melikşah'ın oğlu Berkyaruk tarafına geçtiler. Tutuş bu ihaneti unutmadı. 1094 yılında Halep yakınında yapılan savaşta onları yenip önce Aksungur'u sonra da Emir Bozan'ı ele geçirerek idam ettirdi. Tutuş, esir aldığı iki askeri Harran ve Urfa'ya göndererek bu şehirlerin teslim edilmesini istedi. Emir Bozan'ın vekilleri bu haberlere inanamayarak şehri teslim etmediler. Tutuş, bir mızrağın ucuna taktığı Bozan'ın kesik başını görüp inanma-

ları için bu iki şehre gönderdi. Efendilerinin kesik başını gören vekilleri, Urfa ve Harran'ı Tutuş'a teslim ettiler ve Urfa ve Harran Suriye-Filistin Selçukluları hâkimiyetine girmiş oldu (1094). Tutuş, Karaca adlı bir kölesini Harran'a naip olarak gönderdi. (4)

Urfa'nın idaresini ise vekili olmak şartıyla Ermeni asilzâdelerden biri olan Hetum oğlu Toros'a verdi. (5)

B. Toros'un Kimliği

Toros 1060 yılında o yıllarda Edessa olarak isimlendirilen Urfa'da doğmuştu. Theodoros'un kısaltılmışı olan Toros (Ermenice Թորոս) adıyla tanınmıştır. Daha çok "Edessalı Toros" olarak tanınmıştır. Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Urfalı Ermeni Tarihçi-Papaz Mateos onu "Hetum oğlu Toros" olarak vasıflandırır. Babası Hetum Kafkas Ermenistanı'nın önemli bir ailesinden olan Pahlavuni Hanedanı'ndan geliyordu. Steven Runciman onu Malatyalı Gabriel'in damadı olarak tanıtır. (6)

Gabriel'in kızıyla evlenen Toros'un çocuğu olmamıştır. Tutuş, Sultan Berkyaruk ile yaptığı taht mücadelesini kaybederek 26 Şubat 1095 tarihinde savaş meydanında öldürüldü. Tutuş'un oğullarından Rıdvan, babasına yardımcı kuvvetler götürmekte olduğundan Fırat kıyısında konaklamaktaydı. Babasının öldürüldüğünü duyunca geri çekildi ve yanındakiyle Urfa'ya geldi. Toros, önce onlara iyi davrandı; ancak daha sonra Türk garnizonunun bulunduğu iç kaleyi ele geçirmek amacıyla onları yakalamak istedi. Fakat diğer prensler onun bu hareketini uygun görmediler ve engel oldular. Rıdvan ve yanındakiler de daha sonra Halep'e döndüler. (7)

C. Toros'un Urfa'yı Ele Geçirmesi

Toros, bu olaydan sonra Tutuş'un ölümünü fırsat bilerek Selçuklu hâkimiyetinden kurtulmayı denedi. Türk birliğinin bulunduğu Maniakes adlı iç kaleyi şehirden ayırmak için faaliyete geçti. Bu amaçla şehrin surunu iç kaleden başlayarak Su Kapısı'ndan Aziz Toros Kilisesi'ne kadar yeniden inşa ettirdi ve 25 kule yaptırdı. Bu sırada iç kalede bulunan Sipehsâlâr unvanlı Türk komutanı, civardaki Türk emirlere mektuplar yazarak Toros'un Urfa'ya hâkim olduğunu bildirdi. (8)

Toros, çok kolay bir şekilde Urfa'ya hâkim olmuştu. Şehirdeki Türk komutanının çağrısı üzerine kısa sürede civardaki emirlerin harekete geçtiği görülür. 1095 yılı hasat mevsiminde önce Artukoğlu Sökmen ve Samsat valisi Balduk askerleriyle beraber Urfa'ya gelerek şehri kuşattılar. Toros, yapılan saldırılara şiddetle karşı koydu. Kuşatma 65 gün sürdü; surun iki yerinden yarık açılarak şehre girmelerine rağmen bir sonuç elde edilemedi.

Aynı yıl içinde Halep Selçuklu Melikliği'ni kuran Rıdvan, sınırlarını genişletmek ve daha önce babasının sahip olduğu yerlere tekrar hâkim olmak için askerlerini hazırladı. Yağısyan ile birlikte Diyarbakır üzerine giderek oradan aldığı takviye kuvvetlerle, babası tarafından Artukoğlu Sökmen'e iktâ edilmiş olan Suruç'a girdi. Sökmen'in ona bağlılığını kabul etmesiyle Suruç'u işgalden vazgeçti ve daha sonra Urfa önüne gelerek şehri kuşatmaya başladı.

Melik Rıdvan, yanında Urfalı birkaç esirle birlikte gelip Sökmen ile Balduk, Rıdvan'la birleşecekleri yerde maalesef ondan kaçtılar. Rıdvan ve Yağısyan, şehri kuşatmalarına rağmen başarılı olamadılar ve geri çekilmek zorunda kaldılar.

Melik Rıdvan ve askerlerinin çekilmesinden sonra, Maniakes adlı iç kaledeki askerler arasında bulunan 30 kadar Hıristiyan, reisleri Mikhitar ile beraber bir gece burayı da Toros'a teslim ettiler. Böylece Toros, Urfa'ya tamamiyle hâkim oldu. (9)

D. Döneminin Diğer Olayları

Urfa'ya tamamiyle hâkim olan Toros, bilinmeyen bir sebepten dolayı, Urfalı Mateos'a göre, düşmanlarından intikam almak için Kutalmışoğulları'ndan Alp İlek'i Urfa'ya davet etti ve şehri ona teslim etti. Ancak Alp İlek, Urfa'da kaldığı 33 günlük bir zaman içinde akılcı davranmayıp Toros'u öldürmek ve şehri tamamen yağmalamak niyetinde idi. Nitekim Toros, onun bu düşüncesini sezerek ilk hamleyi yaptı ve ona zehir içirerek hamama gönderdi. Alp İlek, zehrin etkisiyle hamamda vefat etti. (10) Böylece Toros'un hâkimiyet ortağı yapmak istediği Alp İlek, gerçekleştirilemediği planını gizleyememiş, potansiyel tehlike oluşturduğundan zehirlenmek suretiyle ortadan kaldırılmış ve Urfa bir kez daha tek başına Toros'un hâkimiyetinde kalmıştı.

Toros ve kayınpederi Gabriel, daha önce Urfa'yı yöneten Ermeni beyi Philaretos'un mâiyetinde bulunmuşlardı. Bunlar ayrılmış olan Ermeni kilisesine değil, Rum Ortodoks kilisesine bağlı idiler. Uzun zaman önce imparatorun aldıkları unvanları hala koruyorlardı. Uygun bir zaman bulmaz da İstanbul'daki sarayla yeniden ilişki kurup vassallık ve sadakat yeminlerini yenilemişlerdi. Toros, İmparator Aleksios'dan en yüksek saray unvanlarından biri olan yüksek kuropalates unvanını almıştı. (11)

...

Avrupa'nın değişik şehirlerinden toplanmış ve Haçlı reisleri komutasındaki birleşik Haçlı ordusu, 1097 yılı Nisan sonunda Anadolu'ya girmişti. 17 Ekim 1097'de Antakya üzerine hareket ederken, ordu komutanlarından Godefroi de Bouillon'un küçük kardeşi olan Baudouin de Boulogne, Maraş'ta 700 kişilik bir kuvvetle orduya ayrıldı ve Fırat bölgesine yöneldi. Baudouin, Fırat'ın batısında birkaç kaleyi ele geçirdi ve bunları Ermeni asıllı reislere verdi. (12)

Daha güneye inen Haçlılar, Antakya ve Trablus'da birer kontluk kurdular. Asıl ordu Kudüs'e ulaştı ve orada bir Haçlı Krallığı kurulup Baudouin'in ağabeyi Godefroi de Bouillon kral ilan edilmişti.

Baudouin'in Urfa'ya girişi ve Ermeni din adamları tarafından karşılanması. (Painting by J. Robert-Fleury, 1840, "Les Croisades, origines et consequences")

Baudouin, ele geçirmiş olduğu Tell-Beşir'de bulunduğu bir sırada, Toros tarafından gönderilen Urfa papazı ile şehir eşrafından 12 kişilik bir elçi heyeti Baudouin'e gelerek Türklerle karşı yardım için Urfa'ya davet ettiler (Ocak 1098). Toros Ortodoks inancından dolayı kendi memleketinde sevilmediğinden ve komşuları tarafından da tehdit altında tutulduğu için Baudouin'dan bir destek alacağını umuyordu.

Her iki taraf arasında anlaşmaya varıldı ve Baudouin Urfa'ya gitmeye karar verdi. Urfa'ya gelirken yol üzerindeki bazı yerlerden akın akın gelen yerli Hıristiyanlar, Haçlıları Türk hâkimiyetinden kurtaracak kurtarıcılar olarak heyecanla selamlıyorlardı. Baudouin, 6 Şubat 1098'de 80 veya 200 kişilik bir şövalye grubuyla Urfa'ya geldi ve halk tarafından büyük bir sevinçle karşılandı. Toros ona büyük dostluk gösterdi ve kıymetli hediyeler verdi. Birkaç gün sonra Baudouin Toros ile anlaşarak Samsat üzerine bir sefer yaptı, ancak bu sefer başarısızlıkla sonuçlandı. Baudouin bu savaşta 6 şövalyesini kaybetti. (13)

E. Toros'un Öldürülmesi

Baudouin, Samsat hezimetinden sonra Urfa'ya dönünce, bazı hilekâr ve hain kişiler Toros'u öldürmek üzere onunla anlaştilar. Urfalılar hem inancından hem de Bizans'ın bir memuru olduğu için ondan hoşlanmı-

yorlardı. Ürünlerini ve ticari mallarını eşkiya saldırılarından koruyamamıştı ve kendilerinden yüksek vergi almıştı. Toros'a karşı ihanet için birleşmiş olan 40 kişi geceleyin Baudouin'in yanına giderek niyetlerini açıklayıp Urfa'yı ona teslim etmeyi vaat ettiler. Suikastçılar Baudouin'den başka Gerger hâkimi Konstantin'i de kendi taraflarına çekmişlerdi. Bunlar, 7 Mart 1098 Pazar günü şehir halkının büyük bir kısmını ayaklandırarak Toros'a bağlı yüksek memurların evlerini basıp yağmaladıktan sonra yukarı kaleyi de ele geçirdiler.

8 Mart 1098 Pazartesi günü Toros'un içinde bulunduğu şehir suru civarını da kuşattılar. Çok zor durumda kalan Toros, onlara haber göndererek, canına dokunmayacaklarına dair yemin ettikleri takdirde, içkaleyi ve şehri kendilerine vereceğini ve kendisinin de karısıyla birlikte Malat-

ya'ya çekileceğini bildirdi. Bundan sonra o sırada Aziz Havariler Kilisesi'nde korunan kutsal Varak ve Mak'enis haçlarını da ortaya çıkardı.

Baudouin, Aziz Havariler Kilisesi'nde ona hiçbir kötülük yapmayacağına dair bu haçlar üzerine yemin etti. Aynı zamanda Toros'un kendisine yazmış olduğu mektupta istediklerini de aynen yerine getireceğine bütün melekleri, peygamberleri, patrik ve havarileri, papaları ve bütün din şehitlerini şahit göstererek yemin etti. Baudouin'in bu yemininden sonra Toros, kaleyi ona teslim etti ve isyancılar da oraya girdiler.

Kırk Azizler Bayramı olan 9 Mart 1098 Salı günü Toros yol hazırlıklarını görmekte iken halk kılıç ve sopalarla onun üzerine saldırıp ve onu surların üzerinden galeyana gelmiş olan halkın içine attılar. Toros, bunlar tarafından parçalanarak feci bir şekilde öl-

Toros'un kaleden atılışı minyatürü

dürüldü. Yeminlerine ihanet eden bu adamlar, Toros'un ölüsünün ayaklarına bir ip bağlayarak ona hakaret etmek üzere şehrin sokaklarında sürüklediler. Başını da bir mızrağın ucuna geçirip küfrettiler ve daha sonra Havarî Thaddaeus'un yaptırmış olduğu Halaskâr Kilisesi'nin önüne atıldılar.(14) Bu olaylardan sonra Toros'un karısının durumu belli değildir.

Yaklaşık üç yıl önce Kutalmışoğlu Alp İlek'i hâkimiyeti uğruna katletti ren Toros'un sonu da aynı olmuştu. Bu olaylardan hemen sonra Urfa, Frank Haçlı komutanı Baudouin'e verildi.

SONNOTLAR

- (1) Sibt b. El-Cevzi, Mir ât-üz Zaman fi Tarih'il A yan, Haydarabad, Yazma, Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphanesi, No: 2907; neşr. Ali Sevim, Ankara 1958, s. 241; Urfalı Mateos, Urfalı Mateos Vak'âyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Türkçe'ye terc. H. D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1987, 171; Ali Sevim, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1989, s. 127-128.
- (2) Urfalı Mateos, s. 173.
- (3) Ali Sevim, Ünlü Selçuklu Komutanları, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s. 77-78
- (4) İbn Şeddad, el- Alâk al-Hâtira fi zikr umana eş-Şam vel-Cezîre, neşr. S. Dahhan, Şam 1955, cilt III s. 48-51; Urfalı Mateos, s. 183; İbnü'l-Esir, el-Kâmil fit-Târih Tercümesi, terc. A. Özeydin, İstanbul 1987, cilt X, s. 198.
- (5) Urfalı Mateos, aynı yer; Erdoğan Merçil, "Selçukluların Anadolu'ya Gelişlerinden Haçlı Seferlerinin Başlangıcına Kadar Urfa'nın Durumu", Belleten, Sayı 203, (1988), s. 471.
- (6) https://en.wikipedia.org/wiki/Thoros_of_Edessa#cite_note-1
- (7) Urfalı Mateos, s. 184.
- (8) Merçil, s. 472
- (9) Urfalı Mateos, s. 185-186; Ali Sevim, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1989, s. 163-164.
- (10) Urfalı Mateos, s. 186
- (11) https://en.wikipedia.org/wiki/Thoros_of_Edessa#cite_note-1; https://en.wikipedia.org/wiki/Gabriel_of_Melitene
- (12) Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, terc. Fikret Işıltan, TTKYay. Ankara 1986, cilt I, s. 136-146; Işın Demirkent, Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118), 2. baskı, TTKYay. Ankara 1990, cilt I, s. 7-12, 14-15
- (13) Demirkent, I, s. 18-19, 25-26 ve 29-30
- (14) Urfalı Mateos, s. 194-195; J.F. Michaud, Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları, Hazırlayan: Güray Kırpık, Lotus Yayınevi, Ankara 2011, s. 199-201

KAYNAKÇA

Demirkent, Işın, Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)., Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1990, 2. baskı, cilt I.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thoros_of_Edessa.jpg
https://en.wikipedia.org/wiki/Thoros_of_Edessa#cite_note-1
<https://gw.geneanet.org/bjjansen?lang=en&n=von+edessa&oc=0&p=thoros>
 Merçil, Erdoğan, "Selçukluların Anadolu'ya Gelişlerinden Haçlı Seferlerinin Başlangıcına Kadar Urfa'nın Durumu", Belleten, Sayı 203, (1988), s. 109-124.
 Michaud, J.F., Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları, Hazırlayan: Güray Kırpık, Lotus Yayınevi, Ankara 2011.
 Runciman, Steven, Haçlı Seferleri Tarihi, 1. cild, Birinci Haçlı Seferi

ve Kudüs Krallığı'nın Kuruluşu, Çeviren: Işıltan, Fikret, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. baskı, Ankara 1989.
 Sevim, Ali, Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1989.
 -----, Ünlü Selçuklu Komutanları, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1990.
 Sibt b. el-Cevzi, Mir ât-üz Zaman fi Tarih'il A yan, Haydarabad, Yazma, Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphanesi, No: 2907; neşr. Ali Sevim, Ankara 1958.
 Urfalı Mateos, Urfalı Mateos Vak'âyinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), Türkçe'ye terc. H. D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1987.

URFA'DA SARAÇ AİLESİ

Müslüm C. AKALIN
Avukat-Yerel Tarih Araştırmacısı
mcakalin2@gmail.com

Soyadı Kanunu'ndan sonra birçok yerde olduğu gibi Urfa'da da soyadlarının önemli bölümü, aile büyüklerinin uğraşı olan meslekle anıldığı lâkapların yerine geçti.(1) Urfa'nın Osmanlı'dan Cumhuriyete uzanan döneminde temayüz edip şehrin belleğinde iz bırakan Saraç ailesi(2) bu sayıdaki yazımızın konusu.

Ailenin önde gelen kişilerinden, Urfa'nın eğitim ve kültür hayatının önemli ismi Adil Saraç'ın aktarmış olduğu; ailenin ortak hafızasındaki bilgilerin, çeşitli arşivlerdeki kayıtlarla harmanlanıp süzülmesi sonucunda ailenin günümüze uzanan hikâyesi şöyle özetlenebilir: İran coğrafyasında Osmanlıların "Irak-ı Acem" dedikleri bölgede bulunan, Sünnî ve Şîî Müslümanlarla gayrimüslimlerin bir arada yaşadığı Dergezen/Dergüzin şehrinde(3) hayatını sürdüren ve doğum tarihi bilinmeyen Seyyid Ahmet Efendi, Sünnî ve Türkmen bir aileye mensuptur. 16. ve 17. yüzyıllarda, bölgede Osmanlılarla Safevîler arasında yaşanan siyasal rekabet nedeniyle yaşanan bitmez tükenmez Sünnî/Şîî mücadeleleri sonucunda şehirler ve beldeler sürekli el değiştirip göçlerle dolup boşalmaktadır. Padişah IV. Murat tarafından Bağdat'ın fethi sonucunda iki devlet arasında imzalanan ve bugüne değin geçerliliğini koruyan Kasr-ı Şirin anlaşmasıyla(4) bölge nisbî bir huzura kavuşmuş ve zaman içerisinde bölgelerdeki önemli sayıdaki Sünnî ve Şîî nüfus göçlerle yer değiştirmiştir. Muhtemelen bu ortam içerisinde Seyyid Ahmet Efendi de Dergezen'in Sünnî cemaatiyle birlikte uzaklığı yüz fersahı bulan yolları aşarak Bağdat'a göçüp, Şeyh Abdulkadir Geylanî'nin türbesinde kandil yakma görevini üstlen-

mek suretiyle hayatını sürdürmüştür.

17. yüzyılda Osmanlı coğrafyası huzursuz, halk büyük sıkıntı içindedir. "Reaya" denilen üretici köylünün "çift bozma" olarak adlandırılan arazileri bırakıp kaçması, tımar sisteminin temeli olan tarımsal üretime ve vergi gelirlerine büyük darbe vurmuştur. Bunun yanında, toprakları terk eden başıboş köylülerin Levent bölüklerine katılarak Sekbanlarla birlikte oldukları silahlı grupların yarattığı iç isyanların doğurduğu asayişsizlik ve otorite boşluğu halkın mal ve can güvenliğini tehdit etmekte, işsiz yığınlar kırlardan kentlere akarak Anadolu'ya 'Celâli Fetret'i'ni(5) yaşatmakta, bir taraftan da Devlet; yıpratıcı ve masraflı İran seferleri nedeniyle malî yönden büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu sıkıntıları bertaraf için 1691 yılından itibaren aldığı kararlarla; harap köyleri, terk edilmiş, boş ve ıssız yerleri 'şeneltmek' için ziraata açmak ve gereğinde vergi başışıklığı sağlayarak sosyal ve ekonomik hayatı canlandırmak ve yerleşik beldelerin karşı karşıya kaldığı eşkıyalıklar önlemek maksatlarıyla, başıboş gruplarla konar-göçerlerin yerleştirilmesi yahut bir kısım halkın padişah fermanıyla yer değiştirmeye tabi tutularak göç ettirilmesini gündemine almıştır.(6) Bunun dışında göçler çeşitli şekillerde; bazen mezhep baskısına (7), bazen salgın hastalıkların yarattığı sorunlara dayalı olarak (8), bazen de gönüllü olarak gerçekleşmiştir (9).

Bağdat'ta meydana gelen bir salgın hastalık sebebiyle 1600'lü yılların sonunda Bağdat ve civarındaki bölgelerden kuzeye ve batıya doğru yönelen göç kervanlarındaki Dergezenli Cemaati(10) içinde Seyyid Ahmet Efendi'nin ailesi de vardır. Cemaatin

büyük kısmı (11), Urfa'nın kuzey surları dışından geçen Karakoyun dere-sinin kuzey yakasındaki yerlere, soraları cemaatin adıyla anılacak olan "Dergezenli Mahallesi'ne yerleşir. (12) Seyyid Ahmet Efendi kısa bir süre sonra dinî bilgisi ve kişiliğinden dolayı(13) güven ve saygıyla anıldığı Tatlık Mahallesi'ne(14) ailesiyle yerleşmiş olup şehrin yeniden şekillenen iktisadî yapısı içinde oğlu Seyyid Abdi(15) ve çocukları hayatlarını saraçlıkla sürdürmüş ve 1820'li yılların sonuna doğru fes ticaretiyle meşgul olmuşlardır. Abdi'nin oğlu Seyyid Ahmet, onun oğlu Abdi (Abdullah), onun oğlu ise Saraç Osman Efendi'dir. Osman Efendi'nin ölümünden sonra oğulları Saraç Hacı Abdurrahman Ağa ve Saraç Hacı Salih Efendiler ve çocukları da; ailenin 20. yüzyıl ortalarına kadar ikamet etmiş olduğu Kazancı Mahallesi'nin Dabbakhane Mahallesi'yle olan sınırında(16) yer alan birbirine komşu evlerde hayatlarını sürdürmüşlerdir.(17)

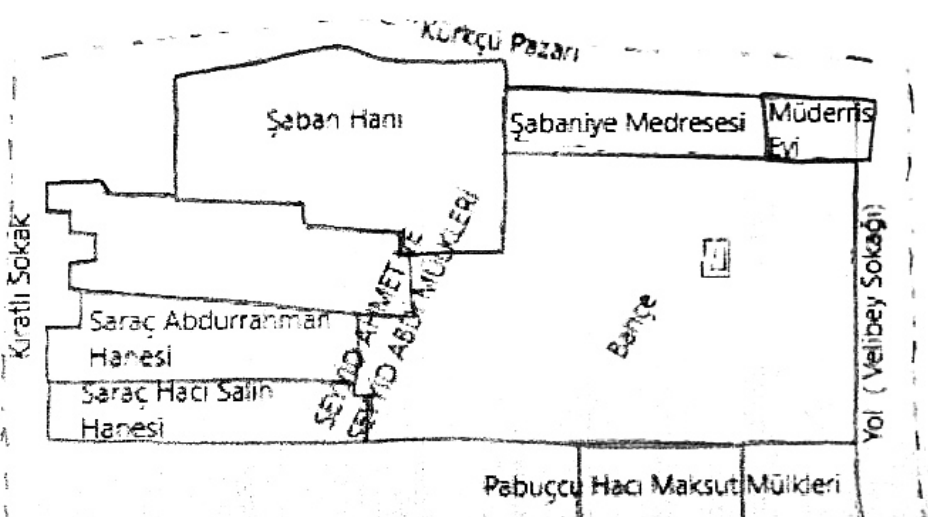
Atçılık, fesçilik ve saraçlık meslekleriyle meşgul olan aile fertleri içerisinde zenaatkârlar, sosyal ve ekonomik hayatta önemli adlar yetişir. Saraç Hacı Abdurrahman Efendi önemli bir pâyeye olan Hayriye Tüccarı(18) unvanını alır. Yine aile içerisinde ünlü âlimler de yetişecek olup Saraç Hacı Salih Efendi'nin oğlu ünlü bilgin Abbas Vâsık Efendi, gerçek anlamda bir otorite olarak tanınacaktır. Daha sonraları ailenin daha yeni kuşaklarında, kendi alanlarında kazandıkları haklı şöhretlerle öne çıkan çok sayıda aile mensubu çıkacaktır.

*****

Aile bilgileri ve kayıtlardan hareketle ailenin geçen yüzyılın ortalarına kadar uzanan -tespit edebildiğimiz- soy zinciri şöyledir.

اطیب سالمدنه بنا ایلیکم اونه عدرجوت و بهاب و سخانه اوفات
 ضه ادا اولجه برسد شریف و مدرسه رفووه هولیده قد عیدنه
 عید هفته خلیل الرحمانه جان دایمه هواجونه انشا اولناه هوصه
 وکی کیف و مدرسه رفووه نه طرف سخانه مدرسه مشروط اولنه
 اوزره نیر ایلیکم برصفا و ریخته برکنه و فرقه بره ادمه
 و صحنه و بره قوسی و بره طوبه طای و برکیف و مدرسه رفووه نه طرف
 قیده نه حدیث بنا ایلیکم اوطار و تختیزه آهوه و هوصه رفووه نه
 حایک اومه صوی و کیف و قدری هواسه نعلی حایه و طران شریف
 دافو برقه اسجا - متوعری صحنی باغچه و باغچه رفووه نعلی انی باب دکانه
 بدجده همدنک بیجه و مملکت رشنی باوجی حاجی مقهور
 رشنه سی مملکه و سالا طریقه و عزیمه کنده طریقه رفیق اباب
 و خانه بیجی رشنی ملک اومه عفاتنی جمیع کوهقه و سراس
 ورافقیده حوت برده آینه و مصارف موقوفه هابه انجیه وقف
 نیر ایلیکم و بعده شریف شرط ایلی ملک مدرسه رفووه علوم قضیه
 رفووه عریه ده ساله برمدنی و اونه باججه نه لک برنده بریند
 طالب العلم اونه تعلیم علم ایلیک و مدرسه رفووه حور برده ده اوفات حورده
 امامت ایلیک ادا صلوة ایلیک مدرسه رفووه - ایشنه اوقیت
 اومه ایشنه بره بره اونه نه بره طایه بری ادر افری و تویله بری

Ek-1 1703 tarihli Şabaniye Vakfiyesinde Seyyit Ahmet ve Seyyit Abdi

Ek-2 Şabaniye Vakfiyesinde Seyyit Ahmet ve Seyyit Abdi mülklerinin kadastral planına göre çizilen krokisi

Seyyit Ahmet
 *Oğlu Seyyit Abdi
 * Seyyid Abdi'nin oğlu Seyyit Hacı Ahmet(19)
 * Seyyit Hacı Ahmet 'in Oğlu Fesci Hacı Abdi/Abdullah(20) (Ö.1832)
 * Fesci Hacı Abdi'nin Oğlu Fescizade Sarraç Osman(21) (Ö. 1850)
 * Sarraç Osman Çocukları:
 I- Sarraçzade Hacı Salih Efendi(22): (Ö. 1867) (Eşi Suruç Şeyhanlı Aşireti Reisi Muhammed kızı Mer-yem(23)
 1) Muhammed: Oğlu Kadir: a. Veysi, b. Ali, c. Mehmet Fevzi, d. Fevziye.
 2) Mahmud(24): Sabriye
 3) Abbas Vâsık Efendi(25) (1859-1922): 1. Prof. Dr. Celal Saraç: a. Hasan, b. Abbas İlhan, c. Fatma Gül 2. Hatice (Durdu) 3. Zeliha (Eşi Sâni Saraç).
 4) Osman (Ö. 1905)(26)
 5) Ali (Ö. 1920) (Eşi Abdurrahman kızı Zeliha)(27): 1. Salih Saraç(28): a. Nüzhet (Oğlu Adil Saraç) b. Akay (Çavuşoğlu). c. Ali Kudret Saraç; 2. Atif Saraç(29): a. Süreyya, b. Uğur, c. Gönül, d. Emel, e. Hatice, 3. M. Sâni Saraç; 4. Fevzi Saraç: a. Lerzan, b. Kâmuran, c. Ahmet; 5. Nazmi Saraç: a. Tülin, b. Ergün, c. Ercüment; 6) Fatma (Ö.1904)(30); 7) Ayşe(31): (Eşi: Yahlizade Abdulkadir Ağa) oğlu Celâl.
 II- Sarraç (Fescizade)(32) Hacı Abdurrahman Ağa(33)
 1) Yusuf Saraç(34) (1850-?) (Eşi Köroğlu ailesinden Fatma Hanım)
 1. Emine (Eşi Şahap Mahmut Ağa):
 1.1. Fahriye (Çetiner)
 1.2 Hatice (Başbuğ)
 2. Abdurrahman Saraç(35) (1898-1981) (Eşi Yahlizade Abdulkadir Ağa kızı Emine)
 2.1. Nihat Saraç(36): a. Mahmut Nedim b. Emine c. Halil.
 2.2 İsmet: (Eşi: Yahlizade Mehmet Çinpolat) a. İlhami b. Nizami c. Selami d. Adil
 2.3. Lâmi Saraç: a. Kadir, b. Mihtat, c. Ahmet.
 2.4. Halil (Bekâr ölü),

Ek-3 Saraç Osman bin Abdullah Rebiülevvel 1266

Ek-4 Saraç Ali Efendi ibni Salih Recep 1342

Ek-5 Hasan Saraç, dedesi Abbas Vâsik Efendinin Mezarında

2.5. Reşat Saraç: a. Nuran, b. Sedat, c. Nuri.

2.6. Yusuf Saraç: a. Abdurrahman b. Fatma. c. Ali

2.7. Müslüm Saraç: a. Mehmet Saraç, b. Faruk Saraç, c. Mine, d. Semra, e. Deniz

2) Mehmet Saraç: (Eşleri Emine ve Zeliha) 1. Dursun (Akbulut) 2. Hayriye (Çadırıcı), 3. Münevver.

3) Halil Saraç: Kızı Marziye (Kazaz)

4) Güverhan: (Eşi Hacı Mustafa Parmaksız) 1. Şemsi, 2. Sadık, 3. Ali Rıza, 4. Zahide (Badıllı), 5. Nigâr (Kalyacıoğlu). 6. Samiye (Güven)

AİLENİN HAYIR-HASENAT, SİYASET, BİLİM, KÜLTÜR VE SANAT ALANLARINDA ÖNE ÇIKAN KİŞİLERİ:

ABBAS VÂSİK EFENDİ(37) (1859-1922):

Şanlıurfa'nın yetiştirdiği büyük âlimlerden biri olup Saraçzade Salih Ağa'nın oğludur. Urfa'da doğmuş, tahsiline Şabaniye Medresesi'nde başlamış, Halilürrahman Medresesi'nde Hacı Mustafa Hafız Efendi'den ders alarak 1891 yılında icâzetnâmesini almıştır. Müderrisliğe başladığı aynı medresede Arapça, Türkçe, Farsça ve Fransızca dersleri vermiş olup aritmetik, geometri, astronomi ve fizik alanlarında kendisini yetiştirmiş ve çok sayıda kişiye dinî ve fennî ilimleri öğretmiştir. Miftahîzade Hasan Efendi'nin de(38) kendisinden fizik ve matematik derslerini aldığı Abbas Vâsik Efendi, Halep Salmesine göre dört yıl kadar Urfa Marif Komisyonu üyeliği yapmış olup(39), 1901 senesinde "Mûsile-i Sahn"(40) Bursa Müderrisliği dere-

cesine ve 1904 senesinde de "İbtidai Altmışlı"ya(41) terfi etmiştir.

Urfa'nın yetiştirdiği nadir âlimlerden olan Abbas Vâsik Efendi, İstanbul'da hukuk tahsilini yaptıktan sonra Irak'ta Hindiye kazası vaziliğine tayin edilmiş, orada Sünnî akideleri öğretmek ve müdafaa etmek görevini yerine getirmiştir. Bu görevin lağvından sonra 1907 senesinde Urfa'ya geri dönmüş, Harran kazası kadılığına tayin edilmiş, Harran'daki görevini takiben tayin edildiği Suruç müftülüğünde İspanyol nezlesine yakalanmış, hastalıktan kurtulamayarak 10 Ağustos 1922 senesinde vefat etmiştir. Bediüzzaman Mezarlığındaki kabrinde "Suruç Kazası Müftüsü Mevlâna Abbas Vâsik Efendi İbni Hacı Salih Efendi eş-şehir bi-Saraçzade" yazısı yer almaktadır.(42)

Oğlu Prof. Dr. Celâl Saraç, Mahmut Karakaş'a yazdığı mektupta; babası, Abbas Vâsik Efendi'nin, resmî hâl tercümelerinde belirtilmemiş olan Urfa Darü't-tedris Müdürlüğü, dört ay kadar süren Harran Müftülüğü, Suruç Kadılığı vekâleti, Harran ve Suruç'ta müteaddit kaymakamlık vekâletleri gibi görevlerde de bulunduğunu belirtmiş, babasının İstanbul'da Huzur Dersleri(43) hocası büyük üstad Ordulu Ahmet Remzi Efendi'den de icâzet almış olduğunu ve bu icazetname ile diğer ilmî pâye ruûslarının kendi yanında; kitaplarının ise bağışladığı Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunduğunu ifade etmiştir.(44)

Mahmut Karakaş'a göre, Abbas Vâsik Efendi, dinî ilimlerin dışında yukarıda saydığımız bilgilerin hiçbirinde, başkasından ders almamış olup bu ilimlerin hepsini kendi çalışmaları ile öğrenmiştir. Urfa'da o asırda Abbas Vâsik Efendi'den başka hemen hemen hiç kimsenin meşgul olmadığı matematik, geometri, cebir,

kozğrafya, astronomi gibi ilimler yanında tarih, coğrafya ve edebiyatta da arkadaşlarının en önde geleni ve Urfa'da Şinâsi devri edebiyatını yayan ve hatta Urfa halkını bu edebiyattan haberdar eden kişidir. Hüsnuhat(45) ile de meşgul olan ve Vâsik mahlasını kullandığı(46) kuvvetli şiirlerinin yazılmış olduğu defter ve kâğıt parçaları ne yazık ki kaybolmuştur. Yaşadığı münzevî hayatta, uyku, yemek ve namaz vakitleri dışında elinden kitabı bırakmayan Abbas Vâsik Efendi, bütün gün mütalâa ile meşgul olurdu. Batlamyus astronomisini bildiği kadar, Kopernik astronomisini de bilen ve yaşadığı çağın hemen bütün bilgilerine vâkıf olan Abbas Vâsik Efendi, oğlu Prof. Celal Saraç'ın hatırladığı kadarıyla, Urfa İhlâsiye Medresesi'nde kelâm ilminin klâsiklerinden "Şerhü'l-Mevâkîf"(47) üzerine ders veriyordu.(48)

Eserleri:

1. Abdulaziz ed-Dihlevî'nin Tuhe-i İsnâ'aşeriyye'sini Farsça'dan Türkçe'ye tercüme etmiştir. 2. İbni Sina'nın "Ruh" kasidesine yazdığı Türkçe şerhte hekimin ruh felsefesini açıklamıştır. 3. Münazara ilminden Taşköprülünün risâlesine bir tâlîkati.(49) 4. İlm-î Beyân'dan "Feride" metni üzerine bir tâlîkati de vardır. 5. Molla Câmî'nin Farsça manzum Risâle-i Evvel der Mu'ammâ risalesini açıklayan Türkçe bir eseri de bulunmaktadır.

MUÂLLİM SALİH SARAÇ (1896-1960):

Urfa eğitim tarihinin ünlü hocalarındandır. İlk mektep ve rüştiyeyi okuduğu Urfa'da İdadîye devam ederken 1916 yılında emsalleri gibi askere alındı. Lübnan Baalbek'te hastanede görevliken bombalanan hastaneden yara almadan kurtuldu, sürdür-

Istanbul / Fizikçi, Prof.
Orta 21. Eylül - 1992
Urfa İktisat Fakültesi Müdürü Yardımcısı

İzmir - hemşehrim Mahmut Karakaş'la,

13 Ağustos 1992 tarihli mektubunuza ancak bugün cevap verebildiğime için üzgünüm. Mektubunuz ingilizce! Onco teşekkür ederim. Nihayet 30.08.2021 tarihinde bir emel-halk kitabevi'ni kabul ettiğimde Ben de size, elinde bulunsun, Ege Üniversitesi'ne (doğru-lara bakılarak) hazırlanmış bir (üçgenmiş kitap) ve göndermekle beni's gösterdim. İstiklal içinize yarar. Bu işin sonuna temel resmi kayıtlarla da ten ekledim. Mahmut üstadın Mustafa İbrahim Efendi'nin Urfa gazetesinde neşre edilmiş olduğu "Urfa'lı İktisat" makalesinin bir kısmını muhafaza etmişim. Evrakları pek kusur yok olduğu için hediyeli olarak size ulaştırıyorum. Ben de sizden bir hediye olarak size rica edeceğim 1922-1923 ders yılında Urfa'da bir mektubunda Tabii Muallimi arkadaşım Karakaş Kabir hayırdır. Çok dostlarımız bir hemşehrimizdir. Acaba siz de (aynı soyadı ile) tanıştığınızda gelin - bu işin meslek arkadaşlarımızın ailesinde misiniz? Başka makalelerimizde yazılmamış dilerim. Selam ve saygılarımla. Prof. Dr. Celal Saraç
(Lütfen bu mektubu yazın hayırdır diye okuyun.)

Ek-6 Celal Saraç'ın Mahmut Karakaş'a yazdığı mektup

Ek-7 Muallim Salih Saraç

Ek-8 Prof. Dr. Celal Saraç

düğü askerlik görevinden Mondros Mütarekesi hükümlerine göre ordunun terhisıyla Urfa'ya döndü. İngiliz ve daha sonra Fransızların işgal ettiği Urfa'da terhis edilen yedek subaylarla birlikte işgalin başından sonuna kadar mücadele ve hizmet etti.(50) Kurtuluşun sonuna, hükümetin öğrenimini tamamlamadan askere alınlarına verdiği hak gereğince seçimini yaparak Urfa Orta Mektebi'nde 'Tabiiye Muallimi' oldu ve çok sayıda öğrenci yetiştirdi. 1955 yılında geçirdiği kalp krizi sonrası emekliye ayrıldı, 1960 yılında vefat etti (Ek-7).

Prof. Dr. MUSTAFA CELAL SARAÇ (1906-1998)

Urfa ulemâsından olan babası müderris Abbas Vâsik Efendi'nin görevli bulunduğu Bağdat'ta 1906 yılında doğmuş olup üç yaşından itibaren Urfa'da büyümüştür. Annesi Edirneli bir subay ailesinden Bahire Hanım'dır. İlk ve orta tahsilini Urfa Sultanîsi'nde yapmış, Urfa ilköğretmen Okulu'ndan diploma alarak 1922/1923 ders yılında Urfa Vatan İlkokulu'nda aritmetik, geometri ve ahlâkî sohbetler dersleri öğretmenliği yapmıştır. 1923-1926 yılları arasında

Adana Lisesi'nde okuyarak mezun olmuş, 1926-1927 yıllarında İstanbul Yüksek Mühendis Mektebi'nde okumuştur. 1927'de Maârif Vekâleti'nin açmış olduğu sınavı kazanarak Fransa'ya gönderilmiş ve bir yıl lisan tahsilini müteakip Dijon Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi'nde matematik, fizik, kimya; Edebiyat Fakültesi'nde bilim tarihi ve felsefesi okuyarak 1932 yılında diploma almış, yurda dönünce Adana Erkek ve Kız liselelerinde fizik öğretmenliğine tayin edilmiştir. 1933 üniversite reformundan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Umumî ve Tecrübî Fizik doçentliğine, 1941'de Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Şube Müdürlüğü'ne ve Gazi Eğitim Enstitüsü genel matematik ve fizik öğretmenliğinde görevlendirilmiştir. 1937 yılında, Fatih Ders-i âmlarından Urfalı M. Hilmi Güngör'ün kızı Hadiye Hanım ile evlenen Celâl Saraç, 1943'te Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi fizik profesörlüğüne, ayrıca Fizik Enstitüsü Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. 1951-1953 yılları arasında Fen Fakültesi Dekanlığına seçilmiş 1961-62 arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Müdürlüğü'ne tayin edilmiş, burada İslam Medeniyeti Ta-

rifi okutmuştur. Bu arada A.Ü. Senato üyeliği (1950-1957), Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi ve Klasik Eserler Tercüme Bürosu üyelikleri (1946-1962), Talim ve Terbiye Kurulu üyeliklerinde bulunmuş (1943-46), İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü müdürlüğü (1961-1962) yapmıştır. 1962 yılı sonbaharında Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Genel ve Teorik fizik kürsüsü Profesörlüğü görevine başlamıştır. 11 Aralık 1963'te Rektörlüğe seçildiği Ege Üniversitesi'nde on yıl hocalık yapmış, 13 Temmuz 1976'da yaş haddinden emekli olmuştur.

Dokuzu tercüme, altısı telif olmak üzere 15 kitap, 60 bilimsel makale yanında çeşitli dergilerde popüler makaleleri de yayınlanmış bulunan Prof. Dr. Celal Saraç, Fransızca, Almanca, Arapça ve Farsça bilmekteydi. Prof. Dr. Celal Saraç 23.8.1998 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve toprağa verilmiştir (Ek-8).

Eserleri: 1. Tecrübî Fizik. 2. İyonya Pozitif Bilimi, 3. Bilim tarihi, 4. Termodinamik Prensipleri. Ayrıca çok sayıda üniversite ders kitapları, çeviri, makaleler, etütler, konferanslar, broşürler.

ABBAS İLHAN SARAÇ (1940-2003):

Prof. Celâl Saraç'ın oğludur. İstanbul'da doğdu. Ankara Fen Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Rıza Şah Pehlevî devrindeki İran'a gidip bir araştırma merkezinde iki yıl çalıştı. Daha sonra Almanya'da nükleer fizik doktorasını tamamladı ve meslek hayatının neredeyse tamamını Viyana'daki Uluslararası Atom Enerjisi Komisyonunda görev yaparak ve dünya üzerinde kurulu Nükleer Elektrik Santrallerini teftiş ederek geçirdi. Emekli olduktan sonra katıldığı bir sempozyum sırasında beyin kanaması geçirip 2003 yılında vefat etti.

ÂDİL SARAÇ (1949-..):

Nüzhet Saraç'ın oğludur. Eğitimci, yazar. Urfa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Urfa'da; yüksek öğrenimini ise Erzurum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tamamladı.

1972 yılında, Urfa Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladı. Uzun bir süre edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra istifa edip, özel dershanelerde öğretmenlik yapmaya başladı. Engin bilgi, güçlü bir hafıza ve pratiğe sahip olduğundan, üniversiteye hazırlanan öğrencilerin aranan hocası oldu. Bugüne kadar binlerce öğrenci yetiştirdi. Dershane olarak başladığı eğitim hizmetini bugün çocuklarının sahibi olduğu özel okulda danışman olarak sürdürmektedir.

Urfa kültür sanat ve folkloru, edebiyatı konusunda da araştırmaları ve derlemeleri olan Âdil Saraç'ın, araştırma ve incelemeleri başta Harran Dergisi olmak üzere bugüne dek birçok dergi ve gazetede yayınlandı, gazetelerde uzun zaman köşe yazıları yazdı. İki defa yayın hayatını sonlandırdıktan sonra üçüncü kez çıkışında "şiiir dergisi" olarak yayın hayatını sürdüren "Anzılha" dergisini yöneten Âdil Saraç, Belediye meclis üyeliği de yapmış olup halen ikinci kez seçildiği Şanlıurfa Kent Konseyi Başkanlığına yürütmektedir.

Eserleri: 1. Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri ve Deyimler. 2. Şair Abdî. 3. Urfaca-Urfalica. 4. Vâmık u Azra.

HASAN SARAÇ (1951-..):

Prof. Celâl Saraç'ın oğludur. 1951 Ankara doğumlu. Ankara Fen Lisesi ve ODTÜ Bilgisayar Mühendisliği bölümü mezunu. 1985-1988 yıllarında Harvard Üniversitesi Business School'da yöneticilik programlarına katıldı.

İki yıl TABA Türk Amerikan İş adamları Derneği başkan yardımcılığı, dört yıl boyunca da TÜBİSAD Bilişim Sanayicileri Derneği başkanlığı yaptıktan ve farklı sektörlerde işveren ya da tepe yönetici olarak 38 yıl çalıştıktan sonra 2010 yılında yazmaya başladı. Kendi ifadesiyle "...değişik yazın türleri, biyografiler, tarih, psikoloji..."yi içine alan ilgi alanlarında, "...Eserlerini okuduğum bazı yazarlara gönülden bağlandım. Hayatımın belli dönemlerini onlarla paylaştım. Çevreme onların gözünden bakmaya çalıştım, satır aralarında onların gizemli dünyasıyla buluştum. Yarattıkları karakterlerle birlikte hüznlendim, birlikte heyecanlandım. Ve bir gün geldi, içimde usulca bir şeyler değişti. Artık yazmak istiyordum. Okur koluğundan kalkıp yazmaya koyulduğumda bu elli yıllık potada yıllardır demlenen sihirli iksirin mayasıyla kendi tarzımı yaratmayı hayal ettim. En başta oluşturduğum konseptte bağlı kalarak, konular ve türler farklı olsa da karakterlerin birden çok romanda birbirleriyle buluşacağı, akılcuğu dengeleri içinde fantastik ya da mistik boyutları olan projeler arasında dolaşıyorum".

Yayınlanmış Eserleri: Çapraz Oyun, Aynadaki Adam, 13 Saat+1 Ömür, Turabdin'e Dönüş, Kor "Aşkın Merkezi Mevlâna'ya Yolculuk", Yazdıklarıyla Yaşayanlar-I, Yazdıklarıyla Yaşayanlar-II, Zaman Gezginleri-I Kerim ile Sibel, Zaman Gezginleri-II Miranda, Zaman Gezginleri-III Paktika, Kafkas Ateşi "Kafkas tarihini, arka planda Abhazya- Gürcistan 1992 iç savaşını anlatan roman". (51)

MEHMET EMİN SARAÇ: (1953-..)

Müslüm Saraç'ın oğludur. Nizip'te doğdu, ilk orta ve liseyi Urfa'da bitirdi Ankara ve İstanbul'da Hukuk okudu ikisini de yarım bıraktı.

TV 8'de uzun yıllar editörlük, Cumhuriyet Gazetesinde haber müdür yardımcılığı, yurt haberleri ve ekonomi servislerinde şeflik yaptı TÜSİAD basın bürosunu yönetti, özel sektöre iletişim ve medya danışmanlığı verdi. Halen internet haberciliği yapıyor

Eserleri: 1. Canlarına Değsin. 2. Babış'e Yemekler 3. Bir Erkek Birkaç Kadın 4. Sana Uyandım (Şiir).

FARUK SARAÇ: (1955-..)

Babası Müslüm Saraç'ın memuriyeti nedeniyle bulunduğu Nizip'te doğdu, ilk, orta ve liseyi Urfa'da bitirdi. 1972 yılında liseyi bitirince İstanbul'a göç etti. Yüksekokulu Atatürk Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü'nde okudu. Urfaspor genç takımında, A Takımı'nda, sonra İstanbul'a geldiğinde Tophane Tayfun'da futbol oynadı, sakatlanması nedeniyle futbol yaşamını sürdüremedi. 1981'de de ilk mağazasını açtıktan sonra tasarım ve moda işine başladı. Faruk Saraç Moda ve Sanat Vakfı tarafından kurulan ve Bakanlar Kurulu kararı ile 2010-2011 Eğitim Öğretim Yılında Bursa'da eğitime başlayan Türkiye'nin ilk tasarım meslek yüksekokulu olan Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksekokulu, ilk mezunlarını 2012 yılında vermiştir. Okul, 2019 yılında Vakfın isim değişikliğini müteakip 2021 yılından itibaren eğitim öğretim hayatına "İstanbul Sağlık ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu" ismiyle devam etmektedir

Türkiye'de erkek modasının öncülerinden olan ve Sarı Zeybek, Padişahın Esvabı gibi birçok defile gerçekleştiren Faruk Saraç Türkiye'nin önde gelen iş, sanat, spor, siyaset dünyasından ünlüleri giydiren ve danışmanlık veriyor.(52)

*****

Bu çalışma için 2021 ve 2022 yıllarında bilgilerini paylaşip zamanlarını ayıran aile mensupları, Sn. Adil Saraç, Sn. Ali Kudret Saraç, Sn. Hasan Saraç, Sn. Mehmet E. Saraç ve Sn. Mahmut Nedim Saraç'a teşekkür ederim.

- 1) Müslüm Akalın, "Lâkaptan Soyadı'na" Şanlıurfa Barosu Dergisi, Aralık 2005, Sayı:15, sf. 31. Ancak bir kısım aile mensubu, aile büyüğü Seyit Ahmet'in Abdulkadir Geylanî'nin türbesinde kandil hizmeti yapmış olması nedeniyle soyadlarının kandil anlamına gelen "sıraç"tan gelmiş olabileceğini düşünmektedirler.
- 2) Urfa merkezinde eşraftan, Sarraçzâde adıyla ve âlimleriyle bilinen bir aile daha vardır.
- 3) Dergezen/Dergüzin şehri bugün İran sınırları içerisinde, Hemedan ve Kazvin şehirleri arasında bulunmaktadır. Nâima Tarihinde Dergüzin şöyle anlatılmaktadır: "...Zilka'denin dördünde göçülüp Kazvin niyetiyle Dergüzin'e doğru gidildi. Bütün ekili tarlalar ve köyler içinde altı konak daha şarka doğru gidilip, Zilka'denin onuncu günü: Dergüzin'e varıldı. Bu dahi Hemedan gibi akar sulu ve bahçeli, düz yerde bir lâtîf kasabadır. Ortasında bir câmi var. Halkının çoğu Sünnîdir. Üç gün oturulup, ol dahi tahrip olunup, Hemedan gibi yerle bir edildi. Ol iki şehirden nakli ve yükletilmesi mümkün olmayan emsâlsiz, nakışlı ağır keçe ve halılan, çok kıymetli parçalan ve nefis malları yığın yığın ateşe vurup mahvederlerdi.. "Bkz. Nâima Tarihî. Çeviren: Zuhurî Danişman, İstanbul 1968, C:3, sf. 1086.
- 4) Osmanlılar ile Safevîler arasında imzalanmış bulunan 17 Mayıs 1639 tarihli anlaşma. Bkz: İsmail H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1988, C: III, sf. 205.
- 5) 1596-1610 yılları arasında, ehli örf denilen bir kısım hükümet adamlarının tımar arazilerini terk eden başıboş Leventler ve Sekban denilen asker gruplarıyla köylerin halkına musallat oldukları Celâlî mücadelelerinde, hükümetin büyük zaaf içinde bulunduğu döneme verilen ad. Bu dönem içinde Ruha (Urfa) kalesi de 1599 senesi yazından 1600 senesi yazına kadar Celâlî liderlerinden Karayazıcı'nın işgalinde kalmıştı. Bkz. Mustafa Akdağ, Celâlî İsyânları, Ankara 1963, Sf. 171 vd.; Mustafa Akdağ, "Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası" İstanbul 1975, sf. 376 vd.
- 6) Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, İstanbul 1987, sf. 48 vd.
- 7) 109 numaralı Ayntap Şer'i Sicili No: 456: "Vilâyet-i İran'da vâki Dergüzin nâm mahalde hicret iden muhacirin fukaralar südde-i sa'âdetime arzı-hal idüb mukaddeme Kızılbaş bed maaş istilasından memleket-i İslâmîyeye hicretlerinde.. mahall-i mezkûra iskân olunmaları için emr-i âli-i şânım sâdir olub.. işlerinden birkaç hâne Rakkaya varub anda tavattun ve ikâmet eyleyüb her biri birer süknâpeyda oldukları..".
- 8) BOA.CEV. 192/9580: "Mekke ve Medine'de zuhur eden Veba illetinden vefat eden 12.000 kişinin içinde bulunan vazife ashabının isimleriyle bildirilmesi"; BOA HAT 29/391: "Mısır'da Veba zuhuru"; BOA.HAT 6/202: "Bağdat ve Basra'da ölen zengin İran Hacılarının muhalefatlarının verilmediği.."
- 9) Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, İstanbul 1987, Sf. 39 vd. Yusuf Halaçoğlu, XVIII Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi Ankara 1988, sf. 43-124, 136-137; Ahmet Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul 1989. M. Emin Üner, Rakka Valileri, İstanbul, sf. 101, sf. 2015.
- 10) Cevdet Türkây'in, arşivlere dayalı kapsamlı çalışmasında cemaat olarak nitelediği Dergezenli/Dergüzinlilerin "Rakka, Musul, Mardin ve Diyarbekir'e dağılımı, Çapaçur'a iskân edilmiş oldukları ve İran'dan göçenlerinin Müslüman olduğu" yazılıdır. Türkây, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar" İstanbul 2012, sf. 275.
- 11) Cemaat o tarihlerde Ruha (Urfa)'dan başka Şam'da, Ayntab'da da görülmüştür. Bkz. Oğuzhan Samıkıran, Osmanlı İdaresinde Şam (Doktora Tezi), Elâzığ 2013, Sf. 79, 195, 227, 429; Zeynel Özlü, Terekeler Işığında XVIII yy. Ortalarında Gaziantep'te Aşiretler, Abant İBÜ SBE Dergisi 2005/1, sayı 10, sf. 188-189.
- 12) Dergezenli Mahallesi'nin kuruluş tarihi 1700'lerin başlarıdır. 1750'li yıllara ait arşiv kayıtlarında rastlanan "Dergezenli Mahallesi'nde Damat Süleyman Ağa Camii" ifadesi, sur dışında oluşan yeni yerleşime işaret etmektedir. Dergâh-ı Âli Başkapucusu Süleyman Ağa'nın bu cami ile Yusufpaşa Camii'nde bulunan medrese için kurduğu 1751 tarihli vakıf için Bkz. Enver Karakeçili, Hurûfât Defterlerine Göre 1690-1837 Tarihlerinde Ruha Kazası, sf. 112, 153. Aynı şekilde, 1702 senesinde şehrin batı surları dışına iskân edilmiş olan Lekvanik aşiretine tabi Kızılköyün kabilesinden dolayı o yere de Kızılköyün ya da Lekler Mahallesi adı verilmiştir. Urfa halkının sur dışındaki bu mahallelere verdiği genel ad, "dışarı" anlamında kullanılan "çıkırı veyahut çıkırık mahalle"dir.
- 13) Göç kabilelerinde bulunan âlim, zenaat ve meslek sahipleri gibi vasıflı işgücünün özellikle şehrin hayatına dahil edilmek suretiyle beldenin sosyal ve iktisadî yönden canlandırılması "mamur ve müreffeh" hale getirilmesi hedefleniyordu. Bkz. Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, İstanbul 1987; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1988.
- 14) Tat; Türkçe lehçelerinin çoğunda Fars anlamına gelmektedir. Eski Türklerin kendi hükümleri altında bulunan yerlerde eski İranî kavimlere verdikleri bu isim, İran soyundan olan topluluklar için kullanılır ve bunların yerleştiği mahalleler Tatlık Mahallesi diye adlandırılırdı. Bölgenin Osmanlı hakimiyetine geçtiği yıllarda mahalleler, zaten aynı mekânda ibadet eden cemaatın üyeleriyle onların ailelerinin ikamet ettiği mahallelere bölünmüştü: Arabmeydanı, Bıçakçılı, Çakeri, Dergezenli, İmamkulu, Kanberiyeye, Katolik, Kutiler, Lekler, Siverekli, Yahudi.. mahalleleri gibi. Nitekim Akkoyunlu Beylerinden Karayülük Osman Bey'in yeğeni Nuralı Beğ'in Urfa'ya vali olarak tayin edildiği 1404 tarihinde inşa ettirmiş olduğu sanılan Mescid'e Osmanlılar döneminde yapılan atama kayıtlarında, mahallenin ismi "Tatlık Mahallesi" olarak geçmektedir. Bunun gibi, bugün Dabbakhane Mahallesi'nde bulunan Velibey Hamamı ile karşısında bulunan Saraç ailesinin yerleşmiş olduğu yerlerin Şabaniye Vakfisi'nde "Tatlık Mahallesi" olarak adlandırılmasının, bu mahallenin sakinlerinin İran taraflarından gelmiş olduklarına işaret ettiği söylenebilir. Öte yandan, Urfa'da Tatoğlu lâkabıyla anılan ve aynı adı taşıyan vakıf da bulunan bir aile bulunduğu gibi, Urfa'da söylenen bazı tekerlemelerden de tat kelimesinin halk arasında hâlâ yaşadığı görülmektedir: "Üşüdüüm üşüdüüm/yola küncü taşıdım/Künciy elimden aldılar/Beni yola saldılar/Yolda bir elma buldum/Elma'yı Tat'a verdim/Tat bana darı verdi/Darıy kuşa verdim/Kuş bana kanat verdi..". Konuyla ilgili kaynaklar için bkz: Kaşgarlı Mahmûd, Dîvân-ü Lugat-it-Türk, Konya 2012, sf. 472; Şemseddin Sâmî, Kâmus-ı Türkî, 3. baskı İstanbul 1989, sf. 370; Kubbealtı Lugati (2008) C: 3, sf. 3088; Ahmet Nezihî Turan, XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı, Urfa 2005, sf. 156. Enver Karakeçili a.g.e. sf. 109, 136. Şabaniye Vakfisi, sf. 5; UŞS Defter 206/4, No: 1078 ve Defter 210, No: 449; Mithat Atakurt, Urfa Folklorundan Bir Demet, sf. 63.
- 15) Prof. Celâl Saraç'ın hazırlamış olduğu soy zincirinde Seyyit Abdi için, "Takriben H. 1130'da (1718) berhayat" notu bulunmaktadır.
- 16) Bugün Kıratlı sokak.
- 17) Bugün Eski Urfa'nın Dabbakhane Mahallesiyle Kazancı Mahallesi arasında yer alan Mithatpaşa İlkokulu'nun yerinden, Urfa'da kurulu H. 1115, M. 1703 tarihli Şabaniye Vakfî'nin, sureti arşivimde bulunan vakfiyesinde söz edilmektedir. Vakfiyeye göre Halep Defterdarı Hacı Şaban Efendi; o zaman Tatlık Mahallesi olarak anılan mahâlde, tamamı Seyyid Abdi verese mülkü olan gelir getiren mallarından bir Han, bir Medrese ve müderrisler için tamir ettiği bir ev vakfetmiştir (Ek-1: Vakfiye). Vakfedilen Han "Şaban Hanı" adıyla hâlâ ayakta bulunmaktadır, Şabaniye Medresesi ise 1933 yılında İ. Özel İdaresine satılmıştır. Medresenin doğusunda yer alan ve daha sonraları vakfın evlâdından Hacı Sait Ağa'nın adıyla anılan Bahçe ise Yusuf Demirkol'dan alınan bilgiye göre bu vasfını kaybedip köylülerin; kesmik (iri saman), çırpı (budanmış bağ dalları), yapma (tezek) ve biyan (meydan kökü) gibi mahsulleri eşeklerine yükleyerek satmak için getirdikleri boş bir arsa halini almış olmakla 1951 yılında Özel İdare tarafından Vakıftan satın alınıp yıkık medrese ve ev arsasıyla birleştirilmek suretiyle üzerine Mithatpaşa İlkokulu bina edilmiştir. Hacı Şaban Ağa vakfiyede; bu bahçenin kible/güney sınırını "Seyyid Ahmet ve mülkleri" ve "Seyyid Abdî'nin verese mülkleri" olarak tarif etmektedir (Ek-2 Kroki) ki gösterilen güney sınırında Seyit Abdî'nin torunlarından Saraç Abdurrahman ve Saraç Hacı Salih Efendiler ile çocukları 1950'li yıllara kadar oturmuşlardır. Bkz. Söz konusu arsaya ait Kazancı Mahallesi'nin 19.01.1951 tarih 41 numaralı tapu kaydı: "Güney sınırı; Salih Saraç ve Saraç Abdurrahman".

- 18) UŞS Defter 205/1, No: 104, Sene H. 1272/M.1855: "Tüccar-ı Hayriye'den Fesçi Hacı Abdurrahman". Hayriye Tüccarı, Müslüman tüccarlardan tanınmış ve imtiyazlı olanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Gayrimüslim tacirin o türlerine "Avrupa Tüccarı" denilirdi. Hayriye Tüccarı hakkını kazanmak için berat almak gerekirdi. Berat verilmek için aranılan vasıflar ve şartlar ise beratla yazılı idi. Bu vasıf ve şartların başlıcaları "ehl-i ırz, dindar ve tacirler arasında doğruluğu sınanmış davranışlara sahip olduğuna şahadet edilmek.." gibi şartlardı.. Avrupa Tüccarının Avrupa ile muamele yapmalarına karşılık Hayriye Tüccarı Avrupa'dan başka Acem ve Hint ile de alışverişte bulunurlardı. Bkz. Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C:1, sf. 780 vd.
- 19) Seyyid unvanı; efendi, bey, ileri gelen, baş, reis anlamıyla kullanılmış olmalıdır.
- 20) UŞS Defter 210, No: 296, Saraç Hacı Salih ibni Osman bini Abdullah;
- 21) UŞS Defter 206/1, No: 165, 650, UŞS Defter 206/3, No: 561; UŞS Defter 206/1, No: 3, 445: "Saraç esnafından Hacı Salih bin Saraç Osman; UŞS Defter 210, No: 296; (Ek-3) ve (Ek-4) Mezar taşları.
- 22) UŞS Defter 206/4 No: 739: "Sandık emini Hacı Salih Efendi"; UŞS Defter 218, No: 3; UŞS Defter 227/1, No: 114; UŞS Defter 222, No: 526; Prof. Celal Saraç'a göre Salih Efendi 1838'de Mısırlı İbrahim Paşa ile yapılan Nizip savaşına mülazimvelvel olarak katılmıştır.
- 23) UŞS Defter 206/1, No: 445: Hacı Salih'in veraset ve terakesi.
- 24) UŞS Defter 206/1, No: 445
- 25) UŞS Defter 206/1, No: 445 "Abbas Vâsık Efendi" (Ek-5: Mezar taşı). Kazgancı Mahallesi'ne ait Şubat 1325 tarih 278 ve Nisan 1327 tarih 187 numaralı ve Ağustos 1339 tarih 179 numaralı tapu kayıtları.
- 26) UŞS Defter 227/1, No: 114, UŞS Defter 206/1, No: 445; Kazgancı Mahallesi'ne ait Şubat 1941 tarih 35 numaralı tapunun intikal kaydı; Kazgancı Mahallesi'ne ait Şubat 1325 tarih, 278 ve Nisan 1327 tarih 186 numaralı tapu kayıtları.
- 27) UŞS Defter 206/1, No: 445; UŞS Defter 218, No: 3; UŞS Defter 222, No: 526; Kazgancı Mahallesi'ne ait Şubat 1941 tarih 35 numaralı tapu kaydı. Aile fertlerinin zikrettiğine göre Ali Efendi; annesinin akrabaların bulunduğu Suruç kazasında, bugün Suriye sınırları içerisinde kalmış olan Arappınarı'na 10 km. kadar uzaklıktaki Alişar adlı köyde (Bkz. 1286 t. Urfa Salnamesi, sf. 145) bir süre maliki olduğu arazilerle birlikte bir değirmen işletmişse de çıkan bir arazi ihtilâfi nedeniyle aşiret usulüne göre yapılan muhakemede haklı çıkmış olmakla birlikte bozulan sosyal ilişkilerin etkisiyle köyle ilişkisini kesmiştir. Ali Efendi'nin çocuklarından Salih Saraç öğretmen, Atif Saraç Malmüdüdü, Sâni Saraç Çiftçi, Fevzi Saraç müteahhiti, Nazmi Saraç ise albaylıktan emekli olmuştu.
- 28) Urfa Asliye Hukuk Mahkemesinin 21.04.1960 tarih 1960/320-198 numaralı veraset ilâmı; Kazgancı Mahallesi'ne ait tapunun 5 Aralık 1963 tarih 26 numaralı intikal kaydı; Urfa Sulh Mahkemesi'nden: Urfa'da Saraçzâde Salih, Atif, Sâni Efendiler tarafından Sulh Hukuk Mahkemesi'ne müracaatla Viranşehir'de mukim İbrahim Paşazadelerden İsmail Bey aleyhine istihsal eylemiş oldukları 2 Şubat 927 tarih ve 1212/1409 ve 1211/1403 ve 1213/1406 numaralı fıkra-i hükmîyeler mucibince iddia eyledikleri üç re's deve mevcut ise aynen, müstehlik ise bedelleri olan 480 lira evrak-ı nakdiyenin tahsil hakkında istihsal eylemiş oldukları ilâmlar, Viranşehir'de İsmail Bey'e tebliğ olunmak üzere mahalline gönderilmiş ise de merkumun hattın cenubunda olup mahalli meçhul olduğu verilen meşruhattan anlaşılmasıyla keyfiyet hükümünden haberdar ve tebliğ makamına kaim olmak üzere ilân olunur". Urfa Gazetesi 20 Haziran 1927
- 29) Urfa İcra Memurluğundan: "Urfa'nın Kazancı mahallesinden Saraçzâde Salih ve Atif ve Sâni Efendilerin Urfa Asliye Hukuk Mahkemesi'nden aldıkları ilâm gereğine deve bedelinden beherine 160 liradan 480 lira nakit para ödemeye mahkûm Viranşehir'de İbrahim Paşazade İsmail Bey'in bir ay zarfında icraça ispat-ı vücut etmediği takdirde hakkında muamele-i kanuniyenin icrasına tevessül olunacağı ilân olunur." Urfa Gazetesi 10 Teşrin-i evvel 1927.
- 30) Kazancı Mahallesi'ne ait Şubat 1941 tarih 35 numaralı tapu kaydından bekâr öldüğü ve hissesinin diğer mirasçılara kaldığı anlaşılmaktadır.
- 31) UŞS Defter 227/1, No: 114; UŞS Defter 206/1, No: 445; Kazgancı Mahallesi'ne ait Şubat 1325 tarih 278; Nisan 1327 tarih 186, 187 numaralı ve Ağustos 1339 tarih 179 numaralı tapu kayıtları
- 32) Padişah 2. Mahmut döneminde (1808-1839) önce devlet dairelerinde ve daha sonra halk arasında Fes'in başlık olarak kullanılmaya başlanması 1826 yılından sonradır. Abdurrahman Efendi, kayıtlarda Fescizâde olarak anılmış olduğuna göre, yaşadıkları tarihler itibarıyla bu lâkap Abdurrahman'ın babası Osman yahut dedesi Abdullah/Abdi'den itibaren kullanılmış olmalıdır.
- 33) UŞS Defter 205/2, No:349 RA 1273/1856 Bir terekede şahitler arasında; UŞS Defter 205/2, No: 509; UŞS Defter 210, No: 296; UŞS Defter 206, No: 165,561,650,980; UŞS Defter 206/1, No:165 UŞS Defter 208, No: 774; UŞS Defter 214/2, No: 529: Fescizade Hacı Abdurrahman. UŞS Defter 214/2, No: 99; UŞS Defter 223, No: 13; Halep Salnamesi 1326: "Urfa Evkaf Komisyonu Üyesi Saraçzade Abdurrahman".
- 34) UŞS Defter 223, No: 7, 27, 114, 125, 126; UŞS Defter 225, No: 60
- 35) Kazancı Mahallesi'ne ait Şubat 1941 tarih, 35 numaralı tapu kaydında evin batı sınırı: Yusuf oğlu Abdurrahman.
- 36) 1960'lı yılların başında yapılan CHP İl Gençlik Kongresi'nde idare heyetine seçilip uzun yıllar çalışan Nihat Saraç'tan başka, (Bkz. Demokrat Türkiye 24/7/1961) 1970'li yıllarda kardeşleri Yusuf Saraç ve iş adamı Lâmi Saraç da Urfa Belediye Meclisi üyeliklerinde bulunmuşlardır.
- 37) Mahmut Karakaş, Urfa Evliya ve Alimleri Şanlıurfa 1996, sf. 221; Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, İstanbul 1980, sf. 3.
- 38) Miftahizade Müftü Hasan Açısal (1874-1953) 1911'de tayin edildiği Urfa Müftülüğü'ne kendi isteği ile 1950'de emekliye ayrılıncaya kadar devam etmiştir. Urfa'nın kurtuluşuna ilişkin değerli bilgileri içeren "Urfa Kurtuluş Mücadelesi Hatıratı" adlı eseri 2001 yılında ŞURKAV tarafından yayınlanmıştır. Ayrıca bkz. M. Akalın / C. Kürkçüoğlu, Millî Mücadele Albümü, Urfa, 2018.
- 39) Halep Salnamesi, sene 1307, 1308, 1309, 1310'daki kayıtlar.
- 40) Mûsile-i Sahn, "Sahn-ı Seman" medreselerinin bir bölümüdür. TDV İslâm Ansiklopedisi C: 35, sf. 533.
- 41) İbtida-i Altmışlı, Süleymaniye Medresesi'nin kurulmasından sonra ihdas edilen altmış akçe yevmiyeli müderrislik derecesidir. TDV İslâm Ansiklopedisi, C: 41, sf. 378.
- 42) Karakaş, Mahmut. Urfa Evliya ve Alimleri, sf. 221; Abbas Vâsık Efendi'nin Mezartaşı Kitâbesi: "Diken eken meyva alamaz/Geçirdiğin gaflet elvermez mi/Uyan ve çalış ki/Bugün dünden daha hayırlı olsun/Ellerini zevî'l-minnete aç/Kavi-i Mutlak'a iltica et/Allah'ın huzur-i canibinde boynunu eğ/Gözlerinden yaş akıtarak de ki/Yarabbi, nefsime zulüm ettim/Kabahatlar işledim/Esrarın faş olacağı günde/Beni mahlûkatına karşı mahcup etme ilahî/Zâr ü eninimi dinle/ Terk-i hayat edenlerden ibret al". Bkz: Mahmut Karakaş, Urfa Mezar Taşları, Konya 2012, sf. 58.
- 43) Huzur Dersleri, Osmanlı sarayında padişahın huzurunda verilen ve Ramazan'ın birinci günü başlayıp sekiz derste tamamlanan Kur'an tefsiri dersleridir. TDV İslâm Ansiklopedisi C:18, sf. 441.
- 44) Prof. Celâl Saraç'ın Mahmut Karakaş'a yazdığı 21.09.1992 tarihli mektubu (Ek- 6).
- 45) Güzel yazı sanatı.
- 46) Hasan Açısal, Urfa İlinin Ünlü Bilginleri. Urfa Gazetesi, 9 Mart 1946.
- 47) "Şerhu'l Mevâkif", 8. Yüzyılda Şerif Cürcanî tarafından yazılan İslâm kelâm ve felsefe geleneğinin ünlü eseri. TDV İslâm Ansiklopedisi C: 19, sf. 565.
- 48) Mahmut Karakaş, Urfa Evliya ve Alimleri, sf. 226.
- 49) İslâm telif geleneğinde bir metnin daha iyi anlaşılabilmesi için sayfa kenarlarına yazılan notlar, bir müellifin bazı görüş ve düşüncelerinin notlar halinde toplandığı eserlerin ortak adı (TDV İslâm Ansiklopedisi C: 39, sf. 509).
- 50) Müslüm Akalın, Urfa'nın Kurtuluşuna Dair Üç Hatırat, Ankara 2016, sf. 102.
- 51) Prof. Celâl Saraç ve çocuklarına ait biyografik bilgiler Sn. Hasan Saraç'tan temin edilmiştir.
- 52) Mehmet Saraç ve Faruk Saraç'a ait biyografik bilgiler Sn. Mehmet E. Saraç'tan temin edilmiştir.

SURUÇ Diye Bir Yer...

Sait ALIOĞLU
Araştırmacı Yazar
saitalioglu@gmail.com

"Suruç ovası, bir türlü dolmaz kovanı..."

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın o muhteşem "Bursa'da Zaman" şiiri var. Ahmet Arif'in "Kapılarını ben çaldım..." dediği ve Adiloş bebeyi avuttuğu 'Diyarbakir Kalesinden Notlar' şiiri vardı. 'Bursa'da Zaman' şiirinden ziyade, Ahmet Arif'in şiiri, bir yandan Diyarbakır'a hasretin ve bir yandan da onda geçen anıların bir tezahürüydü.

Biz de Halide Nusret'in şiirini kendimiz yazmışçasına sahiplenmiştik. Onunla birlikte, Suruç'a yönelik hatıralarımızda bir nevi şiir sayılabılırdı;

"Temmuz ayı yollarında
Ateş soluyan bir koca dev
Rüzgar alev alev!
Şurada toprak / Mermer gibi ak,
Öteden kan kırmızı

Ninelerin saçları, gelinlerin avuçları gibi...

Kızarmış yaya toprak,
Kına toprak, ana toprak!"

"...Ve yanıyor/du Suruç ovası..."

Nesini anlatayım Suruç'un? Basit ve küçük bir kasabadan ibaret olduğunu mu, tarihe şan verdiği halde, bugün yaşadığı, ya da ona, onu sevdiğini 'üzerine basa basa' söyleyip de ciddi bir şeyler yapmayanlar tarafından yaşatılanları mı? Tüm öm-

rünü orada geçirdiği halde, bir şehir kültürü oluşturmadan, oluşturamadan yaşamaya devam eden yerlisini mi?

Dışarıya çıkanlara bir sözümüz yoktu elbette! Zira onlar, ya yokluktan, yoksulluktan; ya başka imkânlar arayan, aradığıyla yetinip yaşamaya çalışmak için gurbette gittiler; Urfa'ya, Nizip'e, Antep'e, Adana'ya, Ceyhan'a, Mersin'e vs...

Çukurova'ya mevsimlik işçi olarak, ırgat olarak gidenler de işin cabası..

Bir de İstanbul'a gidip yerleşenler... Bayrampaşa'ya, Sağmalcılara, Şirinevler'e, Karagümrük'e, Sofular'a, Aksaray'a, İskenderpaşa'ya ve İstanbul'un birçok semtine, hem de İstanbul'un, Suriçi'ne çok yakın varoşlarına...

Kendi semtlerinden pek uzağa gitmediler; bu şehri-azim'de kaybolmamak ve hemşehri bildiği insanlardan kopmamak adına!

Sözde, şu ya da bu sebeplerle Suruç'tan dışarı çıktılar, ama gelip yerleştikleri şehrin bir semtine sıkışıp kaldılar...

Bu cendereyi aşan ise, pek olmadı. Aşanlarsa, dünyanın varlığını keşfettiler ve keşfetmeye de devam ediyorlar zahir...

Bir kısmı terzilik yaptı, bir kısmı

taksi şoförlüğü, bir kısmı Gedikpaşa'da saya işinde çalıştı. Lokanta işinde çalışanları ve kendi işinin patronları olanları da cabası.

Lahmacuncusu, kebabçısı, ciğercisi, kasabı, tatlıcısı, şerbetçisi, manavı vs...

...Ve bir de 'ekmek elden, su gölden' misali 'en' yakınlarının sırtından geçinme yolu bulup, istifini bozmadan çoluk çocuğu için nafaka(!) peşinde koşanlarda vardı elbette!

Dindar olanları cami, cami dolaşşıp, İstanbul sokaklarında Selatin camilere uğradılar; ramazanlarda, kut-sal gecelerde. Çok dindar olanları ise, şehri ve şehirliyi içerdiğinden olsa gerek İskenderpaşa cemaatine dâhil oldu, vaaz dinledi, duaya durdu, hatmeye katıldı temizlenmek ve arınmak için! Ama hiçbirisinin aklına ise, dinin sırtından geçinmek gelmedi.

Zira bir şehirden gelmiş ve şehre konuşlanmışlardı; gönlü gözü toktu her birinin ve bir meslekleri, işleri, aşları vardı.

Çoğu pek dindar sayılmasalar bile, bu iş onlar için ayıp sayılırdı. Ki, bu dünyanın ötesi de vardı sonuçta...

Dindar olanları içerisinde, dönemin şartlarında 'İslam'a uygun siyaset' peşinde koşanlarla birlikte, bu işe bir de kültürel değerleri katarak,

Suruç Mürşitpınarı Tren İstasyonu

bu alanda kendine uygun bir yer ve konum tespit edenler de oluyordu, az da olsa...

Yolu bir vesileyle Vilayet'e düşenler arasında, Cağaloğlu'nu merak edip orada ne var, ne yok diye uğrayanların sayısı ise, çok azdı. Yolu düşenler de, kendine uygun bir kitap var mı diye, yayınevi, yayınevi dolaşıyorlar, oradakilerle tanışıyorlar ve nice dostluklar kuruyorlardı.

Kitap bir açıdan işin bahanesi oluyordu onlar için.

Bunlar arasında ise, o mekânda iş bulup çalışan ve işinin patronu olanlar da vardı. Bir de İslamcı dünya görüşünü, atadan, babadan beri tevarüs ettirip kendini, salt dava uğruna kitap piyasasında bulanlar da...

Bunlarla birlikte çeşitli gazete ve dergilerde yazı, makale, 'siyasi' makale, şiir, hikâye, kitap kritik ve tanıtım yazısı da yazarlar olmuştu.

Şiirleri, bilimsel kitapları, roman ve hikâye kitapları yayımlananlar da olmuştu. Çoğunluğu sol cenahtan olmak üzere, muhafazakâr-İslamcı cenahta bulunanlar da vardı...

***

Bir kısmı da, olağanüstü dönemlerin şartlarından dolayı 'siyaseten' çıkmak, başka şehirlere ve başka ülkelere gitmek zorunda kalmışlardı...

Ya da batılılaşma, batılılar, pardon ülkenin batısında 'modern/alaf-ranga' bir hayat yaşayan, ya da yaşadığı iştiyakla düşünülen 'Türklerle' imrenerek, herkes kendi 'maddi ve ma-

nevi' durumuna göre hareket edecekti.

Hatta içlerinde bir vesileyle Paris'i, Berlin'i görüp, memlekete vasil olmak için Yeşilköy (Atatürk) Hava Alanı'na inince, İstanbul'u dahi köy gibi gören kızlar, ablalar, teyzeler ve 'az da olsa' ağabeyler de vardı.

Bu da hikâyenin başka bir yüzüydü nihayetinde...

Bilişçilikte Batılılaşmayı canlı tutarken, işin içerisinde İstanbul'u dahi es geçmek de vardı...

Bu şehirlere başta, bürokrat olanları için Ankara idi. Diğerleri ise, Eskişehir ve özellikle de İzmir'di.

***

Şimdi onlar, buldukları, yaşadıkları şehirde ne yapar, ne içerlerdi; hayata nasıl bakarlardı, ne düşünlere yaşadıkları hayat hakkında...

Yine bu şehri azimde, elde avuçta bir şeyler biriksin diye, sayacı kalfası Osman, elinde kumanyasıyla yaz kış demeden Bayrampaşa'dan ta Gedikpaşa'ya yürüyerek gidecek mecale sahip mi idi hâlâ?

Yoksa dizlerinin bağı mı çözülmüştü, yıllarca gidip geldikten sonra?

Ya lahmacun ustası Mustafa, daha ayını doldurmadan, bir bahane bulup işine gitmiyor muydu hâlâ...

Taksi şoförü İbrahim, bazen parayı, pulu bir kenara itip, memleketten gelen bir yakını, dostunu, arkadaşını, akrabasını arabasına alıp ona meccanen İstanbul turu yaptırmaya

devam mı ediyordu?

Hey İbrahim hey! Böyle güzellikler yaptın da, onlar seni şimdi hatırlıyorlar mıydı acaba?

Terzi Halil, Taksim'de ki işine devam ediyor muydu, ya da sosyete terzisi olmuş, müşterisinin elbise ölçüsünü almak için Nişantaşı'na gitmeye mi başlamıştı?

Hani, haklarını yememek lazım. Suruç'tan iyi terziler çıkmıştı. Bir kısmı da İstanbul'da iş bulmuş, hayata tutunmuşlardı.

***

Ya o kadınlarını unutmak olur muydu hiç?

Kaçakçı Fatma teyzeyi. Gençliğinde, Avusturya malı muhtar çakmağını ve tütün tabakasını, bıçağını, silahını beline, kuşağına kuşanıp erkeklere rehberlik etmek suretiyle mal satmak, mal almak için sınırı aşmış Suriye'ye giden..

Daha sonra Fatma teyze, ömrünün son demlerinde Karagümrük'e yerleşmişti. O da ara sıra Hırka-i Şerifi, şu babayı, bu babayı ziyaret için olsa gerek...

Bir tek o mu?

Gaz yağıcıların Emine'si, küçük kasapların Ayşe'si, körüklü demircilerin Makbule'si. Daha bilmem hangi teyze... Hangi abla...

Bir şehirden gelip başka bir şehre yerleştiler, dileri vardı bizim dile benzemez, aşları vardı bizim aşı benzemezdi...

Yine evinin direği, çocuklarının annesi, torunlarının nenesi, cümle akrabasının bu umut diyarında umut karpısı...

Bir kısmı yaşlanıp bu şehirde vefat ettiler. Üç gün sürdü taziyeleleri, zira kendileri de bir başka şehirde hayata başladıkları için köylü ve kasabalı gibi davranmamışlardı. Taziyelelerini üç gün, düşünlerini de perşembe günü başlatıp pazar günü sonlandırdılar.

Düğünleri ise, ince sazla sürüp giderdi... Daha davul, zurna işin içine dahil olmamıştı henüz...

Cümbüşçü Ferhat, Kemancı Celal, Bağlama (çöğür) Ustası Ali. Hele Elektrobağlama Ustası Nihat, üç dört gün avlulu evlerde gün boyu

çalıp söylerlerdi. Sadece Ahmet Beycan Ağa Camii'nin müezzini Yunus Hafız'ın ezan ve sela sesi, ince saza ara verdirirdi. Olsundu o kadar...

Düğün döneminde cumartesi günü, bir katile şeklinde, damadın elbisesini almaya giderlerdi, kız evine. Başlarında ise, eli kulağında, yürürken ara sıra durup manî, hoyrat söyleyen birisi olurdu hep...

Bu işi de sürekli olarak tamirci ustası Behiç yapardı. Hem sesi güzel, hem müzik bilgisi iyi ve Osmanlıdan miras bir yeteneği mübarek, söylerdi de söylerdi. Kulakların pasını alır, insanı başka diyarlara götürürdü; "Tükendi nakti ömrüm, dilde sermayem, bir ah kaldı..." ya da Ziyapaşa'dan bir beyit; "Asaf'ın miktarın bilmez Süleyman olmayan, Bilmez insan kadrini alemde insan olmayan. Ölüreem..."

Buna mukabil kına gecelerinde ise, kadınlar kendi aralarında eğlenirlerdi. Şu tekerşemeyi de söylerlerdi; "Portakalı oyarlar/İçine kına koyarlar/Evvel adı Fatma'dı/Şimdi gelin koyarlar/Hala hala heey..."

Ya da "Merdivana/Sarı çık merdivana/Yar sevmax yigit kârı/Ne bilir her divana..."

Burada ise, tüm işler bir gün içerisinde düğün salonlarında bitiyordu. Sadece kına gecesi bir gün önceden yapılıyordu.

Bir de ölen kişilerin cenazesi memlekete pek gönderilmezdi. En yakın bir mezarlıkta yer açılırdı onlara; bir kısmı Kozlu mezarlığına, bir kısmı Edirnekapi mezarlığına vs...

Lakin mermerden mezar taşları vardı. Üzerinde ise şunlar yazılıydı; "Suruçlu şu efendizade kızı/oğlu filankes. Ruhuna el-Fatihah!"

Memlekette vefat eden yakınları ise, çoğunlukla Şeyh Nasır mezarlığında metfundular. Bir kısmının ki ise, kendi doğup yaşadığı köylerinde...

Bir de Urfa'da Bediüzzaman Mezarlığı'nda, ya da Harrankapı'da...

***

Onların çoğu, çok mütevazıydılar, ama yemek konusunda asla! Héç çiküfteden te'viz olur mıdı keko? Hele balcanlı kebab mantıya kurban edilir mıdı? İlle de dırxalı ekmek, açık ekmek, lexmecun, üzme pilav, kazan kebabı, kabax dolması, sarma, bora-

Suruç Ulu Camii

ni...

Say, sayabilirsen... Daha ne yemekler...

Sanki dersiniz ki, İstanbul'da, onların yaşadığı diğer büyük şehirlerde insanlar aç billaç yaşıyor, kuru ekmeğe ve bir damla suya talim ediyorlardı. Yemek işi ise, Urfa'dan ve Suruç'tan yayılmıştı koca dünyaya...

İddiaya bile gerek yoktu ve olmazdı da...

Hele bir de şöyle demezler miydi; 'Qeripler xam, xum yiyiler' diye, yani Batıda yaşayanlar, garplılar, batılılar; ham, hum yiyorlardı. Etten, metten ne anlarırdı ki, onlar...

Sanki ete kıran girmiştil!

Bu bir felsefe olmuştu onlar için. Zira felsefe, hayatı anlama, anlamlandırma, kavrama ve bir yaşama biçimiydi haddi zatında...

Hatta yemek işi öylesine abartılmıştı ki, "yemek tarikatı" türünden gruplar dahi türemişti. Bunları doyurmak için, hali vakti yerinde birçok insan, belli zamanlarda evlerine davet ederlerdi.

Davet edilirdi de, müzik hiç eksik olur muydu! Fuzuli'den, Nabi'den, Ziyapaşa'dan başlardı fasıl, türkülerle, hoyratlarla ve ilahilerle devam ederdi. Bir de bunca işin üzerine dini bir sohbet. Ve bir bakmışsınız ki, müezzin sabah ezanı için minareye çıkmış...

Bu tür merasimler Urfa'da olduğu gibi, birçok konuda oranın kopyası olduğundan dolayı Suruç'ta da vardı.

Hem musikişinas ve hem de din-

dar insanlardı. Meclislerine daha içkinin damlası nedir düşmemişti...

Aşırı yemek israftan sayılırdı, ama gel gör ki, bu burada azınlıkta da kalsa bazı insanlar açısından mutat hale gelmişti...

Gecenin kapkaranlık olduğu vakitte sofraya çiğköfte ve ardından da kadayıf gelirdi. Tel kadayıf dendi mi işler başkalaşır. Baklava ise, o zamanlar Antep işi sayıldığından olsa gerek, pek rağbet görmezdi!

Hangisinin sırası çoktu? Tabii ki kadayıfın...

Bir de onlar, İbrahim Peygamber'le, Eyyub'la hemşehri idiler. Artık sırtları yere gelmezdi zahir...

Nemrut sa düşmanlarıydı. İbrahim'i ataşa atan zalım adam...

Hatta Suruç'un isminin o bölgede yaşadığı söylenen ve İbrahim (a)'ın amcası olduğu düşünülen Seruğ'dan geldiği de...

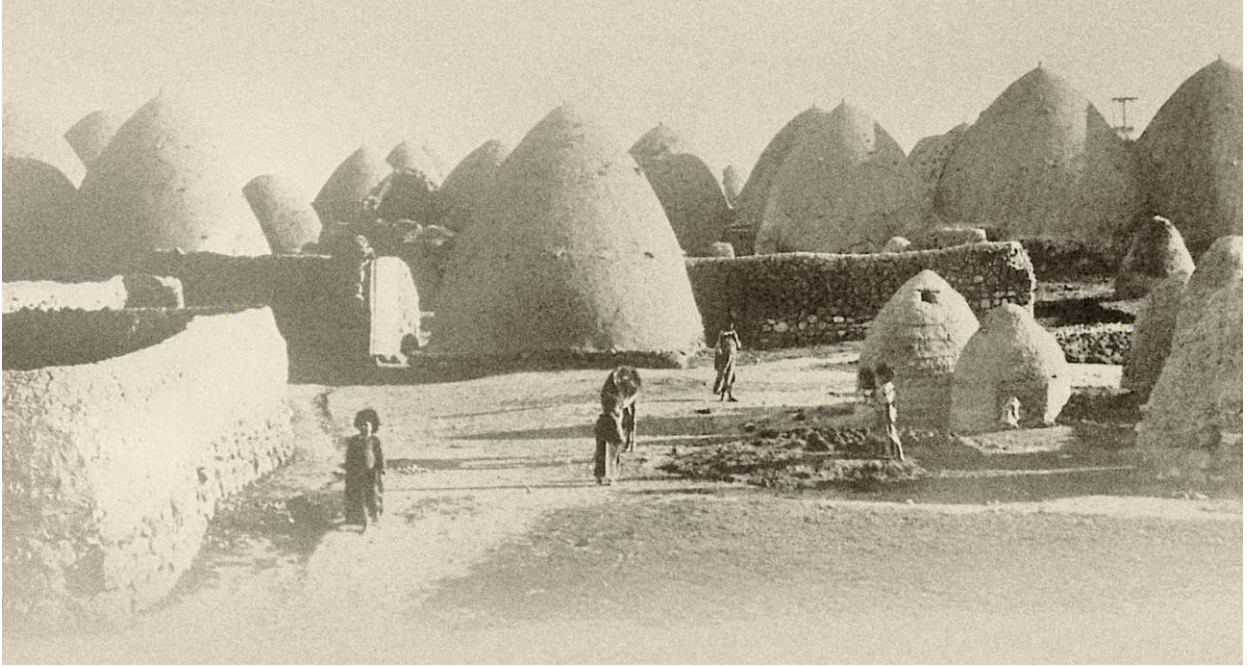
Yakıştırma olsaydı dahî, dilsel ve dinsel bir karşılığı vardı onlar için...

***

Suruç'tan bahsetmişken, orada zamanında bilinen bazı sebeplere binaen söylenen, dile gelen ve dünden bugüne aktarılan birkaç özdeyişten de bahsetmemek olmazdı.

Bunlardan biri; "Bana (Biye) bak", karşılığında ise muhatabın verdiği cevabı içeren söz; Sana (siye) belediye baksın!" özdeyişi; diğeri; "Mal bozuk, mal müdürü ne yapsın?", bir diğeri Türkçe Kürtçe ortak bir cümlelik ironik ifade; savix sare, ateş are, ilan ji me're (Soğuk soğuktur, ateş ateştir, yılan ise yilandır)" bir diğeri ise,

Kürtçe olan "Tu wi meşé, níkani heri xerabreşé" (Sen bu yürüyüşle Karaharabe Köyü'ne varamazsın" vb...

Tabii ki, özdeyişer elbette bunlardan ibaret değil, daha çok var. Türkçe ve Kürtçe olarak.

***

Orada her perşembe günü ikinci sonrası Şıx Müslüm'e gidilirdi. Hem piknik ve hem de ziyaret için. Kutsal ziyaret, çoluk çocuk bir kamyonu doluşarak, cuma günü de türbe civarında, taşa, maşa el yüz sürerek, arınmaya çalışırlardı tezeyerim, ablalalarım, nenelerim...

Burada ise, ya Eyüp'le, ya Hırka-i Şerife, Telli Baba'ya, ya da Beykoz sırtlarında Yuşa Tepesi'ne...

Gerçi burada peygamber kabri, makamı yoksa da, bunlar da idare ederdi yani...

Zira burası Suruç, ya da Urfa değildi ki... Elden ne gelirdi ki zahir!

***

Suruç ne âlemdeydi acaba?

Neredeyse küçük bir kasabanın bile var olduğu düşünülen tarihi, şunu, bunu arkeolojik kazılara, kültürel çalışmalara, konferanslara konu olurken, orası için nice çabalar sarfedilirken Suruç neden es geçilir? "Yoksa" diyorum kendi kendime, daha oraya sıra gelmedi mi, ya da başka nedenler mi vardı acep?

Bu vesileyle, ne Suruç'un sıradan, hüday-ı nabit gibi bir şekilde yerde bitmiş herhangi bir bitki gibi olduğunu belirtelim, ne de tarih boyunca hiçbir önemi olmamasına rağmen, sonradan talihinin yüzüne gülmesiyle şişim, şişim şişip arz-ı endam edip beton yığınlarından ibaret kıyamet alemeti türünden bir şehir olduğunu vurgulayalım! Yine şairemizin dediği gibi eskiden olduğu üzere şimdi de bizler için "ana topraktı, kına topraktı..."

O bizler için vatandır, bağrında umutlarımızın yattığı ana kucağıdır, vesselam...

Gerçi Suruç, umutlarımızı kırarcasına, geçmişimizi hatırladıkça iç geçirdiğimiz ender diyarlardan biridir. Şu an ki durumuna bakıp, kesin bir karar vermeye çalışırsak Suruç'u tanımamış oluruz. Sadece olayın bir vechesine bakmış oluruz. O da şöyle olur; Uzak geçmişinin bir medeniyet içre güzellikleri ve günümüze yansıyan halinin tel tel dökülüşü! Evet, bu bir hakikat. Ama gerçeğin tam kendisi de değil ki!

Tarih ne diyordu acaba...

Bir zamanlar Harran ve Urfa'ya komşu olan Batna'nın, uzun asırlar önce Emevilere başkentlik yapmış bulunan Harran'a bağlı bir belde olduğu ve dönemin İslam dünyasında

ilgi gören seccadelerin Batna'da, yani Suruç'ta tezgâhlarda, yöreye özgü ipekler ve yünler kullanılarak işlendiği ve battaniye isminin de, büyük bir ihtimalle Batna'dan aldığı bilgisini, kendi kaziyelerim sonucu çıkarmış bulunduğumu belirtmek isterim...

Kaziyelik bir diğer bilginin de, meşhur İslam Âlimi Battani'nin, kaynaklarda da geçtiği üzere Harran'a bağlı bulunan Batna şehrinin olduğu ve Batna'nın da Suruç'un o dönemde kullanılan adlarından birisi olduğu...

Yine rivayet olunur ki, Batna, M.Ö. Sümerler tarafından kurulmuştu...

***

Buna koşut olarak, tarihin derinliklerinden gelen Makamat-ı Hariri'nin müellifi Hariri ve kitaptaki karakteri olan Ebu Zeydini's-Suruci, Süryani kavminden Hıristiyan şair ve edip Suruçlu Aziz Yakup, ilk dönem Müslüman âlimlerden İshak es-Seruci ve kardeşi Osman es-seruci, El-Battani, divan edebiyatının son dönem temsilcilerinden Kiratlıoğlu Emin, cumhuriyet döneminde yetişip, bir kısmı halen yaşamakta olan yazarlar ve şairler, birçok değerli insan, efsaneler, anılar...

Bunlar bir açıdan Suruç'un birer özeti hükmündeydi...

“Türkiye Sineması”nın Valentinosu: URFALI HÜSEYİN PEYDA

Mehmet KURTOĞLU
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yayınlar Şube Müdürü
kurtoğlu.mehmet63@gmail.com

Atilla Dorsay'ın “ışıkla-gölge dini” diye tanımladığı sinemanın icadı 1895, Türkiye'ye girişi 1896, Urfa'ya girişi ise 1921-25 yılları arası olduğu tahmin edilmektedir. İlk olarak Balıklıgöl civarında çadırın içinde film gösterisi yapılmıştır. Anlatıldığına göre elektrik olmadığından elle çevrilen bir sinema makinesi, siyah-beyaz ve sessiz gösterilen yirmi-otuz dakikalık bir filmidir.(1)

Urfa'da düzenli olarak sinema gösterileri yapan ilk salon ise bugünkü PTT'nin yerinde kurulan Tayyare Cemiyeti Sineması'dır.(2) Tam da dünyada sesli filmlerin ortaya çıktığı dönemde faaliyete geçen bu sinemada oynatılan filmler doğal olarak henüz sessiz filmlerdir. Urfa'da düzenli film gösterileri başladığında artık sinema, bir “avam eğlencesi” olmaktan çıkmış, tam aksine daha çok seçkinlerin ve gençlerin rağbet ettiği bir sosyal aktivite haline gelmiştir. Tayyare Cemiyeti Sineması'nın fiziki yapısı da bu seçkinliğe paraleldir. Sinemanın bulunduğu katta bir bar da mevcuttur ve Urfa'ya elektriğin gelmesinden on yıllarca önce bu sine-

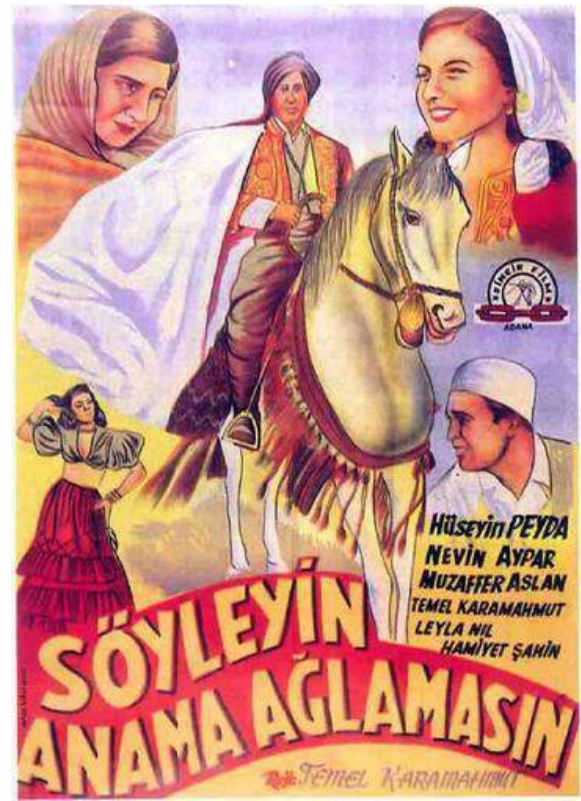
manın tavanında bir dinamodan beslenen ampuller pırıl pırıl parlamaktadır. Biri ilin valisine ait olmak üzere birkaç locaya da sahip olan salon, dönemin koşulları dikkate alındığında son derece modern bir yapıdadır. Merhum Sami Barlas'tan dinlediğimize göre, bu dönemlerde Urfa'da en çok sevilen filmler “Yiğit Oğlan” ve “Şarlo” gibi seriyallerdir ve yukarıda da dediğimiz gibi bunların tümü sessiz filmlerdir. Filmler sessiz filmlerdir ama o yıllarda tüm dünyada olduğu gibi tekdüze sessizliğe çare bulunmuştur. Tayyare Cemiyeti Sineması'nda film boyunca salondaki bir piyanist tarafından filmlerdeki sahnelerin temposuna göre canlı müzik icra edilmektedir. Sessiz olan filmin Fransızca alt yazılarını bazen il halk kütüphanesi müdürü Vehbi Kürkçüoğlu sinemanın balkonunda oturup sesli olarak izleyicilere tercüme edermiş. Aynı yıllarda, yaz aylarında Balıklıgöl'de de açık havada filmler gösterilmeye başlanmıştır. Ancak burada artık tek bir piyanist değil, bir orkestra eşliğinde izlenmektedir filmler.(3)

1920'lerde Milli Mücadele'den zaferle çıkmış, cumhuriyet kurulmuş fakat savaşın bıraktığı yıkımın derin izleri halen etkisini sürdürmektedir. Bir yandan hastalık, yoksullukla pençelesen halk, diğer yandan büyük bir azim ve iradeyle muasır medeniyet seviyesine çıkmak için çalışmakta, eğitim ve kültür seferberliğine canı gönülden katılmaktadır. Bu dönemin en önemli eğlenceleri tiyatro ve sinemadır. Özellikle sinema toplumun tüm kesimlerince benimsenmiş, ilgi görmüş bir sanat olarak canlılığını sürdürmektedir. Tanzimat'ın ilanından ancak on yıl sonra Tanzimat kanunları ve Tanzimat paşasının teşrif ettiği Urfa'da, sinemanın çabucak benimsenmesi dikkate şayan bir durumdur. Bu biraz da beyazperdenin cazibesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde oyunculara karşı beslenen sevgi ve hayranlık, onları beyazperde tanrılarına dönüştürmüştür adeta.

1929 yılında kurulan Belediye Sineması (Uray Sineması) şehrin en güzel sinemalarından biri olarak 80'li yıllara kadar hizmet vermiştir. 1960'tan sonra Türkmen Sineması

adıyla devam etmiştir. 1990'dan sonra Şanlıurfa Belediyesi tarafından restore edilerek Şair Nabi Kültür Merkezi adıyla yeniden işlevlendirilmiştir.

Sinemanın Urfa'yı girdiği yıllarda doğan Hüseyin Peyda'nın, büyük ihtimalle çocukluğu ailece gidilen bu sinemalarda geçmiş, bu sinemalarda izlediği filmlerle sinema sevdası başlamış olmalıdır. Zengin bir ailenin çocuğu olan Hüseyin Peyda, 27 Ocak 1922'de Urfa'da doğmuştur. Urfa'da Dedehayr olarak tanınan bir aileye mensuptur. Beş kardeşin en küçüğüdür. Tahsilini Urfa, Diyarbakır ve nihayet İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nde tamamlamış, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Hindoloji Bölümü'nde, sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okumuştur. Babası Urfa'da ipek tüccarı, Hacı Ahmet, annesi kocaman mağaza sahibi Hacı Emine'dir. Peyda'nın söylediğine göre beş kardeşin en küçüğü olması yüzünden mirastan en az payı almıştır. Sinema'ya girmeden önce fabrikatörlük, lokantacılık, gazetecilik, memurluk ve karaborsacılık yapmıştır. Türkoğlu Dergisi'ni kurmuş ardından ilk filmi olan "Söyleyin Anama Ağlamasın" filmi yapmıştır. Urfa'nın ilk sinema oyuncusu müzisyen Cemil Cankat'tır. Cankat'tan tam dört yıl sonra sinemaya başlayan Hüseyin

Peyda'nın sinema serüveni, hem çok daha yoğun, hem de daha uzun solukludur. Hüseyin Peyda ve o kuşağın diğer yönetmenleri sinemamızda büyük bir değişim ve dönüşümün ilk öncüleridir. "On dokuzuncu yüzyıl romantizmi içinde yoğrulmuş bir kimse" olarak nitelendirilen, Yeşilçam Sineması'nda jön olarak Valentino'ya benzetilen ve daha sonra karakter oyunculuğuyla yüzlerce filmde rol alan Hüseyin Peyda'nın asıl adı Hüseyin Örmen'dir. 1950'de kurduğu film şirketine de "Örmen Film" adını vermiştir.

Hüseyin Peyda, Doğu'ya özgü geleneklere, yiğitliği ve içtenliğe bol göndermeli filmleriyle Yeşilçam'da boy gösterdiğinde Memduh Ün'ün deyişiyle "kapı pencere kırdıran bir jön" olarak ün yapmıştır. Esmer teni, renkli gözleri, öfkeli bakışıyla doğulu bir Valentino(4) olarak kadınları etkilemiştir. Salon filmlerinden gına getirmiş olan Türk seyircisinin önüne; Arap şeyhlerini andıran sırmalı elbisesiyle Binbir Gece Masalları'ndan fırlayıp gelmiş "Abdo Beğ" adlı bir kahraman koymuştur. Ayrıca filmlerine Urfa'nın daracık sokaklarını, nakışlı, geniş avlulu, çardaklı, saray yavrusu taş evlerini, tarihi mekân olarak yansıtmış, böylece beyazperde bir "Ortaçağ Masalı" yaratmıştır. Büyülü ve egzotik Doğu tahayyülünü Yeşilçam sinemasına kazandırarak yeni ufuk-

lar açmış, birçok yapımcı ve yönetmenin dikkatini Urfa'ya çekmiştir. Kendisinden sonra gelen ve birlikte çalıştığı yönetmen Atif Yılmaz ve yönetmen oyuncu Yılmaz Güney onun izinden gitmiş, Yeşilçam'da ekol olmuşlardır.

Başlangıç yıllarını saymazsak, sinema Türkiye'de uzun yıllar bir tiyatrocunun, Muhsin Ertuğrul'un tekelinde kalmıştır. 1922-1939 yılları arasında sinemamızın tek yönetmeni Muhsin Ertuğrul'dur. 1939-1950 yılları arasında ise Muhsin Ertuğrul'un yanına bazı yeni yönetmenler eklendiyse de sinemamız yine de son derece dar bir kadro tarafından yönlendirilmiştir. Sinemanın daha geniş kesimlere açılması tam da yüzyılın ortalarına rastlamıştır. Halit Refiğ bu dönemi anlatırken; "Tek parti döneminin karakterini çizen Muhsin Ertuğrul Sinemasına karşılık, Demokrat Parti'nin iktidara geliş yıllarında başlayan Yeşilçam Sineması, aynı yıllarda tıpkı siyasetin halka açılışı gibi, sinemanın halka açılışı ve ulusal özellikler taşımaya başlaması bakımından sinema tarihimizde ileri ve olumlu bir adımdır. Yeşilçam Sinemasını en iyi temsil edenler başta Fuat Rutkay'ın Halk Filmi olmak üzere bu sokakta toplanmış derme çatma film yazıhaneleri, Vedat Örfi Bengü, Seyfi Havaeri, Memduh Ün, Hüseyin Peyda, Şinasi Özönok, Nuri Akıncı gibi rejisörlerdi"

diye yazmıştır.

Yeşilçam'ın doğuş yıllarının sanatçısı olan Hüseyin Peyda, tamına kırk yıl boyunca oyuncu, yönetmen, yapımcı, senarist olarak sinemamıza hizmet etmiştir. Sinemaya Hüseyin Peyda'nın asistanı olarak başlayan ünlü yönetmen Atif Yılmaz, özellikle Güneydoğu Anadolu seyircisini, başka hiçbir oyuncunun Peyda kadar etkilemediğini söyleyerek, "belki de dünyadaki tek 'bölge oyuncusu' idi" değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca Peyda'nın o dönemdeki şöhretini ve popülerliğini ise "bütün Güneydoğu'nun taptığı kahraman Abdo Bey" (5) diye nitelemiştir. Hüseyin Peyda sinema hayatını en geniş şekilde anlatan hatıralardan biri Atif Yılmaz tarafından yazılmıştır. Çünkü Atif Yılmaz'ı sinemaya kazandıran Peyda'dır.

Peyda, Urfa'nın zengin tarihi, kültürel, sosyal ve folklorik unsurlarından esinlenerek yazdığı senaryolarında bir Doğu egzotizmi yaratmıştır. Halk türkülerinden, peygamber kıssalarından uyarlayarak yarattığı tiplerle halkın gönlünde taht kurmuştur. 1950'lerde kadınların gönlünü kaptırdığı bir jön olmuş. Özellikle "Mezarımı Taştan Oyun" filmindeki Abdo Bey tiplmesiyle şöhreti yakalamış, filmi gişe rekorları kırmıştır. Bu başarısının ardından sinema eleştirmenleri onu Amerikalı oyuncu Valentino'ya benzetmişlerdir. "Yirmili yılların seks sembolü. Resimlerin hareketlenmeye başladığı yıllarda püriten miras, cinsellik konusunda gizemli ve mistik bir mesafeyi gerektirdi. Rodolph Valentino ideal erkek erotizmini simgeliyordu" (6) diye tasvir edilen Valentino'nun Türkiye'deki karşılığı hiç kuşkusuz Hüseyin Peyda'dır. O, bu benzerliğiyle tıpkı Valentino gibi gerek filmlerinin konusu gerek oyunculuğu ile özellikle kadın seyircilerin gönlünde yer yapmıştır.

Onun için Atilla Dorsay; "Ama 1950'lerde kitleleri gerçekten etkileyen ve gerçek anlamda ilk starlarımız sayılan erkek oyuncular, özellikle dört tanesi önemli bunların. Hüseyin Peyda (1922-1990), tam 1950'de 'Söyleyin Anama Ağlamasın' ve hemen ardından 'Mezarımı Taştan

Oyun' filmleriyle, bir tür müziksiz arabesk sinemasının temsilcisi olup çıkıyor ve bu filmlerdeki uzun boylu, hâkim bakışlı, Güneydoğu gerçeklerine bir nebze egzotizm getiren hafif sarışın fiziğiyle, rol aldığı o içler acısı melodramları, kitleler için tam bir boşalma aracı haline getirebiliyor. Peyda'nın özellikle Doğu yörelerimizde uyandırdığı etkiyi yeniden bulabilmek için, sanırım Gencebay, Tayfur ve Tatlıses gibi acılı arabeskçileri beklemek gerekecektir." (7) diye yazmıştır. Sinema kitabı ve dergilerde hakkında birçok yazı kaleme alınır, röportaj yapılır. Sinema dergilerinin kapığında filmlerdeki kostümleriyle yer alır. Çünkü Peyda'yı ilginç ve farklı kılan o doğuya mahsus egzotik kıyafet ve çakmak bakışlarıdır. Giovanni Scognamillo, Türk Sinema Tarihi'nde Peyda için "Suriye'de bir çiftlikte geçen, çocukluk aşkı, suçsuz katil, yasak aşk gibi unsurları kullanan 'Kanlı Feryat'tan sonra Atif Yılmaz Batibeki, gene Hüseyin Peyda için, Anadolu'yu kasıp kavuran ve bir olay yaratan 'Mezarımı Taştan Oyun'u çeviri-

yor. Olay yaratan yönetmenin anlatımı değil, filmin Valentino'yu andıran kahramanı (Hüseyin Peyda), melodramik bir senaryo ve Üftade Kimi'nin tahrik edici dansları" (8) tanımlaması yapar.

Peki Peyda'nın benzetildiği Valentino nasıl biriydi? Atayman'ın yazdığına göre; "Valentino, özellikle başta Amerika olmak üzere Batı dünyasının düşlerinde yaşayan fantastik bir Doğu'nun ürünüydü. Pek dünyalı olmayan bakışları, 20'li yılların ölçüsüne ve beğenisine göre dayanılmaz çekiciliğiyle düşsel evrenlerin, erotik arzuların gerçekleştirebileceği ütopyik bir dünyanın bir yerlerinde yaşıyordu. Dünyanın henüz insan ayağı basmamış vahalarının oluşturduğu ütopya, bu erkek vampin yurduydü sanki. Giyim kuşamında, davranış ve hareketlerinde, özellikle de bakışlarında dışa vuran erotiğin içinde levanten aşk gecelerinin büyüsünü elle tutulur hale getiriyordu. (9) Valentino, kentsoyluların zevklerine göre inceltirilmiş, adapte edilmiş bir 'apaş dansçısı'ydı gerçekte. 23 Ağustos 1926'da bir

apandisit ameliyatının sonucunda hayata gözlerini yumduğunda Batı dünyasının kadınları histeri dalgasına kapılıp canlarını kıymaya kalkmışlardı. Valentino kadınların erkeği”(10) dir. Peyda hakkında yazan bütün sinema otoriteleri iki şey üzerinde özellikle durmuş, “Doğulu” ve “Valentino” vurgusu yapmışlardır.

1950 yılında çekilen filmler ve dikkat çeken isimler üzerinde kronolojik Türk sineması tarihinde Ağâh Özgüç şunları söyler: “Faruk Kenç, Çetin Karamanbey gibi önceki yıllardan gelenlerle birlikte, yeni sinemacılar Orhan M. Arıburnu, Semih Evin, Mehmet Muhtar, Hüseyin Peyda tiyatro egemenliğini bir ölçüde yavaşlatacaklardır.”(11) Nijat Özün Türk Sinema Tarihi (1896-1960) kitabında, “Söyleyin Anama Ağlamasın” filmi ve bu filmdeki Orhan Elçin’in ‘Çeto’ tipi için suluk olarak niteledikten sonra, bu tipi tutturmadığını, bunun sonucu “tipin aksine, acayip giyinişi, Güneydoğu Anadolu’nun ‘exotique’ dekoru içinde Mısır filmlerinden kaçmış birini”(12) andırdığını söyler ve “Mezarımı Taştan Oyun” filminde Hüseyin Peyda’nın oynadığı Abdo Bey karakteri için de “Bir ilkokul öğrencisinin hayal gücünden ileri geçemeyen tutumla bu melodram kahramanının serüvenlerini resimlemeye çalışmıştı”(13) diyerek ardından “filmlerindeki tanıtım yazılarında, oyunculuk ve yapımcılıktan başka rejisör olarak da adı geçmekle birlikte, gerçekte bu filmlerin hemen hepsinin rejisörlüğünü başkaları yapmıştır. Örneğin ‘Söyleyin Anama Ağlamasın’ filminin rejisörü Temel Karamahmut, ‘Mezarımı Taştan Oyun’un rejisörü Atif Yılmaz Batıbeki’dir. Bununla birlikte, yapımdan senaryoya kadar söz sahibi olması filmlerinin tipini kendine göre biçmesi bakımından bunlar yine de birer Örmen Film damgası taşımaktadır”(14) diye yazmıştır.

Aslında Peyda, oyuncu ve yönetmen olarak zirveye çıktığı yıllara baktığımızda döneminin ruhunu yakalamış bir sanatçıdır. Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu bu yıllarda tek parti iktidarının baskıcı, dini hayatı sınırlayıcı uygulamalarından bunalan halkın Demokrat Parti’yi iktidara taşıma-

sı ve bunun sonucu olarak oluşan özgürlük ortamı sinemayı da etkilemiştir. 1950’lerde başlayan özgürlük ortamı, insan hakları ve demokrasi kendine karşı güçleri de yaratmaktaydı. Çok partili siyasal dönemin sembolik ve yüzeysel demokrasisi ve sinemanın fertlere ve topluma istenmeyen mesajları verebilme konusunda önemli bir araç niteliğini taşıması, sansür kanununun kabulüne yol yol açmıştır.(15) Buna rağmen Peyda işte bu süreçte zamanın ruhunu yansıtan filmler yapmaktan çekinmemiştir. “Söyleyin Anama Ağlamasın”, “Mezarımı Taştan Oyun” gibi halk türkülerine, ağıtlara yaslanan filmler ile “Hz. Eyüp”, “Hz. Yahya” gibi sosyal ve dini içerikli filmlere imza atmıştır. Dini konuları ve sosyal adaletsizliği ele alan filmler yıkıcı olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır. Bunlar arasında “Söyleyin Anama Ağlamasın” ve “Âşık Veysel’in Hayatı” adlı filmler toplumdaki sosyal adaletsizlikleri ele aldığı için yasaklanmıştır.(16)

Peyda’nın 1950’lerdeki Arap ve Hint filmlerini anımsatan çıkışının ardından Atif Yılmaz, Yılmaz Güney gibi yönetmenlere geçmekte yol açmıştır. Sanatta bir insanın büyük olabilmesi yol açıcı olmasıyla ölçülür. Bu bağlamda Peyda’nın Yeşilçam Sineması’nda böyle bir rolü de olduğu unutulmamalıdır. Hatta kendinden sonra yolu Yeşilçam’a düşen Urfa sanatçıların dahi önünü açmıştır. Kendinden hemen sonra 60’larda sesiyle şöhret olan Nuri Sesigüzel, 1980’lerde İbrahim Tatlıses, Mahmut Tuncer vs. sanatçılara yol göstermiştir. Örneğin “Mezarımı Taştan Oyun” filmini Nuri Sesigüzel’e vermiş ve yeniden çekmiştir. Filmin büyük bir kısmı bu defa Urfa’da çevrilmiştir. 80’lere gelindiğinde bu defa aynı filmin adını değiştirip döneme uyarlayarak “Seni Yakacaklar” adıyla İbrahim Tatlıses çevirmiştir. Peyda sanat yaşamı boyunca ne Urfa’dan kopabilmiş ne de Urfa sanatçılarından. Urfa onun sinemada tanınmasına vesile olmuş, ama aynı şekilde Urfa’ya takılıp kaldığından yöreselliği ve halk sinemacılığını aşamamıştır. Bu, sanatının belki de en büyük handikabıdır. Kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta bunu

daha açık bir şekilde görebilmek mümkündür. “Şarap, Kadın, Aşk” filmindeki Abdo Bey rolünü çok sevdiğini söyleyen Peyda, nedense bu rolden hiçbir zaman kopamamış, hep benzer kostümler, folklorik unsurlar içinde dönüp durmuştur. 1.70 boyunda, 70 kilo ağırlığında ve 38 numara ayakkabısıyla Peyda, aslında sıradan bir görüntüye sahiptir. Onu jön olarak öne çıkaran unsur, muhteşem gözleri, daha doğrusu bakışlarıdır. Yeşilçam’ın en güzel gözlü erkek oyuncusudur aynı zamanda.

Atilla Dorsay, “O İsimler O Yüzler” adlı kitabında 1950’lerde kitleleri etkileyen ve gerçek anlamda ilk starlarımız sayılan erkek oyuncuların bahsederken, özellikle dört tanesini önemli bulur. Hüseyin Peyda, Eşref Kolçak, Zeki Müren ve Ahmet Mekin’i dört önemli yüz arasında zikreder. Peyda aynı zamanda göz güzeli seçilmiştir. Onun kadınlar üzerinde nedenli tesir bıraktığını anlamak için Atif Yılmaz’ın “Söylemek Güzeldir” hatırasını okumak gerekir. Peyda’yı Yeşilçam jönleri arasına sokan şey, gerçekte gözünün güzelliği, kendine mahsus bakışları, yüzüne Urfalıların değişikle bambaşka bir güzellik

katan şark çıbanı, giydiği kostümler ve çevirdiği filmlerin konularındır. Beyaz perdeye yansıyan görüntüsü, onu Binbir Gece Masallar'ından fırlayıp gelmiş bir Mehmet Şah, yahut Amerikan sessiz sinemasının yürek hoplatan Valentino'su yapmıştır... Yeşilçam'ın en çok dayak yiyen figüranı Süheyl Eğriboz, "Kurtlar Vadisi"nin Polat Alemdar'ını tanımlarken Hüseyin Peyda'ya benzetir ve ardından Peyda'nın kamerada ejderhaya benzediğini söyler. Ayrıca Polat'ın tek taraflı bir jön olduğunu söylerken, aynı zamanda Peyda'nın da tek taraflı bir jön olduğuna vurgu yapmış olur. Doğrudur da. Yukarıda söylediğimiz gibi sinemaya hep yaşadığı topraklardan bakmıştır; ancak Eğriboz, Peyda'nın beyaz perdedeki ejderha görüntüsünün ardından galada seyirci karşına çıktığında büyüünün bozulduğunu da söylemeden geçemez. Aslında bu birçok sinema oyuncusu için söz konusudur. Sinemanın dili, görüntüsü bir insanı veya mekânı bambaşka gösterir. O, sinema yaparken kişiselini fazlasıyla taşımıştır. Örneğin sevdiği renk mordur, çevirdiği bir filmin

adı da "Mor Sevda"dır.

"Hüseyin Peyda tam 40 yıl süren sinema hayatı boyunca Nuri Sesigüzel'den, Seyfettin Sucu'ya İbrahim Tatlıses'ten, Baki Tamer'e Mustafa Dişli'ye kadar sinemayla ilgisi olan bütün Urfalılara pek çok filmde beraber çalışmıştır. 1961 yılından sonra filmlerde karakter oyuncusu olarak rol almaya başlayan Hüseyin Peyda, Türk sinemasının vazgeçilmez karakter oyuncularından birisi olmuştur." (17) Aynı zamanda iyi bir senaryo yazardır da. Birçok filminin senaryosunu kendisi kaleme almıştır. Gerek eğitimi gerek bilgi birikimiyle ölene kadar sinemanın içinde olmuştur. Çok güzel at bindiği bilinir, alaturka müziği sever. Avrupalı yazarlardan Balzac hayranıdır. O modern filmlerde de rolünü başarıyla yapmıştır. Örneğin "Mor Sevda"da Leyla Altın, "Aşk Yarışı"nda Türkan Şoray'la modern bir kompozisyon ortaya koymuş, eleştirmenlerin ve seyircinin takdirini almıştır. (18) 1977 yılında yönettiği "Onu Kötü Vurdular" adlı filmden sonra yönetmenliği bırakan Hüseyin Peyda, mahalli sanatçımız Seyfettin

Sucu'nun oynadığı "Havar" filmi için tekrar kamera arkasına geçmiştir. Kendi şirketi olan Örmene Film adına çektiği bu filmden sonra bir daha film yönetmemiştir. Bekir Yıldız'ın üç ayrı öyküsünden uyarlanan ve yönetmenliğini Süreyya Duru'nun yaptığı, "Kara Çarşaf Gelin" filmdeki oyunuyla, 14. Antalya Film Şenliği'nde (1977) "En başarılı yardımcı erkek oyuncu" seçilmiştir. (19) 1950'den ölüm tarihi olan 1990'a kadar yönettiği 18 filmin dışında komple bir sinemacı olarak 150'den fazla filmde yapımcı, senarist veya oyuncu olarak görev yapan Hüseyin Peyda; 1990 yılında akciğer kanserinden ölmüştür. (20)

Urfalı akademisyen Mehmet Hazar, onun yönetmenliği ve oyunculuğunu "Hüseyin Peyda ve Türk Sinemasındaki Yeri" yazısında şöyle değerlendirir: "1950'lere kadar tiyatrocular ve geçiş dönemi sinemacıların elinden geçen Türk sineması; özellikle tiyatrocular döneminde filmlere seçilen konuların Batı kaynaklı olmalarının yanı sıra sinema dili açısından da son derece dar kalıplar içerisine sıkışmış bir sinemadır ve bu dönemde çekilen filmler, 'beyazperdede seyredilen birer tiyatro oyunu' düzeyinde kalan filmlerdi. Hüseyin Peyda'nın da aralarında bulunduğu 1950 kuşağı ise filmlerine ulusal motifler katmışlar ve daha da önemlisi; kameralarını stüdyolardan gerçek mekânlara çıkararak Türk insanına çevirmişlerdi. Yazık ki Hüseyin Peyda, yönetmen olarak kendine özgü bir sinema dili geliştirememiş ve o dönemde sinemaya başlayan Lütfi Akad, Atif Yılmaz vs. gibi yönetmenler sürekli kendilerini yenileyerek Türk sinemasının ufuklarını açarken, O daha çok oyuncu ve yapımcı olarak sivrirmiştir. Buna rağmen Hüseyin Peyda, beyazperdede çizdiği Anadolu tiplerleriyle insanımıza ayna tutmuş ve sinemayı Anadolu insanına yakınlaştırarak çağdaşlarıyla beraber Türk Sinema tarihindeki yerini almıştır."

Peyda'nın sinema hayatını genelleyecek olursak, 50-60 arası Demokrat Parti'nin iktidarıyla birlikte sinema hayatına atıldığını ve halka yö-

nelik sinema yaptığını görürüz. Bu anlamda Peyda, folklorik unsurları kullanarak halk için sanat yapan sanatçıdır. 70'li yıllarda ise Adalet Partisi iktidara gelmesiyle birlikte bu defa dini filmlere yönelmiştir. Aslında o Türkiye'nin siyasi iniş-çıkışlarıyla birlikte hareket eden çağının tanıdığı bir sinemacıdır. 1970'lerde Türkiye'de gerek İslamcılık, sola karşı sağ ve dini partilerin yeni yeni varlık gösterdiği yıllardır. Bu dönemde bir halk sinemacısı olan Muharrem Gürses, çektiği Hz. İbrahim, Nemrut gibi dini filmlerle halka ulaşırken, aynı şekilde Hüseyin Peyda da Hz. Eyüp'ün Sabrı, Rabia, Veysel Karani gibi filmler çekerek halk sinemacılığını devam ettirir. Bu dönemde Muharrem Gürses kadar etkili olmadığını, dini filmler yapmasına karşın bir dil geliştiremediğini görürüz. Oysa bu dönemde Yücel Çakmaklı "Milli Sinema" ile çıkmış, dini hayatı konu alan filmleriyle kendine mahsus bir sinema dili oluşturmuştur.

Aslında Peyda'nın dini filmler çekmesi iki yönden önemlidir. Birincisi Peygamberler şehri olarak sıfatlandırılan Urfa'da doğmuş ve peygamber kıssalarıyla büyümüş olması, diğeri şehrinin dini filmlere mekân olması bağlamında eşsiz bir imkân sunmasıdır. Peyda bu iki imkânı kullanarak bu dönemde birçok dini filme imza atmıştır. Peyda'nın dini filmlerle Yeşilçam'da sinemasal bir dil oluşturmamasının bir başka nedeni de çektiği dini filmleri geleneksel ve folklorik olarak halka yönelik yapması ve dini bilgilerinin zayıf olmasıdır. İdeolojik ayrışma ve çatışmaların yoğun olduğu bir dönemde onun çektiği dini filmler suya sabuna dokunmayan bir niteliktedir. Döneminin ideolojik söyleminin dışında filmler çektiğinden dolayı dikkat çekmemiştir. Bir halk sinemacısı olarak dini derinliği olmayan, geleneksel dini anlayış çemberini kıramayan filmleri yalnızca vizyona girdiği dönemde izlenmiş, sonrasında unutulup gitmiştir. Onun 1950'ler-

den 80'lere kadar çektiği ve oynadığı filmler, ortaya koyduğu karakterlerle hep kendini tekrarlamıştır. Peyda'nın bir filmini izleyen kişi, diğer filmlerinin nasıl olacağını pekâlâ tahmin edebilir. Hatta sahne ve kostümler dahi aynıdır. Oysa sinema tekrarı kabul etmeyen, yeni üslup ve dil arayışını mecbur kılan bir sanattır. Çünkü kendini tekrara düşüğünde oyuncularının yüzünü eskitir. Bütün bunlara karşın Peyda, Türk sinemasında bir dönem fırtınalar estirmiş bir jön olarak adı her zaman anılacaktır. 31 Temmuz 1990 yılında İstanbul'da vefat eden Peyda'nın, genelde Türk, özelde Urfa sinemasında oyunculuğu ve ilkleri gerçekleştirmesi bağlamında önemli ve özel bir yeri vardır.

SONNOTLAR

- 1) Bir defasında çadır sinemasında, perdeye yansıyan atlıların seyircilerin üzerine doğru geldiğini gören seyircilerden biri korkup, "atlar üzerimize geliyor, kaçın lan kaçın!" diye bağırması üzerine seyirciler korkup bir anda dışarı kaçmış ve ardından oluşan izdihamdan dolayı çadır yıkılmıştır.
- 2) Eski Halk Evi Binası
- 3) Mehmet Kurtoğlu, Kültür Şehri Urfa, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2006, sh. 328-33.
- 4) Veysel Atayman, Rudolf Valentino, 'yu tanımlarken "özellikle başta Amerika olmak üzere Batı dünyasının düşlerinde yaşayan fantastik bir Doğu'nun ürünüydü. Pek dünyalı olmayan bakışları, 20'li yılların ölçülerine ve beğenisine göre dayanılmaz çekiciliği ve o günlerin kameralarını çatlatan fotojenikliğiyle düşsel evrenlerin, erotik arzuların gerçekleştirilebileceği ütopyik bir dünyanın bir yerlerinde yaşıyordu. Dünyanın henüz insan ayağı basmamış vahalarının oluşturduğu ütopya, bu erkek vampin yurduydum sanki. Giyim kuşamında, davranış ve hareketlerinde, özellikle bakışlarında dışa vuran erotiğin içinde levanten aşk gecelerinin büyüsunü elle tutulur hale getiriyordu" diye yazar. Gerçekten de Peyda, filmlerinde tıpkı Valentino gibi giyimi-kuşamı ve özellikle bakışlarıyla-Yeşilçam'ın en güzel gözlü oyuncusu olduğu unutulmamalıdır- Doğulu masalımsı erkeği sembolize ediyordu. Bir yandan ağa-bey tiplmesiyle gücü, diğer yandan Hint-Arap karışımı kostümleriyle gizemli bir karaktere bürünüyor, 50'li yılların salon artistlerinden farklı bir oyunculuk ortaya koyuyordu. Valentino için "hiçbir erkek kadınlara Valentino kadar çekici gelmemiştir" denilmiştir. Peyda da beyazperdede görüldüğünde aynı etkiyi yaratmış olmalı ki, Söyleyin Anama Ağlamasın ve Mezarımı Taştan Oyun filmleriyle kapı pencere kırdırılmış, seyirciyi arkasından sürüklemiştir.
- 5) Atif Yılmaz, age. sh. 66
- 6) Sinema Dergisi, Sayı 43, Temmuz Ağustos, İstanbul, 1998.
- 7) Atilla Dorsay, O İsimler O Yüzler, 169 Varlık Yay. İstanbul, 1991, Sh.168.
- 8) Giovanni Scognamiglio, Türk Sinema Tarihi, 1. Cilt, Metis Yayınları, İstanbul 1987.
- 9) Veysel Atayman, Başlangıçtan Günümüze Duygu Aşk Filmleri, Bilgi Yay., İstanbul, 1995, sh. 82.
- 10) Veysel Atayman, age. sh. 84, 85.
- 11) Agâh Özgüç, Kronolojik Türk sinema Tarihi 1914-1988, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İstanbul, 2000, sh.19,
- 12) Nijat Özün, Türk Sinema Tarihi, Doruk Yay. 2010, sh.168.
- 13) Nijat Özün, age. sh. 168.
- 14) Nijat Özün, age. sh. 168.
- 15) Ahsen Yalvaç, Türk Sinemasında Arabesk, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013, sh. 22.
- 16) Ahsen Yalvaç, age. sh. 22.
- 17) Mehmet Hazar, Hüseyin Peyda ve Türk Sinemasındaki Yeri, Harran Dergisi, Sayı 44, Urfa, 1993
- 18) Sezai Solleli, Ses Dergisi, İstanbul, 9 Mart 1963, sf. 10-11.
- 19) Şenlik Jürisi şu isimlerden oluşuyordu: Oktay Akbal, Osman Aydın, Önder Aydın, Ahmet Gönen, Selim İleri, Onat Kutlar, Özdemir Nutku, M. Tali Öngören, Kami Suveren, Tunca Yönder, Kamuran Yüce.
- 20) Mehmet Hazar, "Hüseyin Peyda ve Türk Sineması

TRT Tarafından 2019 Yılında Şanlıurfa'da Yapılan Türkü, Uzun Hava Ve Oyun Havaları Derleme Çalışmaları

(1. Bölüm)

Abuzer AKBİYİK
Halk Kültürü Araştırmacısı

Sabri SABUNCU
TRT Türkü Koordinatörü-Yapımcı

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DERLEME ÇALIŞMALARI

Şanlıurfa'da geçmişten günümüze, kurumsal ve şahsi olarak birkaç kez türkü, uzun hava ve oyun havaları derleme çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar özetle şöyledir:

1926 yılında Dârü'l-Elhân heyetinin yaptığı çalışma Şanlıurfa'da kurumsal olarak yapılan ilk derme çalışmasıdır. 31 Temmuz 1926 tarihinde Şanlıurfa'ya Yusuf Ziya Demircioğlu, Rauf Yekta, Dürrî ve Ekrem Besim beyler gelmişler ve yaptıkları derlemeleri Anadolu Halk Şarkıları" ismi ile defterler halinde türkü sözleri ve notaları ile Osmanlıca olarak yayınlamışlardır. Urfa türkülerinden 37 ade-din sözleri ve notaları 5, 6, 7 ve 13. defterde yayınlanmıştır.

1938 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı'nın yaptığı derleme çalışması Şanlıurfa'da kurumsal olarak yapılan ikinci derleme çalışmasıdır. Ulvi Cemal Erkin'in başkanlığında Muzaffer Sarısöz'in katılımı ile bu derleme çalışmasında Mehmet Sağlamkol (Kurrik Mahey) Mehmet Bardakçı, Mehmet Küçüksüsülü, Kavalcı Ramazan, Hafız Nuri Başaran, Hâkim Ercan, Kavalcı Ramazan, Mehmet Çelik, Bekir Kaynak, Tahir Oturan (Mukim Tahir), Karaköprülü İsmail (Aksoy), Nusret Ergün, Fehmi Tor-kan, Bayan Saniye, Şükrü Çadircı, Kadir Yılmaz, B. Gürses, Hüseyin Simitçi'den türkü, hoyrat ve oyun havaları derlenmiştir.

1976 yılında Şanlıurfa'da yapılan üçüncü kurumsal derleme çalışması Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi (MİFAD) tarafından yapılan çalışmadır. Yaşar Doruk başkanlığında yapılan bu derleme çalışmasında kaynak kişiler Mahmut Güzelgöz (Tenekeci Mahmut), Bakır Yurt-

sever (Bekçi Bakır), Abdullah Balak ve Ahmet Alaybeyi'nden derleme yapılmıştır.

Kurumsal derleme çalışmalarının yanında ses ve saz sanatçısı, araştırmacı kişilerin yaptığı derleme çalışmaları vardır. Osman Özsoy (Bandocu Osman), Selahattin Atabay, Prof. Dr. İlhan Başgöz, Fikret Otyam, Fatih Yükselmiş, Emin Ergin, Bedri Alpay, Mehmet Özbek, Necati Aydın, Halil Altıngöz, Bakır Karadağlı, Halil Atılğan, Emin Turgay, Ahmet Yamacı, İzzet Altınmeşe, Nida Tüfekçi, Muzaffer Sarısözen, Ahmet Bayram, Prof. Dr. Hüseyin Akpınar, Hüseyin Yeşilgöz, Osman Güzelgöz, Abuzer Akbiyik, Salih Turhan, Kubilay Dökmetaş ve S. Sabri Kürkçüoğlu'nun yaptığı derleme çalışmaları bulunmaktadır. Ayrıca 1991 yılından itibaren Şanlıurfa DTHM korosunun yaptığı derleme çalışmalarını sayabiliriz.

2019 YILI TRT ŞANLIURFA DERLEMELERİ

Şanlıurfa Derleme çalışmaları, TRT Genel Müdürlüğü Müzik Dairesi Başkanlığı Türk Halk Müziği Derleme Projesi kapsamında 25.09.2019-06.10.2019 tarihleri arasında, yapılmıştır. Merdan Güven, Sabri Sabuncu, Abuzer Akbiyik, S. Sabri Kürkçüoğlu, Münevver Özdemir, Dünya Tekin, Ayşe Koyuncu, Nurettin Zorlu ve Tolga Çelikten oluşan derleme ekibi, Şanlıurfa Valisi Abdullah Erin ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanını ziyaret ederek çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. 12 gün süren derleme çalışmasında toplam 316 Türkü, uzun hava ve oyun havası derlenmiştir. Derleme çalışması, Şanlıurfa merkezinde, Birecik, Hilvan, Siverek ilçelerinde ve Kısas Beldesi'nde gerçekleştirilmiştir. Derleme esna-

sında ses ve görüntü kaydı yapılmış, fotoğraf çekilmiştir. Derleme ile ilgili dokümanlar TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'na teslim edilmiştir.

Şanlıurfa'da yapılan derleme çalışmaları, İstanbul Televizyonu tarafından kamera kaydına alınmış ve "Miras Anadolu Ezgileri" ismi ile belgesel film haline getirilmiştir. Belgesel Film "Miras, Anadolu Ezgileri" ismi ile 14.09.2021 günü 12.15'te TRT Müzik kanalında yayınlanmıştır. Belgesel filmi hazırlayanlar Yapım-Yönetim Ümmuhan Çetin, Yardımcı Yönetmen Sevinç Demirkaya, Kamera Orhan Yaşar, Ferhat Parlak, Uçan Kamera İlhan Arga, Kamera Asistanı İsa Aydın, Ses Kayıt Sami Demir, Metin Yazarı Nilgün Yavuz, Seslendiren Tülay Tüzün, Seslendirme Kayıt Gökçe Bektaş, Kurgu Büşra Gökpınar, Mehmet Şamil Yılmaz, Altyazı Ebru Öztürk, Jenerik Arif Aydın, Renk Düzenleme Fahri Ünal'dan oluşmuştur.

Derleme çalışması pek çok gazete ve internet sitesinde haber olarak yer almıştır. Derleme ekibi Edessa TV televizyonunda Ömer Ağ'ın hazırladığı Panorama programına katılarak Şanlıurfa derleme çalışmasının içeriği ve önemi hakkında bilgiler vermiştir.

Şanlıurfa Derleme çalışmasında, derleme ekibi 9 kişi, belgesel ekibi 15 kişi, kaynak kişi, ses sanatçısı, bestekar, araştırmacı 27 kişi, Der-gah Tasavvuf Gurubu 4 kişi, Urfa Ahengi Gurubu 11 Kişi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Gurubu 7 Kişi, Birecik Esnaf Sıra Gurubu 10 kişi, Mehmet Nacak Gurubu 6 kişi, Fevzi Özkaya ve arkadaşları 9 kişi, Halk Oyunları Ekibi 17 kişi, kurum yetkilileri 5 kişi olmak üzere, toplam 120 kişi görev almıştır.

Fotoğraf 1) TRT Derleme Ekibinin Şanlıurfa Valisini ziyareti.
Soldan Sağa; Ayşe Koyinci, Dünya Tekin, S. Sabri Kürkçüoğlu, Şanlıurfa Valisi Abdullah Erin, Sabri Sabuncu,
Münevver Özdemir, Abuzer Akbıyık, Nurettin Zorlu, Tolga Çelik

TRT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI “TÜRK HALK MÜZİĞİ DERLEME PROJESİ” Kapsamında Şanlıurfa'da Yapılan Derleme Gezisi

Derleme Tarihi: 25.09.2019-06.10.2019

Derleme Ekibi:

- Merdan Güven (TRT Ankara Radyosu Müdürü)
- Sabri Sabuncu (TRT Ankara Radyosu TRT Türkü Koordinatörü-Yapımcı)
- Abuzer Akbıyık (Araştırmacı-Yazar, Danışman)
- S. Sabri Kürkçüoğlu (Harran Üniversitesi Öğretim Görevlisi-Şehir Kültürü Araştırmacısı)
- Münevver Özdemir (TRT İstanbul Radyosu Ses Sanatçısı)
- Dünya Tekin (TRT İstanbul Radyosu Ses Sanatçısı)
- Ayşe Koyinci (TRT Ankara Radyosu Ses Teknisyeni)
- Nurettin Zorlu (TRT Kameramanı)
- Tolga Çelik (TRT Kameramanı)

Fotoğraf 2) Derleme ekibi, Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Zeynel Abidin Beyazgül ile birlikte.

Fotoğraf 5) Kaynak Kişi Bedirhan Kırmızı ile derleme çalışması

Fotoğraf 6) Sait Küçük ile Derleme çalışması

Fotoğraf 7) Fuat Kürkçüoğlu'ndan derleme yapılırken

Fotoğraf 8) Musa Kaldı, Münevver Özdemir, Dünya Tekin, Ayşe Koyuncu, Abuzer Akbıyık

26 Eylül 2019-05 Ekim 2019 Tarihleri Arası Şanlıurfa Derleme Gezisinde Derleme Yapılan Kaynak Kişiler Ve Derlenen Türküler:

1. Gün: 26 Eylül 2019 Şanlıurfa-Merkez

BEDİRHAN KIRMIZI (26.09.2019)

- 1-AI Yeşil Dökün Anneler
- 2-Ne Deyim Yar İncidir
- 3-Beni Candan Usandırdı
- 4-Yeşil Başlı Telli Turnam
- 5-Derya Kenarında Balam Koyunlar Kuzlar (Su)
- 6-Gül Yüzün Dönme Benden
- 7-Atıma Verdiler Sarı Samanı
- 8-Turnamın Kanadı AI Yeşil Telden
- 9-Sevdiğim Acı Bana

MEHMET SAİT KÜÇÜK (26.09.2019)

- 1-Ölürsem Aşk Şehidiyim
- 2-Bu Ne Güzel Bir Düğün
- 3-Deli Gönül Yarsız Olmaz
- 4-Hasret Kaldım
- 5-Bülbül Kondu Sazıma
- 6-Acılarım Diner Belki
- 7-Kanıma Karıştın Söküp Atamam
- 8-Kına Koyun Sahana
- 9-Ağa Kızı
- 10-Aşk Değil Sanki Tufan
- 11-Harran Ovası

- 12-Her Günüm Kara Benim
- 13-Diyardan Diyara Beni Atsınlar
- 14-Gurbet Yollarında Akşam
- 15-Yarım Gözlerin Ceylana Benzer
- 16-Kuşumsun Taklacı Kuşum
- 17-Were Leylo

2. Gün: 27 Eylül 2019 Şanlıurfa-Merkez

MAHMUT FUAT KÜRKCÜOĞLU (27.09.2019)

- (Bağlamayı çalan: Fevzi Özkaya)
- 1-Bohça Kolunda Döner Hamamdan
  - 2-Ağam Nasıl Edem
  - 3-Evleri Mehle Başı
  - 4-Yar Acep Şimdi Nerdedir
  - 5-Düzüm Düzüm (Ceyranım)
  - 6-Kanad Ağlar Od Ağlar
  - 7-Çinim Düştü
  - 8-Bu Dağlar Ulu Dağlar
  - 9-Karanfil Esti Nedim (Oy Nedim)
  - 10-Datlı Dilim Var
  - 11-Mehlemizde Karı Var (Bizde Daha Neler Var)
  - 12-Ağe Hoş Geldi
  - 13-Ey Hamamcı
  - 14-Sıra Gecesi

Fotoğraf 11-Şair ve Bestekâr M. Fuat Kürkçüoğlu'ndan derleme yapılırken

Fotoğraf 10) Mustafa Hallaç (Ritim), Nurettin Güler ve Hüseyin Canlı (Keman) fasıl esnasında

- 15-Çiğköfteyi Kim Yoğurdu
- 16-Karşımda Oturanlar

MUSA KALDI (27.09.2019)

- 1-Urfa'nın Paşabağcı
- 2-Urfa Sıra Gecesi
- 3-Yüzsüz Olanlara Yüz Suyu Döktüm
- 4-Değirmenci
- 5-Ne Zamana Kaldık Usta
- 6-Zalim Hudutlar
- 7-Harran Güzeli
- 8-Menengiç Kahvesi
- 9-Gel Bana Biraz
- 10-Elâziğ Kürsü Başı
- 11-Kışlanın Önünde (Urfa Kurtuluş Türküsü)
- 12-Sefer Emri Geldi (Çanakkale Şehitlerine Ağıt)
- 13-Süvari Kışlası (Yemen Destanı)
- 14-Sarıkamış Ağıtı

FEVZİ ÖZKAYA VE ARKADAŞLARI MÜZİK EKİBİ (27.09.2019)

Şanlıurfa'nın güney-batısındaki dağlarda pek çok tabii veya oyularak oluşturulmuş mağara bulunmaktadır. Öteden beri bilhassa yazın bu mağaralar restore edilerek, mesire yeri, yayla evi gibi kullanılmaktadır. Büyüklerimizin anlattığına göre, yazı çok sıcak geçen aylarda burada günlerce yatıya kalındığı da olmuştur. Bu mağaraların bir kısmı müzik seven bazı arkadaş grupları tarafından kiralanarak, yazın ön tarafında, kışın ise mağaranın içinde belirledikleri günlerde buluşup sohbet edip müzik icra etmektedirler

Derleme ekibi, bu ortamda icra edilen müzik faslını tespit etmek üzere, Kanlı Mağara bitişiğindeki mağarayı restore edip hafta sonlarında arkadaşları ile bir araya gelerek sohbet, muhabbet ve müzik icra eden Fevzi Özkaya ve arkadaşlarının misafiri oldu. İcra edilen müzik faslına katıldı. Gece boyunca, müzisyenler tarafından makam geleneği içinde icra edilen, türkü, ilahi ve uzun havalar, ses ve görüntülü kaydedildi.

Müzik faslında yer alanlar; Fevzi Özkaya (Bağlama), Hüseyin Canlı (Keman), Mustafa Hallaç (Ritim), Nurettin Güler (Ritm), Mehmet Efe (Kanun), Mustafa Kirişçioğlu (Tambur), Yılmaz Kurdoğlu (Ritim), Ahmet Özkaya (Ud), Müslüm Özkaya (Bağlama) Misafir, Bayram Büyükoruç (Bestekâr), Mehmet Fuat Kürkçüoğlu (Bestekâr), Sıra Gecesi ve Dağ Yatısı hakkında konuşma: Abuzer Akbıyık

Hicaz Faslı

- 1-Urfa Hicaz Gezinti (Anonim)
- 2-Urfa'nın Etrafı Dumanlı Dağlar (Koro) (Anonim)
- 3-Alaydım Elin Elime (Koro) (Anonim)
- 4-Ahu Gözlüm Gene (Yine) Senden Ayryam (Koro)
- 5-Garip Bir Kuştu Gönüm (Koro) (Anonim)
- 6-Daldalanım (Hoyrat) (Fevzi Özkaya) (Anonim)
- 7-Mektubun Gelmez Yârin
- 8-Urfa Divanı
- 9-Arap Atı Gibi Sallar Başını (Koro) (Anonim)
- 10-Şafak Söktü Yine Sunam Uyanmaz (Koro)
- 11-Yeşil Ördek Gibi Daldım Göllere (Anonim)
- 12-Aldanma Gönül Devlet-i İkbale Güvenme (Gazel)
- 13-Dilden Dile Geziyor
- 14-Kalemi Kaşta Koydun Eminem (Koro)
- 15-Ömrüm Bin Yıl Da Olsa Dünyanın İşi Bitmez (Koro)
- 16-Tamburam Rebap Oldu
- 17-Dolan Göz (Uh)
- 18-İbrahimi Gezinti
- 19-Evlerinin Önü Yonca
- 20-Garibim
- 21-Olmaz Olmaz
- 22-Bohça Kolunda
- 23-Evlerinin Önü Kavak/Mamoş (Münever Özdemir)
- 24-Kanlı Mağara Hikayesi (Abuzer Akbıyık)

BAYRAM BÜYÜKORUÇ (27.09.2019)

- 1-Yavrum/Bakmalara Doyamazdım
- 2-Gül Dubare
3. Gün: 28 Eylül 2019 Şanlıurfa-Merkez

Fotoğraf 12) Folklor Araştırmacısı-Yazar S. Sabri Kürkçüoğlu'ndan derleme yapılırken

Fotoğraf 13) Şair ve Bestekar Musa Kaldı'dan derleme yapılırken

M. FUAT KÜRKÇÜOĞLU (28.09.2019)

- 1-Keklik Çağıldar Dağında
- 2-Seni Gördüm Düğünde (Urfa'nın Yıldızı)
- 3-Yarım Yarım
- 4-Sevdim Bir Zalim
- 5-Sen Urfalısan
- 6-Oy Harputlu
- 7-Elaziz'e
- 8-Bağırında Sevda Yarası
- 9-Keklik Öter Ceylan Gezer Dağında
- 10-Bu Dağın Adı Tek Tek (Gülüm Eliye Sağlık)
- 11-Ziyan Oldum Ben
- 12-Urfa'nın Yolları Dar
- 13-Urfa Bugün Bir Bambaşka
- 14-Pambıhlı Şekerem
- 15-Kuyun İpi Dolanık
- 16-Hazreti Yusuf
- 17-Malatya Altı Göldür
- 18-Hey Can Malatya

S. SABRİ KÜRKÇÜOĞLU (28.09.2019)

Geçmişten Günümüze Şanlıurfa Derlemeleri Hakkında Konuşma

MUSA KALDI (28.09.2019)

- 1-Balıkligöl
- 2-Eğer Hakkı Bilmez İsen
- 3-Siverek'e Bahar Geldi Yaz Geldi

- 4-Gel Gidek Harput'a
- 5-Sevdiğimi Sorarsan Urfalıdır Urfalı
- 6-Aşkim Siverek
- 7-Siverek İl Oluyor
- 8-Berdel
- 9-Nemrut Güzeli
- 10-Elâzığ'da Bir Yar Sevdim
- 11-Dostlarım Nerde
- 12-Mezarımı Yapın Urfa Taşından (Uzun Hava)
- 13-Gül Menem
- 14-Hele Bakın Şu Urfalı Güzele
- 15-Gurbette Kalmışım
- 16-O Dağlar Ah Od Ağlar
- 17-Yarem İçten Kaniyor
- 18-Bir Ömür Geçirdik Nefis Peşinde
- 19-Aşkınla Derbederim
- 20-Yeter Bekletme Beni
- 21-Hacela
- 22-Kara Taştır Siverek'in Evleri
- 23-Onbeş Altın Çok Para
- 24-Beri Gel
- 25-Bizden Değildir
- 26-Görmedim Böyle Seveni
- 27-Nolaydım Ben Yar Nolaydım
- 28-Düştüm Bir Zalime Candan Usandım
- 29-Serzeniş
- 30-Kader Utansın
- 31-Çağırın Anam Gelsin (Uzun Hava)
- 32-Köşe Başında

Fotoğraf 14) Folklor Araştırmacısı ve Bestekar Abuzer Akbiyik'tan derleme yapılırken

Fotoğraf 15) Saz sanatçısı, Kaynak Kişi Akif Çekirge'den derleme yapılırken

4. Gün: 29 Eylül 2019 Şanlıurfa-Merkez

ABUZER AKBIYIK (29.09.2019)

Bağlama: Yunus Gümüşkolan

- 1-Urfalı Yar Urfalı
- 2-Yârim Senin Gülden Harmanın Var Mı?
- 3-Hele Bakın Şu Urfalı Güzele
- 4-Resmini Astım Duvara

AKİF ÇEKİRGE (29.09.2019)

- 1-Evlerinde Var Badiya
- 2-Aysel Kalkmış Oyuna
- 3-Urfalıyam Derdim Çoktur (Sürme Beni)
- 4-Akif Beni Çaydan Geçir
- 5-Karakoyun Direkli

İSMAİL BADILLI VE AHMET BADILLI (29.09.2019)

(Bağlama: Akif Çekirge)

- 1-Kurtuluş Yok Azrail'in Elinden
- 2-Yaralıdır Deli Gönüm Yaralı
- 3-Eşarbi Uçtu Baştan (Eminem)
- 4-Ağlarım İçin İçin
- 5-Beni Kötü Vurdun Felek
- 6-Atam
- 7-Halime
- 8-İğne Attım Tarlaya
- 9-Siyah Saçlar Yan Olur (Sevim)

- 10-Evleri Tetirbeli (Ahmet Badıllı)
- 11-Zalim Felek (Ahmet Badıllı)
- 12-Askerem Aney (Ahmet Badıllı)
- 13-Koyunlar Kuzulayanda (UH)
- 14-LeWaye

MEHMET GÜZELGÖZ (29.09.2019)

- 1-Layık Mı Bu Hicran (Gazel)
- 2-Ağarmış Saçların (Gazel)
- 3-Baba Bugün Gel Beni Bir Hal Eyle
- 4-Ufulunla Ciğer Parem (Gazel)
- 5-Anne Benim Babam Yok Mu

MÜNEWER ÖZDEMİR (29.09.2019)

(Bağlama: Akif Çekirge)

- 1-Bahçada Nar Ağacı
- 2-Züleyha
- 3-Gel Gel Kaçma
- 4-Sana Eyvallah
- 5-Küller Başına Ayno
- 6-Mahizer
- 7-Çiçekler Derlemişem
- 8-Gölge Etme Başka İhsan İstemem
- 9-Harran
- 10-Gözelim Dünya Gözeli
- 11-Ahu Ceyran Mıdır
- 12-Men Çerçiyem
- 13-Hala Hala Hey

Fotoğraf 16) Ses Sanatçısı, Bestekar İsmail Badıllı ve Ahmet Badıllı derleme ekibi ile

Fotoğraf 17) Gazelhan, Kaynak Kişi Mehmet Güzelgöz'den deleme yapılırken

Fotoğraf 18) Ses Sanatçısı Münewver Özdemir, babası Sanatçı ve Bestekar Çetin Özdemir'in eserlerini seslendirirken

Fotoğraf 19) Saz Ve Ses Sanatçısı, Kaynak Kişi Mehmet Nacık ve Sıra Gecesi Gurubu Derleme Ekibi İle

Resim 20-Ses Sanatçısı, Kaynak Kişi, Udi Mercan Özkan'dan derleme yapılırken

Fotoğraf 21) Ses Sanatçısı Ve Kaynak Kişi Mustafa Taşçı Derleme Ekibi ile Birlikte

5. Gün 30 Eylül 2019 Şanlıurfa-Merkez

MEHMET NACAK YÖRE EKİBİ (30.09.2019)

Mehmet Nacak (Bağlama-Ses), İmam Bakır Ergin (Ses), Naci Yoluk (Cümbüş-Ses), Abdülkadir Karakuş (Ney-Kaval-Ses), Ali Ergin (Ritm-Ses), Hasan Kakiş (Ritm)

- 1-Dağlar Baş Kışladı
- 2-Ayaklar Altının Turabıyam Ben
- 3-Kız Demedim Dul Demedim
- 4-Ömrüm Bin Yıl Olsa
- 5-Kifte Başımın Tacı
- 6-Nüş Etmediğin Dehrde Peymane Mi Kaldı (Gazel)
- 7-Kınfır Bedreng Olur
- 8-Neden Küskün Bakıyorsun Allı Gelin
- 9-Felek Hançeri Almış Eline
- 10-Allı Gelin
- 11-Dünyaya Geldim Gülmedim/Talan Oldu (İmam Bakır Ergin)
- 12-Hicaz-Hüseyini Gezinti

6. Gün 01 Ekim 2019 Şanlıurfa-Merkez

MERCAN ÖZKAN (01.10.2019)

- 1-Bülbül Sesin Neden Acı
- 2-Kınfır Bedreng Olur
- 3-Marhamam Düştü Suya
- 4-Geldim Gelinlik Çağa
- 5-Çamlicanın Taşları
- 6-Aşkı Ebedidir Erecek Sanma Zevale (Gazel)
- 7-Yanıp Bir Ruhsare Çerağan Olduğun Var Mı (Gazel)
- 8-Urfa Gözel Dolu Ceylan
- 9-Güller Sümbüller Öter Bülbüller
- 10-Elhamdüllillah Mürşid
- 11-İlham İle Dün Gece Ben Seyrettim Muhammedi
- 12-Yar Yüreğim Yar
- 13-Urfa Dağlarında Gezdiğim Çağlar
- 14-Kalemi Kaşta Koydun
- 15-Ali Almış Sancağını Eline

16-Ne Gam Yersin Be Hey Aşi Günahkâr

17-Acep Ol Ruhları Gül Dide-i Hünum Göremi (Gazel)

18-Hak Şerleri Heyr Eyler

19-Ey Dide Nedir

20-Gam-ı Aşkınla Ehvâlim Perişan Oldu (Gazel)

Resim 20-Ses Sanatçısı, Kaynak Kişi, Udi Mercan Özkan'dan derleme yapılırken

MUSTAFA TAŞÇI (01.10.2019)

- 1-Kara Üzüm Habbesi
- 2-Doldur Kardaş İçelim
- 3-Berde (Bir Saçı Leyla)
- 4-Bir Bahar Akşamı Ben Rastladım
- 5-Karşı Dağda Talan Var
- 6-Bu Sevda Öyle Bir Sevdadır
- 7-Viranşehir Yollarında
- 8-Suade (Dalal)
- 9-Ele Delune
- ...
2. Bölüm devam edecek...

Fotoğraf 9) Mağarada Müzik faslı. Soldan sağa Hüseyin Canlı, Fevzi Özkaya, Bayram Büyükoruç, M.F uat Kürkçüoğlu, Mehmet Efe, Mustafa Kirişçioğlu, Sabri Sabuncu, Abuzer Akbıyık

Urfalı Bestekârlar: 38 Mehmet Ziya DEMİRBAŞ

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Sosyal Bilimler MYO.
sabriharran@hotmail.com

1974 yılında Urfa Merkez Eyyübiye Mahallesi'nde doğdu. Babasının adı Suphi, Annesinin adı Gülizar'dır. 11 kardeşlidir. Kardeşlerinden İsmail ve Harun da müzikle ilgilenmektedir. 1 erkek 5 kız çocuğu bulunmaktadır.

Yavuz Selim İlkokulu'ndan sonra liseyi açıktan bitirdi. İlk öğretimden sonra 1987-1990 yılları arasında Hz. İbrahim Halilullah Kültür ve Eğitim Vakfı'nın hafızlık eğitiminde Yaşar Şekerci ve Ramazan Demirci hocalardan hafızlık eğitimi aldı.

Mahalli kasetleri dinleyerek musikiye ilgi duydu. Akif (Hoca) Baybostancı (1940-2011) ve Mehmet Şevki (Hafız) Altıngöz (1941-2018)'den musiki meşk etti.

1990-2000 yılları arasında arkadaşları Mustafa Yeşildağ ve Hayati Baybostancı ile birlikte mevlithanlık yaptı.

2000 yılından itibaren Şanlıurfa Belediyesi'nde çalışmaya başladı. 2007 yılında Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Konservatuvar Müdürlü-

ğü'nde görevlendirildi. 2012 yılından sonra Konservatuvar Müdürlüğü bünyesinde "Urfa Ahengi Müzik Topluluğu"nda yer aldı. Urfa Ahengi Topluluğu'nda bugüne kadar Şef İsmail Al-

tingöz (ud), Necati Aydınli (bağlama), Reşit Zorluer (ses), Mehmet Nacak (ses-bağlama), Abdurrahman Boydağ (ritim), Kalender Yorgun (bağlama), Şih Müslüm Yavuk (kanun), Ra-

mazan Keser (klarnet), İ. Halil Karakuş (ritim), M. Ali Aslan (davul), Mehmet Aslan (zurna), Cumali Yolaçan (ses), Mustafa Büyükgürses (ses) Osman Devocioğlu (keman), Hasan Alışkan (keman) yer almışlardır.

Emekli Müezzin Şih İbrahim Karataş'ın da (1928-2016) bir süre dahil olduğu Grup Dergâh'ta da uzun süredir musiki icra etmektedir. 2007 yılından bugüne devam eden Grup Dergâh halen M. Ziya Demirbaş, Ahmet Bahadır Canbaz ve İsmail Demirbaş'tan oluşmaktadır. Grup Dergâh Almanya'nın birçok şehrinde, Yunanistan'da ve İran'da konserler vermiştir. Yurtiçinde de birçok konser icra etmiştir. Türkiye'de ulusal TV kanallarının hemen hepsinde program yapan Grup Dergâh 2011 yılında Dubai Devlet Televizyonu'nun

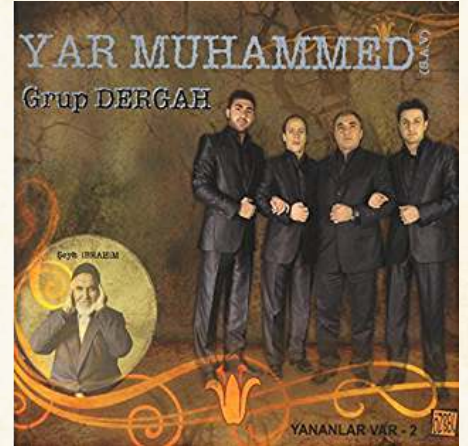

davetine Türkiye'yi temsilen katılarak program yapmıştır.

Grup Dergâh'ın 2007 yılından bugüne Özbek Yapım (M.Reşit Özbek) tarafından 9 CD albümü yayınlanmıştır. Ayrıca Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yayını olarak seslendirdikleri "Şanlıurfa Tasavvuf Müziği" CD albümleri yayınlanmıştır. Cd'lerden bir tanesi Malatya Darendeli Hulusi Hz.'leri Vakfına, bir tanesi Niğde Bor Kuddusi Vakfına yapılmıştır. Şanlıurfa'nın köylerinde Kürtçe olarak okunan Çanakkale Destanı'nı arkadaşlarıyla bir proje kapsamında derleyerek yeniden düzenlemiş ve seslendirmiştir.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Konservatuarı bünyesinde Şanlıurfa'da okunan ilahi (çifte) ve gazelleri gençlere öğretmektedir.

Hafız Mehmet Ziya Demirbaş'ın bir kısmının güftesi de kendisine ait 50'ye yakın ilahi formunda bestesi bulunmaktadır. Sakin Terki Edepten, Hep Birlikte Medine'ye, Nasip Eylesin Yaradan, Tıb Xerati Ya Muhammed, Fate Umri Fi Heveke Ya Hiyale Kullu Hal, Ey Nur-ı Çeşmi Ahmet, Dua Ederdim Ben Allah'a, Gönül Hun Oldu Şevkinden, Şehri Medine, Emir el Mümin'dir Hattabın Oğlu Ömer, Şahım Hüseyne Can Dayanır mı, Öğüt Verem Ya İlahi, Selam Edin Selam Edin, Hal-ı Zeynebin Yamandı Gardaş, Vay Çüm Bağdadi (Havar Geylani) okunan ve bilinen bestelerinden bazılarıdır. Bestelerinin çoğunun sözleri kendisine aittir. Bu bestelerin birçoğu Grup Dergâh ve diğer sanatçılar tarafından CD albümlerde okunmuştur.

Sofyan

♩ = 112

Ey Nûr-i Çeşmi Ahmed

(Hicaz Mersiye)

Söz: Şemsi Sivasi
Beste: M.Ziya Demirbaş

♩

1 A R A N A Ğ M E

5 EY NÛ RÎ ÇEŞ MÎ AH MED

7 ŞÂ HI ŞÛB BÂN YA HÛ SEYN

9 EY NÛ RÎ ÇEŞ MÎ AH MED

11 ŞÂ HI ŞÛB BÂN YA HÛ SEYN

13 VE YA Dİ ĞE Rİ HAY DAR

15 BÂ BI İR FÂN YA HÛ SEYN

17 CED DİN RA SÛ Lİ PAK TİR
GEL Dİ MÂ HI MU HAR REM
CAN DA YAN MAZ BU HA LE

19 A TAN ŞÂ HI MUR TA ZA
AH OL DU DEM Lİ MA TEM
O GÜN Kİ KER BE LÂ DA

21 AM MİN CA FE Rİ TAY YAR
SEV MİN CA FE Rİ TAY YAR
ŞÛB BÂ NI EH ĞER DAĞ LAR
LE ŞE Hİ REN YA HÛ SEYN
ŞÂH ŞE Hİ DAN YA HÛ SEYN

23 MAH ZEN(İ) KUR' AN YA HÛ SEYN
CÛM LE YA YA REN YA HÛ SEYN
ŞÂH ŞE Hİ DAN YA HÛ SEYN

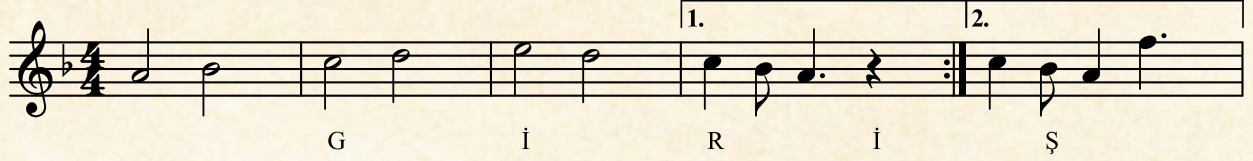
M
S
D

Sofyan

Hep Birlikte Medine'ye (Kürdî ilâhî)

Söz: M. Ziya Demirbaş
Beste: M. Ziya Demirbaş

♩ = 120

Hep Birlikte Medine'ye (Devamı)

22.
Gİ Lİ YE (S A Z) (2)SİN SEN Kİ BİR
(2)VAR SA LAT SE

23.
BAH Rİ UM MAN SIN A LEM LE
LAM SA NA EY YAR BİR RAB Bİ

25.
RE TEK SUL TAN SIN GÜ LE
MİZ BİR DE SEN VAR YE Tİ

27.
REK SE VE REK GÖ NÜL LE
MİZ ÖK SÜ ZÜZ SEN DEN BAŞ

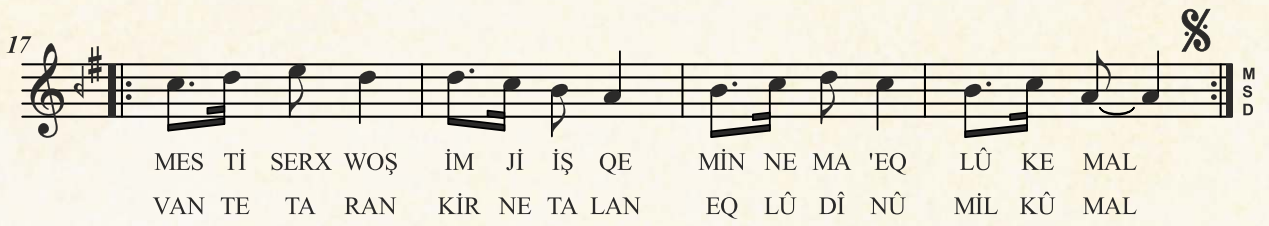
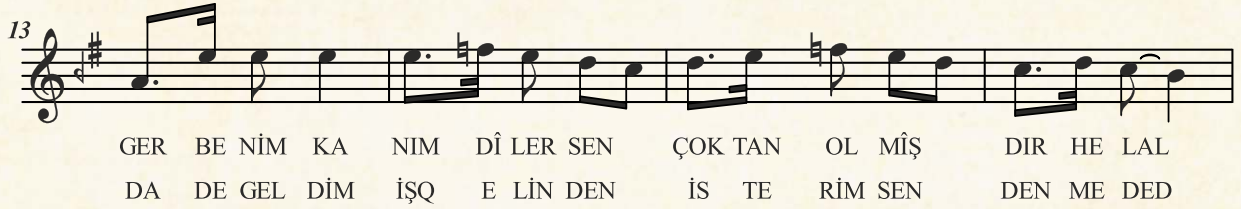
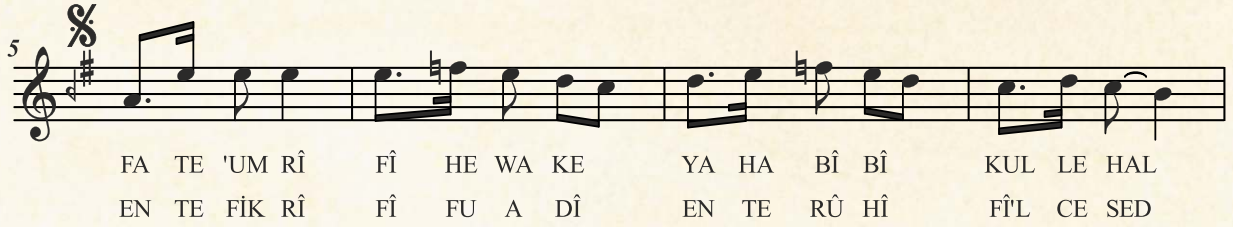
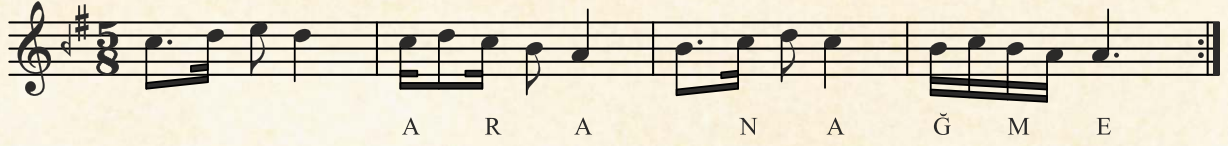
29.
RE TAHT KU RAN SIN (SAZ) Karar
KA Kİ Mİ MİZ VAR VAR

Türk Aksağı

Fate Umrî (Hüseynî İlahî)

Söz: Şeyh Ahmed Hâni
Beste: M. Ziya Demirbaş

♩ = 72

Curcuna

Sakın Terk-i Edepten (Hüseyinî İlahî)

Söz: Yusuf Nâbî Efendi
Beste: M. Ziya Demirbaş

♩ = 110

A R A N A Ğ M E

5 SA KIN TER Kİ E DEP TEN KÛ Yİ MAH BÛ BÎ
HA BÎ BÎ KİB Rİ YÂ NIN HÂ BU GÂ HI DIR

8 HÛ DÂ DIR BU NA ZAR GÂ HI İ LÂ HI DİR
FA ZÎ LET TE TE FEV VUK KER DE İ AR ŞI

11 MA KÂ MI MUS TA FA DIR BU FE LEK TE MÂ
CE NÂ BI KİB Rİ YÂ DIR BU MÛ RA Â TI

14 HI NEV BÂ BU'S SE LA MIN Sİ NE ÇA KI DIR
E DEP ŞAR TIY LA ĞİR NÂ BÎ BU DER GÂ HA

17 NE ÇA KI DIR A NIN KAN Dİ Lİ DİR BU MAT
BU DER GÂ HA ME TÂ FI KUD Sİ YÂN DIR BÛ

20 LA I NÛ Rİ Zİ YÂ DIR BU
SE GÂ HI EN BÎ YÂ DIR BU

Düyek

Tıb Xeyr Hati Ya Muhammed (Uşşak İlâhî)

Söz: M. Ziya Demirbaş
Beste: M. Ziya Demirbaş

♩ = 172

TIB XEYR HA Tİ YA MU HAM MED TIB XEYR HA Tİ ME Dİ NE
SEN HOŞ GEL DİN YA MU HAM MED HOŞ GEL DİN ME Dİ NE YE

TIB XEYR HA Tİ YA MU HAM MED TIB XEYR HA Tİ ME Dİ NE
SEN HOŞ GEL DİN YA MU HAM MED HOŞ GEL DİN ME Dİ NE YE

XEL KI ME Dİ NEL BEN DA TE GÜL BA RAN DİN Lİ RI YA TE
SA HA BE KOM BUN DO RA TE RU HU BI CAN Lİ HİN DA TE

XEL KI ME Dİ NEL BEN DA TE GÜL BA RAN DİN Lİ RA YA TE
SA HA BE KOM BUN DO RA TE RU HU BI CAN Lİ HİN DA TE

Bİ NA RA HİL AT DÜN YA YE NUR Dİ BA RE Lİ BEJ NA TE
SAN CA ĞE İS LA ME GIR TIN DES TI HA LE SER DEST VAN DE

GÜL Dİ BA RE Lİ BEJ NA TE
DES TI HA LE SER DEST VAN DE

ŞURKAV ETKİNLİKLERİ

Salih KAPLAN

KÖYLER ARASI MAHALLİ HALK OYUNLARI YARIŞMASI

Kaybolmaya yüz tutmuş Halk Oyunları değerlerimizin tespiti ve arşivlenmesi amacıyla Şanlıurfa Valiliği öncülüğünde ŞURKAV ve Haliliye Belediyesi iş birliği ile "Köyler Arası Mahalli Halk Oyunları Yarışması" yapıldı.

Geleneksel kültürümüzün önemli dallarından biri olan Türk Halk Oyunlarının kaynaklandığı ortamlardan derlenip sahne ortamına taşınması aşamasında yapılan bilinçsiz müdahaleler gün geçtikçe artmakta ve oyunların öz, biçim ve estetik olarak bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum halk oyunlarımızın gelecek kuşaklara kalıcı ve sağlıklı bir şekilde aktarılmasını engellemektedir. Halk oyunlarımızdaki bu sorunları kısa sürede aşmak; bozulmaları önlemek otantik yapısıyla ya da özünü bozmadan uygulanan mahalli nitelikli halk oyunları toplulukları ile kaynak kişileri destelemek, geleneksel yapılarıyla video çekimlerini yaparak arşivlemek aynı zamanda ilimizin kültürel tanıtımının yapılmasında önemli katkılar sağlanması amacıyla yapılan etkinlik başarılı bir şekilde gerçekleşti.

Halk oyunları yarışmasına Vali Yardımcısı Yeliz Mercan, Haliliye Belediye Başkan Yardımcısı İbrahim Halil

Kaya, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Konservatuvarı Halkoyunları Öğretim Görevlisi Ahmet Turan Demirbaş, THOF Araştırma ve Derleme Komisyon Başkanı, Ege Üniversitesi Konservatuvarı Halkoyunları Bölümü emekli Öğretim Görevlisi Abdurrahim Karademir, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eğitim ve Araştırma Genel Müdürlüğü Halkoyunları Uzmanı Oktay Yılmaz, Halk Bilim Uzmanı Selami Yıldız, Folklor Araştırmacı Hasan Fehmi Hayırlı, köylerden gelenler, vatandaşlar ve öğrenciler katıldı.

Yarışmada 11 köy topluluğu oyunlarını sergiledi. Her biri birbirinden değerli olan mahallinden gelen köy topluluklarımızın hepsi birinciliğe layık görüldü. Tüm ekiplerimize para ödülü, plaket, katılım belgesi ve çeşitli hediyeler takdim edildi.

ŞURKAV'dan "Kadınlar Günü"ne Özel Konser

ŞURKAV Türk Sanat Müziği Korosu'nun 8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle verdiği Hicaz Fasil ve Solo Şarkılar Konseri büyük ilgi gördü. Milli Eğitim Müdürlüğü konferans salonunda verilen konsere, Vali Abdullah Erin, Vali Yardımcısı Yeliz Yıldızhan, Haliliye Kaymakamı Metin Esen, ŞURKAV Yönetim Kurulu Üyeleri ile çoğunluğu kadınlardan oluşan vatandaşlar katıldı. Şef Osman Avni Dvecioğlu'nun yönetiminde koro ve solo Türk Sanat Müziği eserlerinin seslendirildiği konserin ardından koroyu tebrik eden Vali Erin, koroda görev alan kadınlara 8 Mart Dünya Kadınlar Günü adına çiçek takdim etti. Konser sonunda bir konuşma yapan Vali Erin, Şanlıurfa'nın sadece halk müziğinde değil, Türk sanat müziğine de temel teşkil eden illerden biri olduğunu söyledi.

5000 Genç "MALAZGİRT 1071" Filmi İle Buluştu

Şanlıurfa Valiliği organizesinde Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü iş birliği ile 5000 genç Malazgirt 1071 filmi ile buluşturuldu.

Gençlerimizin, kahramanlıklarla dolu tarihimizi, millî bir bilinç ve şuurla en iyi şekilde öğrenmeleri amacıyla ilk defa gösterime giren ve Anadolu'yu Türklere vatan yapan Malazgirt Meydan Muharebesi'ni konu alan "Malazgirt 1071" filmini Şanlıurfa Valisi ŞURKAV Başkanının davetiyle 5000 genç izledi.

ŞURKAV'dan AMATEM'de Tedavi Görenler İçin Kurs

ŞURKAV ve Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Eğitim ve Araştırması Hastanesi iş birliği ile AMATEM'de (Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi) tedavi gören bağımlı bireyler için Takı Tasarım, Müzik ve Resim kursları açıldı.

Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi'nde yatarak tedavi gören hastaların yattığı süre boyunca daha kaliteli zaman geçirmelerini sağlamak, Hastaları sosyal hayata hazırlamak ve rehabilite etmek amacıyla açılan kursta tedavinin önemli bir basamağı olan iş uğraşı ile hastalara sosyal hayata uyumunun kolaylaştırılması amacı gerçekleştirildi.

ŞURKAV Halk Oyunları Gecesi

Vakfımız ve Eyyübiye İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü iş birliğiyle Sanat Yönetmenliğini Usta Öğretici Şükrü Üzümcü ve Burak Korkmaz'ın yaptığı Halk Oyunları Gecesi, Şanlıurfa Mehmet Akif İnan Konferans salonunda düzenlendi. Vatandaşların yoğun ilgi gösterdiği gecede Türkiye'nin çeşitli yörelerine ait oyunlar sergilendi.

İlk Bölümde, Dügün ve Ağıt (Tiyatral) Kımıl, Harkuşta, Meryem, Çayda Çıra, Dügün, İkinci Bölümde, Fasil (kılıç kalkan), Zeybek (Kocakonak), Artvin yöresi, Zeybek (Harmandalı), Şanlıurfa Halay, Yaba ve Teşi, Diyarbakır, Kars, Şanlıurfa Arap Oyunları ve Atabarı oyunları izleyicilerden büyük beğeni gördü.

Halkoyunları gecesine Vali Yardımcısı Yeliz Mercan, Halilliye Belediye Başkan Yardımcısı İbrahim Halil Kaya, Eyyübiye İlçe Milli Eğitim Müdürü Ahmet Demir, Eyyübiye Halk Eğitim Merkezi Müdürü Mehmet Salıcı, Eyyübiye Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü İsmail Kaya, ŞURKAV Yönetim Kurulu ve mütevelli heyet üyeleri ve vatandaşlar katıldı.

TEK SES İKİ HAREKET Projesi

Şanlıurfa Valiliği öncülüğünde Eyyübiye Belediyesi, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve ŞURKAV işbirliği ile düzenlenen "Tek Ses İki Hareket Projesi" kapsamında düzenlenen okullar arası halk oyunları ve koro yarışmaları renkli görüntülerle sona erdi.

Şehrimizin UNESCO müzik şehri adaylığına alt yapı oluşturmak, geleneksel kültürümüzün önemli bir dalı olan müzik ve halk oyunlarımızın yaşatılmasına ve yaygınlaş-

tırılmasına katkı sağlamak ve gençlerimizin kendi kültürlerine sahip çıkmalarını sağlamak amacıyla düzenlenen projede il ve ilçelerimizde bulunan ilkökuller, ortaokuller ve liseler koro ve halkoyunları dallarında yarıştı. Yarışmaya katılan tüm okullara katılım belgesi, öğrencilerin okumaları için kitap ve dereceye giren ekiplere kupa ve para ödülü verildi.

"SIFIR NOKTASINDAN GELECEĞE"

Şanlıurfa Erken Çocukluk Zirvesi

ŞURKAV ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü işbirliği ile "Sıfır Noktasından Geleceğe" Şanlıurfa Erken Çocukluk Zirvesi programı 12-13 Mayıs 2022 tarihlerinde düzenlendi.

Şanlıurfa'dan ilköğretim çağından küçük olan çocukların; duygusal, sosyal ve zekâ yönünden gelişmesine katkı sağlayan 400'ü aşkın öğretmenin katılımı ile yapılan zirvede 8 Üniversiteden 13 akademisyen kendi alanları ile ilgili seminer verdi. Yoğun katılımı 2 gün süren zirvenin ilk gününde akademisyenler ile okul öncesi öğretmenler tarihin sıfır noktası Göbeklitepe'yi ziyaret etti. Ziyaretinin ardından "Erken Çocuk Zirvesi"nde akademisyenler okul öncesi öğretmenlerine küçük olan çocukların; duygusal, sosyal ve zeka yönünden gelişmesini çeşitli etkinliklerle anlattılar.

VAKIFLAR HAFTASI Etkinlikleri

Vakıflar Haftası nedeniyle ŞURKAV ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından Şanlıurfa'da çeşitli etkinlikler düzenlendi.

Bu etkinlikler kapsamında Şanlıurfa Arkeoloji Müzesinde karma hüsnü hat sergisi açılışı gerçekleşti. Sergi açılışına Şanlıurfa Vali Yardımcısı Yeliz Mercan, Vakıflar Bölge Müdürü Mehmet Ali Palalı, Harran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Şerife Yalçın, Hattat Mahmut Dörtbudak, öğrenciler ve davetliler katıldı.

Urfalı Hattat Mahmut Dörtbudak'ın ŞURKAV'da yetiştirdiği öğrencilerinin eserlerinin yer aldığı sergi, ilgiyle karşılandı. Sergi açılışı Hattat Mahmut Dörtbudak'a Vali Yardımcısı Yeliz Mercan'ın plaket takdimi ile sonlandı.

Türk Halk Müziği Konseri

2022 yılı Kültür-Sanat faaliyetleri kapsamında yapılan etkinliklerimizi halkla buluşturmak amacıyla Vakfımız tarafından düzenlenen Şef M. Bakır KARADAĞLI yönetimindeki Türk Halk Müziği Korosu kursiyerlerinin büyük bir özveri ile hazırlamış olduğu Türk Halk Müziği Korosu Konseri düzenlendi.

Esentepe İl Millî Eğitim Müdürlüğü Konferans Salonunda düzenlenen Türk Halk Müziği Korosu Konseri ile dinleyicilere unutulmaz bir müzik gecesi yaşatıldı.

taste of

URFA

Urfa İsotu Seti

YEMEKLİK, ÇİĞKÖFTELİK, KADİFE, TOHUMLU VE KINA İSOT

Lezzetin Kaynağından

tasteofurfa.com
ve tüm seçkin
pazaryerlerinde

Taste of Urfa İsot seti Şanlıurfa Turizmi Geliştirme AŞ tarafından nitelikli yöresel ürün markası geliştirmek amacıyla kentte faaliyet gösteren kadın kooperatiflerince geleneksel usüllerle doğal olarak üretilmektedir.

“BİR ÇATI BİR FIRÇA”

EĞİTİM KAMPANYAMIZA
SİZ DE DESTEK OLABİLİRSİNİZ

Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) olarak, Şanlıurfa İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve paydaşlarımız ile birlikte Şanlıurfa İli kırsalında bulunan okulların, daha iyi fiziki koşullara sahip olması amacıyla 100 okulun boya ihtiyaçları giderilerek, oyun ve beceri atölyeleri kurulması için destek kampanyası başlatmış bulunmaktayız.

“Bir Çatı, Bir Fırça Projesi” kapsamında, fiziki şartlarının iyileştirilmesinde ihtiyaç sahibi 100 okulumuzda oyun ve beceri atölyesi kurulmasında tüm kamu kurum ve kuruluşların, STK’ların ve iş insanlarının sosyal sorumluk projemize yapacakları yardım ve destekler ile çocuklarımızın mutluluğuna ortak olmaya davet ediyoruz.

Oyun ve Beceri Atölyesine destekte bulunacak bağışçıların ismi bağış yapacağı okulun atölyesine verilecektir.

ŞANLIURFA İLİ EĞİTİM KÜLTÜR SANAT VE ARAŞTIRMA VAKFI

Yusuf Paşa Mah. 886. Sk. No:27 Eyyübiye / Şanlıurfa
Telefon: 0414 215 65 27 E-posta: surkav@hotmail.com

